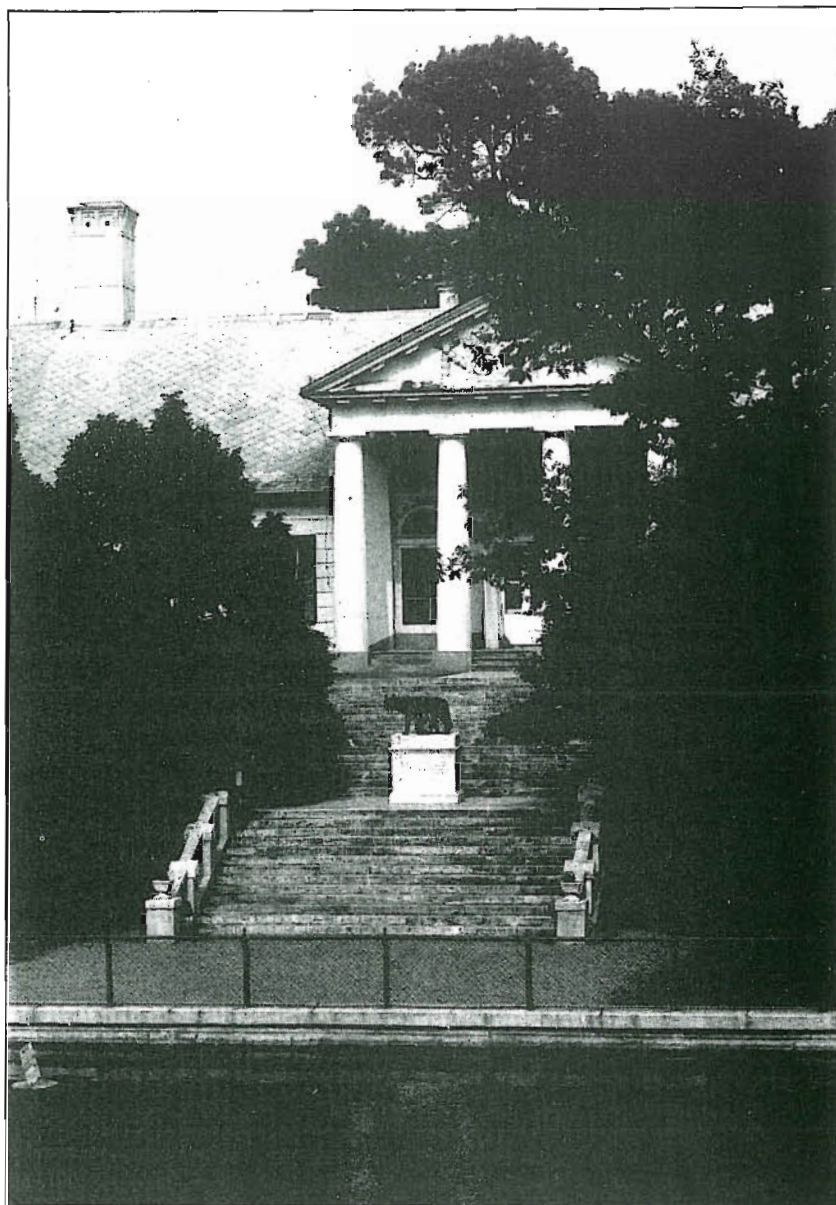

Szavasi

KRÓNKA

7. szám 1993

SZARVASI KRÓNICA

Közművelődési és helytörténeti folyóirat

7. szám * 1993

Szerkesztőbizottság

Dr. Búzás László
Dr. Kutas Ferenc
Dr. Marjai Gyula
Dr. Molitorisz Pál
Dr. Sipos András

Felelős szerkesztő

Dr. Kutas Ferenc

JELENIDŐBEN

Kiadja a Szarvasi Krónika Alapítvány Kuratóriuma. Felelős kiadó: Dr. Demeter László polgármester. Készült a SZARVASPRINT Kft Nyomdában 600 példányban. Ügyvezető igazgató: Hornok Péter. Engedélyszám: III/KUL/154/BÉ/19889 HU ISSN 0239-023

Megjelenik évente egy alkalommal, május hónapban. Terjeszti a Tessedik Múzeum, a Könyvesbolt és a Szerkesztőség. Egy szám ára: 100,-Ft.

Választási küzdelmek Szarvason (1988-1990)

A rendszerváltás kezdetei

A '80-as évek második felében egyre nyilvánvalóbbá vált a „létező szocializmus” válsága. Az uralkodó „egypárt” változatlanul az MSZMP, de a megújult helyi vezetés már érzi, hogy az eddigi politikáját nem folytathatja, ha meg akarja őrizni vezető szerepét.

1988. január 6-án a Mezőgazdasági Főiskola előadótermében pártaktíva-ülés volt, melyen részt vett *Tóth Lajos*, a Központi Bizottság munkatársa és *dr. Sonkoly János*, a városi pártbizottság első titkára. Dr. Sonkoly János így nyilatkozott az ülés után a helyi újságnak: „Felül kell vizsgálnunk az eltelt 40 év elméleti és politikai gyakorlatát, s létrehoznunk egy demokratikusan és hatékonyan működő szocialista társadalom politikai jogi és gazdasági kereteit, intézményeit. (...) számunkra a helyi politika szélesebb értelmű fogalom, mint a városi pártbizottság politikai tevékenysége. A változásokat önmagunknál, gondolkodásunknál, munkamódszerünkél kezdjük. Ennek főbb elemei: a testületi munka primátusának biztosítása, döntési mechanizmusának megváltoztatása, tevékenységről a nyilvánosság tájékoztatása.” (Pilishegyi: Még egyszer a pártaktíváról SZV 1989/3 1. o.)

Dr. Sonkoly János szavai is bizonyítják: a párt vezetői látják, hogy helyzetük megváltozott. (Pl. már ekkor megalakult az MDF helyi szervezete.) Az MSZMP nyitni próbál. Nyilvánosak az ülések, párbeszédet folytat társadalmi szervezetekkel. Felismeri, hogy a változtatást a szervezet belsejéből kell elindítani. Személycserékre került sor. A működési területen 69-ből 21 helyen működik új szervezeti titkár. Mindezekből úgy tűnt, hogy a pártnak vannak esélyei a megújulásra.

Az együttműködés valóban megindult a városban. Ennek egyik bizonyítéka, hogy a március 15-i ünnepségek szervezésében az MDF helyi csoportja is részt vett.

1989. május 5-én tartotta meg tisztújító közgyűlését a *Hazafias Népfront* Szarvas Városi Szervezete. *Vaskor Pál*, a HNF Városi Bizottságának titkára felszólalásában kijelentette: „A HNF megújulásra törekszik a társadalom érdekében”. (Pilishegyi: Szocialista megújulást! Reformokat! SZV 1989. május 12.)

A nyilatkozatokból és a HNF tevékenységéből úgy tűnt, hogy a szervezet igyekszik elszakadni a párt közvetlen irányításától.

A KISZ XII. Kongresszusa döntött a szervezet megszűnéséről és a *Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség* létrehozásáról. Ennek hatására a helyi szervezetben is változások mennek végbe.

Ezzel egy időben a szervezetben személycserék is bekövetkeznek.

Az MDF klubot hoz létre, majd indítványt nyújt be a Tanácsnak. Nincsenek megelégedve a gimnázium igazgatójával - aki ismét pályázik a tisztséget betöltésére - s mivel ő

az egyetlen ember, aki pályázatot nyújtott be; új pályázat kiírását javasolja a Városi Tanácsnak.

Az MDF készül az országgyűlési képviselőválasztásokra is. Találkozóra hívta meg Fekete Jánost, a város akkori képviselőjét. Megkérdezték tőle, miért szavazott „igen”-nel Bős-Nagymarosra; minek köszönhetette, hogy ilyen karriert tudott befutni (a Magyar Nemzeti Bank elnökhelyettese); érdeklődtek a jelenlévők a képviselő anyagi helyzetéről is.

Válaszában Fekete János elmondta, hogy meggyőződése szerint mindig helyesen döntött, a problémákat más vezetők rossz politikája okozta. Arra a kérdésre, hogy kíván-e indulni képviselőjelöltként, „nem tudom”-mal válaszolt.

Az MDF következő rendezvénye az ún. rendkívüli pedagógus nap volt. A szervezet meghívására a városba érkezett Beke Kata író, pedagógus. Beszédében tarthatatlannak nevezte a pedagógusok helyzetét, fizetését, a „maradék-elvet”. A pedagógusoknak ki kell követelniük a tanítás feltételeinek javítását, élniük kell jogaikkal - mondta.

Eközben az MSZMP helyi szervezetén belül is végbe megy az a folyamat, ami az egész országban. Azok a párttagok, aki megújítani kívánták a pártmozgalmat, kiváltak, és megalapították az MSZP Szarvas Város Reformkörét.

1989 júliusában az MSZMP Városi Bizottsága és az MDF szarvasi szervezete megkezdte a kétoldali tárgyalássorozatot. Kinyilvánították együttműködési szándékukat a város társadalmi, gazdasági problémái megoldásának érdekében. Az első találkozó az augusztus 20-i ünnepség rendezvénysorozatának egyetemesével ért véget.

Mindez azután mehetett végbe, hogy az országos vezetőség is leült tárgyalni az ellenzéki pártokkal.

A nyár folyamán színesedik a város politikai palettája - megalakult a Magyar Néppárt helyi szervezete. Tagjaik soraiba várják mindazokat, akik elvetik a kiváltságokat, a diktatúrát, a hátrányos megkülönböztetést, az előítéleteket.

Miközben Szarvason is szerveződnek a különböző politikai pártok, országos szinten is folytatódnak a kétoldali tárgyalások a kormány és az ellenzéki pártok között. Ennek egyik következményeként október 23-án Szűrös Mátyás ideiglenes köztársasági elnök bejelenti, hogy Magyarország új államformája Köztársaság.

A város politikai élete színesedik. Működnek a hagyományos politikai szervezetek: a Népfront, a Baloldali Ifjúsági Szövetség, a szakszervezetek. Működnek az új politikai szervezetek is az új szakszervezeti szerveződések is. Növekedett az egyházak vonzereje és hatása is. Felerősödött a nem politikai céllal alakult, de jelentős erőket képviselő, eredendően érdeklődési körre épülő egyesületek, csoportok szerepe.

Az új politikai szervezetek igyekeznek nyomást gyakorolni a város vezetésére, érdemileg beleszólni a város életébe.

Ennek jegyében, készülődve az országgyűlési választásokra új pártok alakítanak helyi szervezeteket. Így például a Szabad Demokraták Szövetsége is létrejött. A szarvasi alakuló - tagtöbörző gyűlés vendége november 30-án Pető Iván volt.

Elmondta, hogy milyen programot nyújt az SZDSZ mindazoknak, akik belépni kívánnak a pártba.

(A pártok helyi szervezeteinek létrejöttéről a Szarvasi Krónika 5. számának 25-31. oldalán olvashatnak.)

A választási kampány
(1989. november 26-1990. március 25.)

Az országgyűlés feloszlatta önmagát, kiírták a parlamenti választások időpontját is 1990. március 25-re.

Ezzel Szarvason is kezdetét vette a választási kampány. Megjelenési formái: szórólapok, plakátok, nagygyűlések, akciók.

A helyi pártok közül elsőként az MDF tartotta meg kampánynyitó ülését. Erre 1990. január 18-án került sor. Az ülésre a pedagógusokat hívták meg, hogy ismertessék velük az MDF oktatási és művelődési programját. Elhangzott, hogy az MDF szerint az iskola falai között nincs helye politikai mozgalomnak. A tankötelezettség korhatárát szeretnék felemelni 18 éves korig, valamint szeretnék elérni, hogy az első diplomát mindenki nappali tagozaton szerezzze meg, a levelező tagozat másod, harmad diplomák megszerzésére szolgálgjon.

Ezzel megindult a „harc” a pártok között, a képviselőjelöltek között a szavazatokért.

Az 5. sz. országgyűlési választókerület képviselőjelöltjei

Deme Zoltán

Deme Zoltán

Független jelölt, az MDF és az SZDSZ támogatásával indul a választáson.

Programja: Tiszta múlttal a tiszta jövőért!

Célja az erkölcsi válság megszüntetése, a kallódó emberek sorsának visszafordítása, ivóvíz, csatornahálózat, egészségügyi ellátás gondjainak megoldása, az egyházi ingatlanok visszaadása.

Fekete János

Fekete János

Független jelölt, volt országgyűlési képviselő.

Programja: „Az országnak egy kizsákmányolásmentes, de ugyanakkor az anyagi érdekeltiséget is megteremtő társadalom kellene. Az embert, s vállalatot megrontó adórendszert meg kellene változtatni”.

Dr. Hanyecz Vince

Dr. Hanyecz Vince

A Magyar Néppárt jelöltje.

Programja: a földtulajdon reformja, az egyéni gazdálkodás, vállalkozás támogatása, az ország pénzügyi helyzetének megváltoztatása.

Hunya Lajos

Kéri Imre

Dr. Kolbusz Judit

Hunya Lajos, a Független Kisgazda Párt képviselőjelöltje.

Programja: a földtulajdon visszaadása, a magántulajdon támogatása, a tanyákhoz a víz, villany, kövesút kivitele(zése), a társadalom hazugságoktól való megtisztítása.

Kéri Imre, a Szociáldemokrata Párt jelöltje.

Programja: szabad választások, tisztességes munkáért - tisztességes bért, tisztességes nyugdíjakat, a szakértelem megbecsülése, emberséges munkakörülmények, törvényesség, alkotmányosság.

Dr. Kolbusz Judit, független jelölt.

Programja: a jogállam feltételeinek megteremtése, a bűnösök felelősségre vonása, az ifjúság, a nyugdíjasok, alacsony jövedelműek támogatása, a munka a tudás becsültének helyreállítása, Európához való felzárkózás.

Kovács Péter

A Magyar Szocialista Párt, az Agrárszövetség és a Szövetkezeti Mozgalom közös képviselőjelöltje.

Programja: „Elvileg szilárd vagyok és következetes a célok megvalósításában, ha megválasztanak, a tisztességes, becsületes dolgozó embernek, a bérből és fizetésből élőknek, az ifjúságnak az érdekeit akarom képviselni.”

Kovács Péter

Szebegyinszki János

Szebegyinszki János

Független jelölt, a csabacsüdi, kardosi és kondorosi HNF támogatásával.

Programja: elsősorban gazdasági, majd társadalmi stabilizáció.

(SZV választási melléklete 1990. március)

A kampány keretében az MDF-ülést követően február 5-én Hunya Lajos tartott bemutató gyűlést a DATE Egyetemi Karán. Ismertette a megjelentekkel a pártja programját.

A kampány keretében a városba látogatott *Csurka István* író, az MDF elnökségi tagja. A vendég Deme Zoltán képviselőjelölt meghívására érkezett Szarvasra. A nagygyűlésen hangsúlyozták, hogy az MDF nem leszámolásra készül a megbukott kommunista rendszer vezetőivel és tagságával szemben. Mindössze el kívánják számoltatni a felelősöket. A gazdasági kérdésekkel kapcsolatban Deme Zoltán így fogalmazott: „...igenis oda kell adni a népnek a földet, a gyárat. Támogatni és nem megterhelni kell a kisvállalkozókat.” Célszerűnek tartja az MDF a farmergazdaságok létrejöttét.

Február 25-én folytatódott Deme Zoltán kampánya. Nagygyűlésének egyik vezérszónoka Rajk László, az SZDSZ ügyvivője volt.

Rajk László ismertette az SZDSZ programjának sarkalatos pontjait, a száznapos programot:

- antiinflációs intézkedések;
- adósságcsoökkentés;
- földtulajdon-program;
- felelősségre vonás;
- új alkotmány kidolgozása.

Deme Zoltán arra a kérdésre, hogy „Milyen konkrét elképzelései vannak helyi viszonylatban?” - így válaszolt:

„Az ivóvízprobléma megoldását tartom itt Szarvason az egyik legfontosabb kérdésnek.”

(Az MDF 1990. február 18-i jegyzőkönyvéből.)

Fekete János Békésszentandrason is bemutatkozott. Beszélt a 40 év eredményeiről. A község lakói értékelték és megköszönték a képviselő tevékenységét, melynek révén megoldódott a szennyvízprogram, a telefonhálózat.

Másnap délelőtt Szarvason találkozott a képviselőjelölt a vendéglátóipari dolgozókkal. Beszélt Szarvas kihasználatlan természeti értékeiről. Szólt az AranySZarvasban történt változásokról. Elmondta, hogy a Megyei Vendéglátóipari Vállalat eladta a létesítményt egy amerikai üzletembernek. Ennek nyomán átalakításokat végeznek a Kempingben. A képviselőjelölt szerint ez pozitív lépés volt, amely hasznos a városnak.

A városban működő pártok a március 15-i nemzeti ünnep közeledtével közös nyilatkozatot tettek. Eszerint a pártok egyike sem kívánja az ünnepet választási kampány céljaira felhasználni.

Március 15-ét méltóképpen ünnepelte meg a város. A gimnázium kertjében kopjafát állítottak az 1848-as szabadságharc hőseinek, valamint a temesvári forradalom áldozatainak emlékére. De kopjafákat állítottak az Új-templom kertjében is.

Míg az ünnep pártharcok nélkül telt el, addig a hétköznapiakon folyt a harc a mandátumokért. Az SZDSZ szervezete felhívással fordult a tanácsshoz, hogy kezdeményezze az utcanév-változtatást.

Erre nem került sor sem akkor, sem a helyhatósági választások után. Azért nem, mert ez nagyon sok pénzbe került volna mind a városnak, mind a lakosságnak. A pénz pedig sok, ennél fontosabb helyre került. (Csatornázás, ivóvíz, útépités.)

A pártokat és jelöltjeiket az egyik képviselőjelölt - Fekete János - közös fórumra hívta. A DATE Egyetemi Karán tartott gyűlésen elmondta, hogy véleménye szerint az nem használ a köznek, ha a jelöltek s a pártok, amelyeket képviselnek, egymás ellen viaskodnak, ezért ő egy olyan fórumot szervez, ahová minden jelöltet meghívott. Itt lehetősége nyílik mindannyiuknak, hogy álláspontjukat egymás előtt és a nyilvánosság előtt kifejtse.

A vitafórumra való meghívást Deme Zoltán visszautasította, s erre kérte a többi képviselőjelöltet is.

„Erkölcsei állásunk oly távol áll egymástól, hogy értelmetlenné válik közös asztalhoz ülni.”

(SZV választási melléklete 1990. március.)

Így a fórumra nélküle került sor a Művelődési Központban - telt ház előtt.

A választás eredménye

A választásokon az 5-ös számú választókörzetben a következő eredmények születtek:

A szavazati joggal rendelkező választópolgárok száma 39953 fő.

A szavazáson megjelent 28079 fő.

A szavazatok százalékos megoszlása az egyes jelöltek között:

Deme Zoltán független (MDF-SZDSZ támogatásával) 53,55%

Hunya Lajos Független Kisgazda Párt 12,79%

Fekete János független 8,90%

Kovács Péter MSZP-Agrárszövetség 8,23%

Dr. Kolbusz Judit független 5,21%

Dr. Hanyecz Vince Magyar Néppárt 4,14%

Szebegyinszki János független 3,39%

Kéri Imre Szociáldemokrata Párt 3,22%

Igen nagy fölénnyel Deme Zoltán nyerte az országgyűlési képviselőválasztást Szarvason és körzetében. Eredményével - ötdomagával - az első fordulóban került be a Parlamentbe.

A helyzete sajátos, hiszen mind az MDF, mind az SZDSZ támogatását élvezte a választási kampány idején. (Erre nem volt példa az országban.) Deme Zoltán ígéretei a választási előkészületek során:

- az erkölcsi válság megszüntetése;
- a kallódó emberek sorsának visszafordítása;
- ivóvízkérdés megoldása;
- csatornahálózat kiépítése;
- az egészségügyi ellátás javítása;
- munkahelyteremtés.

Az országgyűlési választásoktól az önkormányzati választásokig (1990. március 25-1990. október 29.)

Azzal, hogy Deme Zoltánt az első fordulóban megválasztották képviselőnek, sajátos helyzet alakult ki, hiszen itt nem került sor további fordulóra, így a helyhatósági választások előkészületei előbb kezdődhettek, mint sok más körzetben.

Az MDF már ennek jegyében tartotta meg ülését. Megállapították, hogy a jelenlegi tanácstagi körzetek száma magas, beosztásuk ésszerűtlen. Szükségesnek tartják ennek megváltoztatását.

Emellett úgy döntöttek, hogy az eljáráságba csak rátermett, aktív embereket fognak javasolni, és arra törekednek majd, hogy pártjuknak minél nagyobb számú képviselője legyen az önkormányzatban.

Április 30-án megalakult a városban a *FIDESZ*. Tagtoborzó gyűlés keretében fáklyás felvonulást rendeztek, ahol Deutsch Tamás volt a vendég. A megalakuláskor a Fidesznek sem állandó székhelye, sem pénze nem volt, ezért mindenféle támogatást elfogadtak.

Az *MDF helyi szervezete* kérést intézett a tanácshoz, mely szerint: „a város életét érintő fő kérdésben a velük is lefolytatott egyeztető tárgyalások során döntsön, hiszen ezen döntések során hozott döntések következményeit a helyhatósági választások során kialakuló vezetésnek és az azokat megválasztó polgároknak kell majd viselniük.

Kérjük, hogy képviselőink tanácskozási joggal részt vehessenek a tisztelt tanács vezetőségi és testületi ülésein.” (SZV 1990/25)

A kérés nagy visszhangot váltott ki a tanácstagok között. Gyámkodást véltek benne fölfedezni.

A kérésnek mégis lett eredménye. A VB ülések nyitottak lettek, így azokon az MDF tagok is részt vehettek, véleményt nyilváníthattak. A későbbiekben pedig a többi párttal együtt részt vehettek a vezetőségi üléseken is.

A *Magyar Szocialista Párt* július 21-i pártgyűlésén a helyhatósági választásokkal kapcsolatban elhangzott, hogy konszenzusra kellene törekedni a pártokkal, mert olyan jelölteket kívánatos állítani, akik a város fejlődésének érdekében eredményesen tudnak tevékenykedni.

Az *SZDSZ szervezete* a Szarvas és Vidékében felhívást tett közzé. A városban urnákat helyeztek el, és kérték a lakosokat, hogy dobják be azoknak a nevét, akiket ők alkalmasnak tartanak arra, hogy az önkormányzati képviselőtestületbe kerüljenek.

Az SZDSZ célja ezzel az volt, hogy eleve olyan jelölteket indítson a választásokon, akikben bíznak az emberek és remélhetőleg szavazatukkal is támogatni fogják őket.

A többi ellenzéki párthoz képest kicsit megkésve, de Szarvason is megalakult a *Kereszténydemokrata Néppárt* szervezete is.

Feladatuknak tartják az országos párt célkitűzéseinek megvalósítását, illetve a helyi politikai életben való részvételt és befolyást. Ezen az alakuló ülésen hozzá láttak a választási kampány előkészületeihez is.

Ugyanebben az időben a *Kisgazda Párt* is előkészületeket tesz a választásokkal kapcsolatban. Feltétlenül jó eredményeket kívánnak elérni, hiszen a város és vonzáskörzete agrárjellegű.

Miután a tanács hivatalos nyilatkozatot is tett a pártokkal való együttműködési szándékáról, létrejött a várospolitikai kerekasztal.

Az ellenzéki pártok egy része javaslatot tett a Városi Tanácsnak, hogy válasszák ketté a városi főorvosi és az egészségügyi intézmények igazgatói munkakörét. Véleményük szerint egy személy nem láthatja el lelkiismeretesen maradék nélkül mindkét feladatot.

Közben lezajlott egy sikertelen országos népszavazás. Arról kellett döntenie, hogy személyesen kívánják-e megválasztani a köztársasági elnököt, vagy rábízzák ezt a feladatot az országgyűlési képviselőkre.

A szavazásra azért került sor, mert annyi aláírást gyűjtöttek össze - főleg a Szocialista Párt -, hogy a Parlament az alkotmány értelmében kiírta a népszavazást.

Az eredmény messze elmaradt a várttól az egész ország területén. Szarvas választókörzetében 40184 választópolgárból 5541-en mentek el szavazni. Ez nem érte el a 14%-ot. Igennel 4647, nemmel 899 fő szavazott. Ezek a számok megegyeznek az országos átlagokkal. E számoknál jóval többet tükröznek az előjelek. A népszavazás előkészítése során nehézséget okozott már a szavazatszámoló bizottságok megszervezése is. Míg korábban a pártok minden helyért harcoltak a bizottságokban, most alig mutattak érdeklődést ez iránt. Feltűnő volt az önkéntes kampánycsend. A pártok vagy nem agitáltak, vagy pedig észrevétlenül tették azt.

A szavazás után a Szocialista Párt is levonta a következtetéseket. Megállapították, hogy a köztársasági elnök megválasztásának módja nem érinti közelről az embereket, ezért maradtak távol a szavazástól.

Az önkormányzati választások előkészületei és eredményei

A népszavazás után a városban működő pártok megindították kampányhadjáratukat a helyhatósági választásokra készülve.

A leggyorsabbak a Szabad Demokraták és a Fidesz voltak.

Az előbbi szervezet Helyzet címmel egy alkalmi hetilapot indított. Ebben céljaik tisztázásán túl bemutatták jelöltjeiket.

Az SZDSZ nem csupán tagjai közül választotta a jelöltjeit, több független jelöltet is támogatottak.

A Fidesz fellobogózta a várost. A zászlótartókba a nemzeti színű lobogókra kívül egy-egy Fidesz zászló is jutott.

A Kisgazda Párt oly módon próbálta megnyerni magának a választókat, hogy idézte a múltat. A nehéz időkben (mint amilyen most is van) pártjuk mindig helyt tudott állni, s jelöltjei ígérik a tanyák korszerűsítését, a vállalkozások támogatását.

A pártok felhívást tettek közzé: mindenki menjen el szavazni, mert egyetlen város-lakónak sem lehet közömbös, hogy ki lesz a polgármester, kik kerülnek be abba a testületbe, amely a város életét irányítja.

Többnyire ugyanazon programokkal, ígéretekkel próbálták a választókat maguk mellé állítani, mint az országgyűlési választások kampányának idején.

Szeptember 30-ig 54 képviselőjelöltet tartottak nyilván.

A választások első fordulóját szeptember 30-án tartották.

A 14808 választásra jogosult személy közül mindössze 5322-en mentek el szavazni. Ez a választásra jogosultak 35,9%-a.

A tíz egyéni választókerületből mindössze négyben született végleges eredmény.

A szavazás első fordulóját után a Választási Bizottsághoz dr. Pók Tibor beadványt nyújtott be. A beadványban foglaltak szerint a bizottságnak a következőket kellett megvizsgálni:

- Járt-e Demeter László a 2. sz. szavazókörben kb. 5 óra körül?

- Járt-e a 7. sz. szavazókörben Laurenczy Jenőné egy ismeretlen hölgy társaságában?

- Kriskáné Szabó P. Krisztina megakadályozta-e a választópolgárt, és ő ment-e be a szavazófülkébe?

- Kért-e mozgórúgást Demeter László a 8. sz. szavazókörben, valamint a Szociális Otthonban?

A beadvány szerzője kérte Demeter László és az MDF kizárását a választási küzdelmekből. Demeter László tiltakozott az eljárás ellen, valamint kérte, hogy a nyilvánosságot zárják ki az ülésekről.

A bizottság a személyiségjogokra való hivatkozást részben elfogadta, és a városi televízió jelenlétét kizárta, csak a saját maradhatott a teremben.

A Választási Bizottság a következő döntést hozta:

- Demeter László megjelenése a 2., 8., 22. szavazóhelyiségekben törvénysértő, a mozgórúgás kirendelése etikátlan volt.

- Demeter László diszkvalifikálását elutasítja.

- Az MDF-nek a választásból való kizárását elutasítja.

A bizottság kéri, ha a következő fordulóban valamilyen szabálysértést tapasztalnak, azonnal jelezzék azt, hogy a helyszínen tisztázódhasson a kérdés.

Az ellentétek kiéleződtek. Pók Tibor nem elégedett meg a döntéssel, s fellebbezett.

A harc már nem csupán személyek, hanem pártok között folyt, a sajtóból már az egész ország tudott arról, hogy Szarvason választási szabálytalanságok voltak.

Közben lezajlott a választás második fordulóját is. Megszülettek az eredmények. Pók Tibor és a mögötte álló pártok - SZDSZ, FIDESZ, MSZP - arra való tekintettel hogy

megalakulhasson, s működhesse a város képviselőtestülete - indítványukat visszavonták.

Ezzel egy időben azt kérték, hogy az alakuló képviselőtestület azon tagjai, akik a választás során törvénysértés gyanújába kerültek - a demokrácia érdekében - mondjanak le mandátumaikról.

Ez nem történt meg.

A választásokon a 14808 választópolgárból 4686-an éltek szavazati jogukkal. Ez 31,6%.

A szavazati arány rosszabb, mint előző alkalommal, de a törvény értelmében a legtöbb szavazatot kapott jelölt lett az Önkormányzat tagja.

A listás szavazás eredményei:

MDF 24, 48% három mandátum, FKGP 20,68% két mandátum, SZDSZ 18,6% két mandátum, FIDESZ 16% egy mandátum, MSZP 11,6% egy mandátum, KDNP 3,65% nem szerzett mandátumot, MSZMP 3,22% nem szerzett mandátumot.

Egyéni választókerületből bejutott képviselők:

Árvai Pál az SZDSZ által támogatott, Babák Mihály a Fidesz által támogatott, Bódi János az SZDSZ-Fidesz által támogatott képviselő, Dr. Bencze Sándor MDF, Dr. Csanádi László MDF, Demeter László MDF, Galambos Imre FKGP, Laurenczy Jenőné független, MDF által támogatott képviselő, Lohr Gyula MDF, Turák Mihály SZDSZ.

A listás szavazás eredményei:

MDF: Dr. Jerkovics Sándor, Dr. Kondor Gábor, Roszik János;
FKGP: Lustyik János, Zvada Mihály;
SZDSZ: Bögre András, Dr. Molnár Mihály;
FIDESZ: Dr. Pók Tibor;
MSZP: Stafira Sándor.

1990. október 29-én megalakult Szarvas város képviselőtestülete.

Polgármester: Demeter László MDF képviselő.

Alpolgármesterek:

Árvai Pál SZDSZ által támogatott,
Dr. Csanádi László MDF,
Zvada Mihály FKGP képviselő.
Székfoglaló beszédében Demeter László kijelentette:

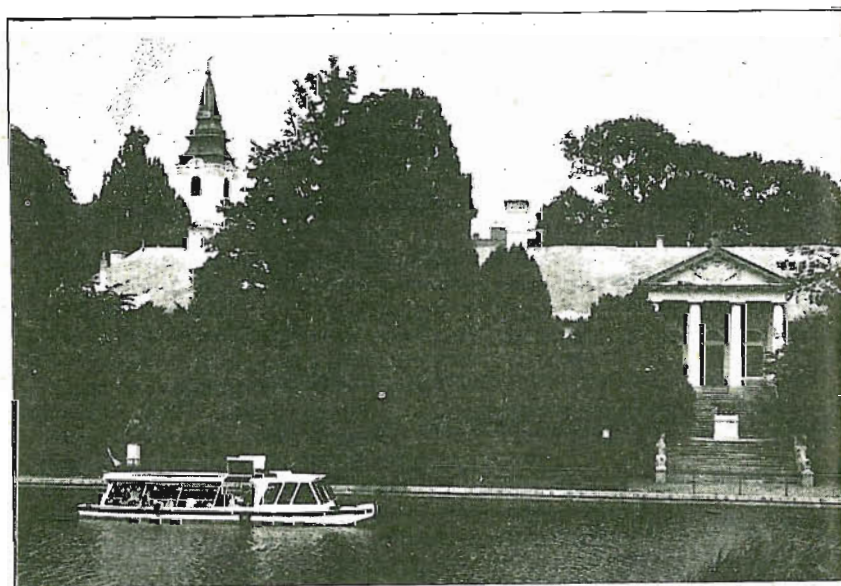
- A továbbiakban a képviselőknek nem úgy kell működniük, mint párttagoknak, hanem mint egy olyan testületnek, amelyik arra hivatott, hogy a város lakóinak érdekeit képviselje.

Az új képviselőtestület tagjainak és vezetőinek megválasztásával kezdetét vette a város történetének új szakasza.

Felhasznált irodalom:

- Pártok és rendszerek 1989,1990.
- Kiadta a Magyar Politikatudományi Társaság 1989-ben, 1990-ben.
- Szerkesztő: Szoboszlai György
- Magyarország Politikai Évkönyve 1988-89-90
- Kiadta az Ökonómia Alapítvány 1988-89-90-ben.
- Szerkesztő: dr. Kurtán Sándor, dr. Sándor Péter, dr. Vass László.
- Szarvas és Vidéke városi hetilap 1988-89-90-es számai (SZV rövidítéssel)
- Az MDF jegyzőkönyvei
- Az 1989-90-ben pártok és magánszemélyek által kiadott szórólapok, nyomtatványok.

A portrékat szerkesztette dr. Molitorisz Pál.

Czipri Éva versei

Megszülettem

*Elkéstem-e vagy elsiettem
mindegy hogyha már megszülettem
míg szavam várják
s szívem érik
el sem is késtem sem siettem
éppen időben megszülettem*

Örök élet

*Aki ítél ítéltetik
ki mérlegel megméretik
ki áldozik áldoztatik
aki kezet fog kézenfogják
aki követ nyomába lépnek
a hófúvásban az űri kékben
friss tavaszban és őszykékben
nem múlik hervatag ifjúkorod soha
ha másnak adod át a stafétalángot
és neked jut egy fáradt futó
elnyűhetetlen bocskora*

Ásatás

Jegyzetek a régész munkájáról, az ásatásról és az abból levonható következtetésekből

A Szarvasi Krónika eddig megjelent köteteiben volt már szó ásatásról, régészeti leletekről, egy-egy korszak kiemelkedő leleteinek bemutatásáról, de arról még nem, hogy tulajdonképpen mit takar az a szó, ásatás.

Mit takar az „ásatás”?

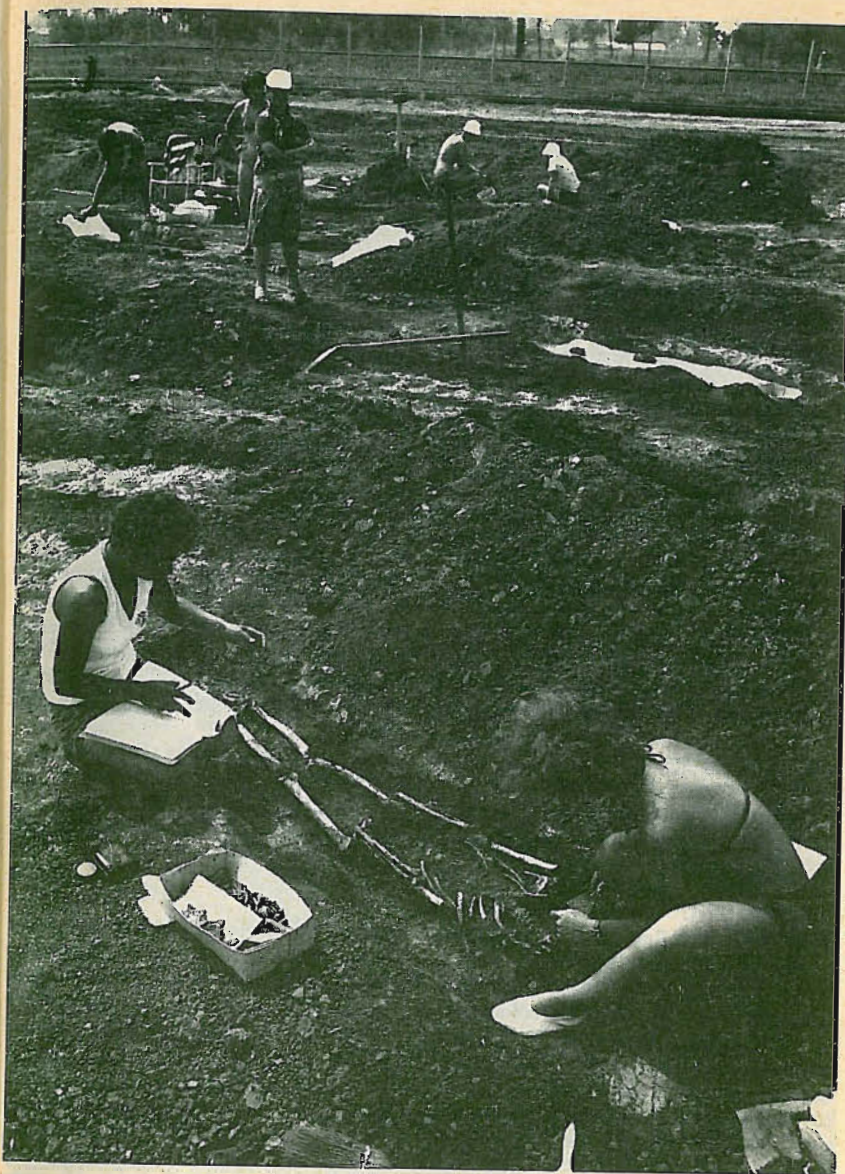
A hétköznapi ember, ha azt hallja vagy olvassa, hogy itt meg itt régészeti ásatás során ezt vagy azt találtak, valami rejtélyes, izgalmas dologra gondol. Sok ember irigykedve mondta nyáridőben (akik az frásztal mellett izzadva dolgoztak), hogy milyen jó a régészeknek, hiszen ők kinn a szabadban dolgoznak, és milyen jól napozhatnak! Hát igen, szó se róla, bőven van része a régésznek a nem egészen kellemes napozásból is, sokszor heteken át még árnyékot sem lát. Kedvezőtlen időben viszont épp az ellenkezőjét mondják az emberek, hogy ő bizony ki nem menne ilyen időben, amikor pedig a régésznek mennie kell, sárban, esőben, hidegben, mert éppen egy nagyon fontos leletet kell megmenteni, mindegy, ha a keze megfagy bontás vagy rajzolás közben.

A régész számára (ellentétben a kívülállóval) az ásatás rengeteg gondot, nagy figyelmet, türelmet és pontos munkát jelent. Nagyon oda kell figyelni, mert ha valamit egyszer „elástunk”, azt többé az életben nem lehet megismételni, helyrehozhatatlanul elveszett a tudomány számára. Ezért az ásatás nagy felelősség a múlt és a ma emberével szemben. Egyik nagynevű kutatónk még a század elején megfogalmazott mondatai ma is nagyon érvényesek: - „...szakszerű figyelem mellőzésével történt ásatás, bármilyen értékes leletek halmoztassanak is fel, ha a síronkénti elkülönítés és az egyes sírok iránya, méretei, leletek fekvési helye és egyéb részletek feljegyzését elmulasztják, az ilyen ásatás nem más, mint a sírok feldúlása...”.

Oly sokszor teszik fel a régésznek a kérdést, hogy egy feltárásnál valami régi frás vagy térkép alapján dolgozik-e? Frás bizony nincs, de még térkép sem, hiszen a régész jórészt az írott idők előtti vagy a kezdeti frásbeliséggel egykorú történelmet kutatja; néhány frás csak a középkori települések, egyházi emlékek esetében található, de ezek jórészt csak általánosságokat tartalmaznak.

Az ásatást mindennapi okok miatt kezdjük meg. Ilyenek a házalapozás, szántás, szőlő alá forgatás, homok- vagy agyagbánya nyitás, vagy a közelmúltban itt Szarvason nagy építkezéshez földgyalulás, földbe mélyített gabonaszóó készítése. Összegezve: akkor végzünk ásatást, ha valamilyen okból a föld mélyét megbolygatták.

Létezik még ma is múzeumi törvény, amelyik előírja, hogy ilyen esetekben be kell jelenteni a leleteket a találóknak a múzeumba, és utána a régész a legrövidebb időn belül

Mindent be kell rajzolni

elvégi az ún. leletmentő ásatást. Persze ezt nagyon sok esetben nem tartják be (sajnos napjainkban is ez a gyakorlat!), és ki tudja hány - történelmünk számára igen fontos - emlék semmisül meg örökre.

Mit jelent a terepbejárás?

Az egykori telepek és temetők felkutatásának van egy másik módja is, mégpedig az, hogy tavasszal és ősszel a régészek módszeresen indulnak a határba, és „terepbejárnak”. Ezekben az időszakokban kevésbé fedett a föld felszíne a növényzettől, és a szántással kiforgatott leletek a föld tetejére kerülnek. A talált cserepeket, esetleg fémtárgyakat összegyűjtik, térképre rögzítik, a lelőhely nagyságát megméri, a leleteket külön-külön lelőhelyenként csomagolják. Ez alapján már kinn a terepen sok mindent meg lehet tudni az adott terület múltjáról.

Ez a munka igen kemény, szántáson menni „menetfelszerelésben” nem éppen leányálom, és a hátunkon levő hátizsák csak egyre telik-telik, egyre nehezebb lesz, a kilométerek száma meg nő az egyre elnehezdedő lábunkban. Igaz néha akad humor is ebben a munkában. Előfordul, hogy a régész egyedül járkal (általában hárman-négyen) egy nagy tábla földön, földre szegezett tekintettel, és az éppen ott lévő valamikori érpartját követve cikk-cakkban, ide oda mozogva halad. A távolról szemlélő persze el sem tudja képzelni, mit is csinál az a „kerge” lélek. Valamikor, néhány évtizeddel ezelőtt velem történt meg, hogy valahol a megyében (országhatár közelében) a szakdolgozatomhoz végeztem ilyen terepbejárást. Egy hatalmas táblát jártam be, amikor észrevettem, hogy a távoli dűlőúton valaki velem párhuzamosan járkal. El sem tudtam képzelni, miért teszi, csak amikor már a közelébe értem, akkor láttam, hogy a puskáját rám fogó mezőr az. Cifrán elkáromkodta magát, és azt mondta, már kezdtem megörjíteni, mit játszom én vele, hogy a táblán ide-oda cikázva járkalok. Amikor elmeséltem, mit is csinállok, azt mondta, jó, akkor ő is jön velem és „leellenőrzi”. Igaz hősiesen kitartott néhány órát, majd közölte, menjek csak egyedül, neki könnyebb a dűlőúton menni! Megesett már a régészekkel olyan is, hogy a kutyákat uszították rájuk, de a többség útba igazítja őket, és nagyon sok jó adattal segíti a munkát.

Az előbb említett térképezéssel tulajdonképpen a régi földrajzi állapotokat is rögzíteni tudjuk a régészeti lelőhelyek alapján. Megértjük például, miért hiányoznak a leletek nagyobb területekről (feltehetően mocsár vagy tó volt ott), vagy miért sorakoznak szinte egymást érve egymás után a telepek (egykori szárazulatok, vízpartok voltak), ahol már több száz éve szántóföld van.

Hol kell ásni?

Az ásatás látszólag igen egyszerű dolgon alapszik. A felszíni leletek alapján a talaj elárulja, hol kell ásni, ugyanis ha a nyers talajt (tehát a művelt feltalaj alatti réteget) egyszer, bármikor, akár több ezer évvel ezelőtt, akár 50 éve, megbolygatták, sírt, házalapot, csatornát, árkot, gödröt ástak bele, akkor az örökre meglátszik a földben. Mi ennek a magyarázata? Az, hogy a beásás után visszahantolják a földet, vagy ha elpusztul a ház, utána az eső, a szél, meg az omladék lassan feltölti az egykori beásást. A visszakerült vagy töltelék föld már nem tiszta, sok szervesanyag kerül bele, ennek következtében más színárnyalatúvá válik. Ebből következik az, hogy ásatás alkalmával a termőtalaj eltávolítása után megnyesve a felszínt, a nyers, még bolygatatlan talajban foltok mutatják, hol ástak bele egykor. A régész már ekkor tudja, mi várható, sírt, házat, személgödröt vagy árkot talált. Így ez egész egyszerűnek látszik, de minden ásatás során újra „meg kell tanulni látni”, azaz minden tájegység talaja más és más. Itt Szarvas körzetében elég nehéz a telepjelenségeket megfigyelni, mivel a termőréteg alatt van egy olyan kevert meszes-agyagos réteg, amelyik megtévesztő lehet. Akárhány éve dolgozik

Szűk „két ember” számára

terepen a régész, minden egyes feltárás izgalommal tölti el, mert nem tudja - az ismert általánosságokon kívül -, mit fog találni. Természetesen nem kincsrre gondol, hanem nagyon apró jelzésre, ami egy újabb adatot szolgáltat a hajdan élt emberek életéből. Ezért a régésznek élete végéig - vagy ameddig a terepen tud dolgozni, elkopott izületei, egészsége engedik - mindig új és izgalmas minden ásatás.

Hogyan dolgozik a régész?

Minden régészeti feltárás olyan, mintha fordítva pergetnénk le egy filmet, mintha az időt visszajára forgatnánk. Miért? Mert mi a jelenből, azaz a mostani állapotokból indulunk el a föld mélye felé haladva, így jutunk időben is vissza. Nézzünk egy példát! Mondjuk, egy avar temetőről van szó. Annak idején megásták a sírgödört, majd koporsóba, esetleg lepelbe burkolva belefektették a halottat. Vagy tort ülték a sír mellett vagy csak otthon tették azt; vagy tettek a torból éltet a halott mellé vagy nem (ezt bizonyíthatják a sírban talált állatsontok, edények). Amikor a temetés befejezéséig behantolják a sírgödört, dobáltak-e bele emléktárgyakat, vagy a sír mellett tartott tor máglyájának paraszából került-e a sírba. Mindez csak akkor dönthető el, ha mi felülről kezdve (természetszerűleg) a bontást, már a sír földjében találunk különböző tárgyakat vagy faszén- és csontmaradványokat. De még ekkor sem biztos pl. a tárgyak esetében, hogy azok a temetést követően kerültek be, hanem egy későbbi sírrablás során. Ezért nagyon gondosan kell a sírgödör földjét is megfigyelni.

Végül egy bizonyos mélységben leérünk a csontvázhoz. A kibontást rendszerint a lábszárnál kezdjük, onnan haladunk a koponya felé. Azért így, mert rendszerint a legkevesebb lelet itt található, utána meg a csontok megadják az irányt, szinte vezérnalként. Feltehetően a kérdést, honnan tudja a régész, merre van a lábfeje és merre a koponyája a sírba eltemetettnek, röntgen szeme van? Szó sincs az utóbbról, hanem már valamilyen jelből (esetleg kiszántott, sekély mélységű sír leleteiből) tudja, milyen korú a temető, és minden korszaknak megvan egy állandó tájolása; pl. az avaroknak ÉNY-DK, azaz a koponya minden esetben a sírgödör ÉNY-i végében fekszik. A sír bontását lehetőség szerint mindig a régész végzi, mivel néha csak nagyon apró jelekből lehet kikövetkeztetni a hajdan élt emberről, szokásáról valamit. Például az előbb említett tor máglyájának a parazsa sokszor csak igen apró, bors nagyságú faszénrögöcskék formájában árukkodik. Ezért ilyenkor már csak bontókéssel, kis ecsetekkel, néha csak szikével lehet dolgozni, és órákon át benne kuporogni a sírgödörben, ami igen szűk „két ember” számára; általában a régész lába ilyenkor nagyon útban van! Számtalan esetben mondták az ásatást meglátogatók, „ó könnyű így ásni, spakni, ecset, szike”, de amikor meginvitáltam őket, csak egy félórát próbáljanak ilyen pozitúrában „csak kapargatni”, - némelyik elfogadta az ajánlatot - rövid idő után derekát egyengetve mászott ki, hogy ebből neki elege van, nem is olyan könnyű. Ezzel csak azt kívánom érzékelteni, hogy ha mindent aprólékosan meg akarunk figyelni, azokat feljegyezni, közben rajzolni, akkor nem is olyan könnyű munka az ásatás.

A sírt tovább bontva, amit találunk, a leleteket, csontokat eredeti helyükön hagyjuk addig, amíg milliméter-papírra pontos, méretarányos rajzot nem készítünk. Általában 1:10 léptékben, de a nagyon fontos dolgokat 1:1 arányban szoktuk lerajzolni. Bemérjük a bemérendőket, fényképezünk, a leleteket a rajzon számozzuk, és ugyanezekkel a számokkal elcsomagoljuk. Utána az embercsontokat is felszedjük, mert ezeket az antropológus (embertannal foglalkozó) szakemberek vetik további vizsgálat alá. A helyszínen viszont a régésznek a legfontosabb adatokat rögzítenie kell: testméret, nemének meghatározása, hozzávetőlegesen hány éves korában halt meg, esetleg látható-e a csontokon valamilyen betegség nyoma stb. Ez elengedhetetlen a régész feldolgo-

zásához, mivel sajnos az embertani feldolgozás nem egyszer 10-20 évet késik. Mindezek befejeztével a sírgödört mi is újra betemetjük.

Az ásatás befejezése után következnek a múzeumi belső munka. Legelőször a leletek restaurálása, utána a beletárolás majd a feldolgozás, végül a szakmai feldolgozás mellett a leletek bemutatása a nagyközönségnek kiállítás keretében.

Milyen a jó régész?

A szó legszorosabb értelmében véve komplex felkészültségű kell, hogy legyen. Hiszen ásatásai és azok leletei az egykori élet minden területéről valók. Jól kell ásatnia, de értenie kell szinte a kézművesség szintjén seregni mesterség régi munkamódjához (ötvös, fazekas, kőfaragó, bronzöntő, nyerges, csontfaragó, üvegfüvő, kovács, földműves, állattenyésztő, építész stb.). Érteni kell az egykori történeti források felhasználásához, településtörténethez, néprajzhoz, néha a vallástörténetben kell elmélyednie (pl. ha Árpád-kori elpusztult templomot tár fel). Máskor stratégiai ismereteket kell elsajátítania, mert enélkül nem nyúlhat a fegyvertörténethez, a vártörténet kérdéseire. S ki tudná felsorolni, hogy még mi minden szükséges, hiszen az ásatások a múlt sokirányú jelenségcsoportjait tárja fel, és ezekben szinte a kortárs otthonosságával kell mozognia a régésznek. Amikor a régész a terepen dolgozik, pl. egy sírt tár fel, elvesz körülötte a maga világa, se nem lát, se nem hall. Benn kuporodik a sírgödörben és centiméterről centiméterre haladva, ahogy hántja le a több százéves földréteget, agyával ő is mélyebbre és mélyebbre jut; eljut gondolatban abba az időbe, amikor az az ember élt, akit szokásaival, ruházatának díszével, használati tárgyaival eltemettek. Így próbálja ki-alkotni, megszólaltatni őket az életükről. És ha ezt sikeresen tudja megvalósítani, a tárgyak megszólalnak (az érto embernek mesélnek!), nagyon sok mindent el tudnak mondani. Ez a történelem egy piciny darabkája.

A fent leírt követelményeknek nem lehet minden régész maradéktalanul tudója, természetesen ilyen egyetemes tudás ember elképzelhetetlen ma, ezért egyik régész emilyen, a másik amolyan kérdésekben járatos, annak anyagát, módszereit ismeri, alakítja. De az ásatáskor legalább valamennyire mindenhez kell érzékének lennie, hogy a jelenségek fontosságát felismerje, mert (mint a legelején már említettem) figyelmetlenségével tönkretelhet egy sereg lényeges dolgot. Az ásatás, tehát a régész számára nem készen kapott módszerek egyszerű alkalmazása, hanem bizonyos fokig a helyszínen alkotó, rekonstrukciós munka.

Lapátolás a Körösön

Huszonöt éves a kajak-kenu szakosztály

A szarvasi kajak-kenu élet kezdetéről és az eltelt 25 év örömeiről és gondjairól, a legilletékesebbet, a sportág alapjait lerakó Sándor Tamást faggattuk.

- A kajak-kenu sportág meghonosításának ötlete az enyém volt. Egy igen súlyos motorkerékpár-baleset következtében izomszakadást szenvedtem, és emiatt be kellett fejeznem a versenyzést. Hazaköltöztem Szarvasra, és teljesen megbabonázott a csodálatos Holt-Körös vize. Hogy az ötletet tett követte, ebben nagy segítségemre volt az Úttörőház akkori igazgatója, Laurenczy Jenő. Ez 1967 nyár elején volt. Az Úttörőház padlásán találtam két roncs kajakot - még fából voltak, és a tetejükön vászonborítás volt. Másfél hónapos kemény munkával megjavítottam - már amennyire lehetett -, kezdetnek jó volt.

Közben írtam levelet Csepelre és az MTK-nak, hogy szedjék össze a rossz kajakokat és lapátokat, értemegyek. Lett is vagy 10-12 db, egy teherautó platóját telepakoltuk. Meghírdettük az 1-es és 2-es számú iskolában az V. és VI. osztályosok jelentkezését. Egyetlen feltételt szabtam, a biztonságos úszást. Jelentkeztek is lányok és fiúk vegyesen: 36 fő. 1967. június 2-án, hétfőn találkoztunk először a volt KISZ üdülő udvarán. Leúszták a kötelező 200 métert, aztán megmutattam a roncs hajókat. Már azon a héten elkezdtük a javítást az Úttörőház műhelyében. Végül 5 db-ot sikerült megjavítani. Júliusban vízre tettük őket. Nagy volt az öröm, amikor mindenki kipróbálhatta. Előbb heti 2 majd 4 edzés volt. Vízitelepünk, vagyis az első „otthonunk” az egykori KISZ-üdülő volt. Nagyon szűkösön voltunk, a több mint 30 főre mindössze két strand-kabin jutott, de azért 4 évig kihúztuk ott. Majd lebontásra került a „csónakház”, és nekünk menni kellett.

A gyerekek közben nagyon szorgalmasak voltak, sőt néhány tehetség már bontogatta számját. Előbb az Úttörőház szakkörként működött, de így nem vehettünk részt versenyeken. Sok utánajárással sikerült a Szarvasi Állami Gazdaság MEDOSZ Sportköréhez csatlakozni.

Az első szakosztályvezetőnk Csonka Pista bácsi, a gazdaság főkönyvelője volt. Nagyon sokat köszönhetünk neki, ő harcolta ki - szó szerint - az első műanyag-hajókat. Szükség is volt ezekre, mert már '68-ban országos versenyen indult egy párosunk; Védő Pali és Kurucz Bandi az Újpesti-öbölben harmadik lett.

Nagyon sok szakmai segítséget kaptam Simon Fiala Tibortól, aki mint gyógyszerész került Békésszentandrára, ő is Szegeden volt versenyző.

Közben egymás után nőttek föl a tehetségek: Huszár Pista, Kovács Gyuri, Tmtyik Kati, Rapkovszki Zsuzsa. Már 1968-ban Országos Vidékbajnokságon szerepelt csapata. Külön kitűnt Tmtyik Kati, aki sorra nyerte a versenyeket 500 és 2000 méteren. Be is válogatták az ifjúsági válogatott keretbe, és éveken át szerepelt az ifi válogatottban.

A kezdet: edzés Békésszentandráson 1965 körül
Az első hajóban Simon Fiala Tibor, a harmadikban, hátul Sándor Tamás

Nagyon jól összekovácsolódott a csapat, egymást segítve edzetek és versenyeztek a szakosztály tagjai. A MEDOSZ jó gazda módjára támogatta a szakosztályt, hajókat, lapátokat vásárolt, biztosította a versenyekre az utazást.

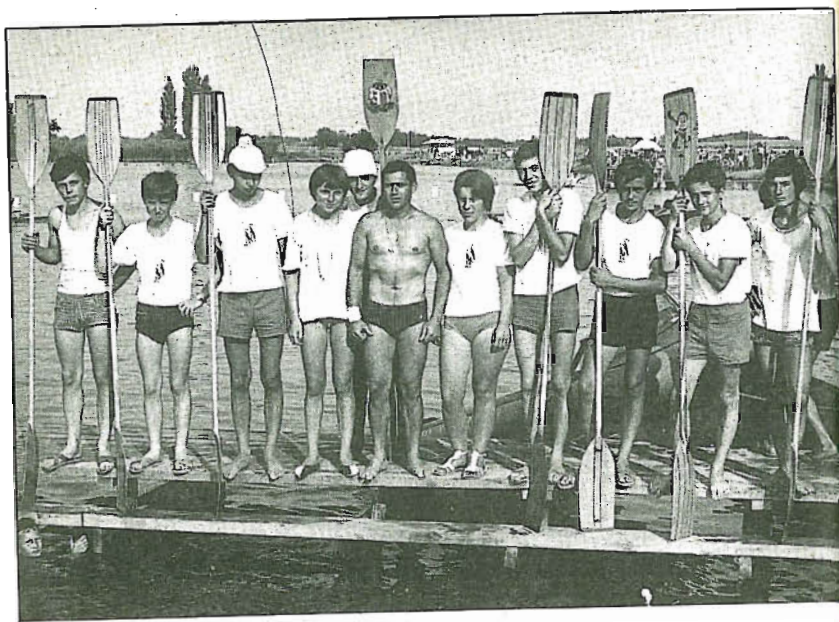
A 70-es években minden évben tíznapos edzőtábort rendezhettünk a Megyei Sport-szövetség támogatásával. Szentandráson, igazi nomád körülmények között, sátrortáborban. Itt még jobban összeszokott a csapat. Ezekben a táborokban megengedhettük azt a luxust is, hogy két edzés között játékos vetélkedőket rendeztünk: például állva evezést lapát nélkül, hatalmas borulásokkal.

Természetesen előfordult hajó- vagy lapátsérülés. Ezek javítója Bódi Laci bácsi volt, a szentandrásiak mestere. Csikós Gyuri bácsi a táborfűz-programok szervezőjeként segített.

Emlékszem egy ilyen edzőtábori sztorira. A gyerekek úgy ítélték meg, hogy nagyon kemény volt a délutáni edzés, és bosszút forraltak ellenem. Az éjszaka leple alatt a tábori WC-t a sátram elé cipelték, és kora reggel egyenesen a WC-be léptem be. Csak arról feledkeztek el a tettesek, hogy a sátrak előtt homok volt terítve, és benne a lábnyomok. A keresés sikeres volt. Mivel tudtam, hogy kik voltak, nekik edzés után „spártai” futóedzés dukált. Ők ezt mosolyogva végigcsinálták - én meghaltam volna, ha ezt nekem kell lefutni.

Közben már a DATE csónakházában voltunk mint megtértek, mivel saját otthonunk még mindig nem volt. Bár a csapat töretlenül eredményes, létszámunkat megtizedelte a kényszerű csónakház-váltás. Hetekig a szabad ég alatt voltunk.

A Városi Tanácstól kaptuk azt a telket, amin felépült a jelenlegi csónakház. Igaz három évig épült, és addig az öltöztető sátrakban oldottuk meg.

Országos Vidék Bajnokság, 1969

Szebegyinszki György, Huszár János, Bencsik János, Galáth Erzsébet, Kozák János, Sándor Tamás edző, Tmyik Katalin, Huszár István, Perger István, Fodor Károly, Kovács György

Ez az új otthon meghozta a szakosztály fellendülését még úgy is, hogy szabadidőben segítettünk az építkezésben a magunk módján. Téglát pucoltunk, maltet kevertünk, ástuk a csónakház alapját, betonoztunk.

Beindítottuk a kenu szakágat mintegy 20 fővel. Ez újabb hajók, lapátok vásárlásait tette szükségessé. Létszámunk ismét megnőtt. A kenusok bámulatosan fejlődtek, egyesben és párosban is. Egy év elteltével bajnokságot nyertek, párosban. Krajcsovicz Pál és Szekeres István ifjúsági válogatott lett.

Szolnokon az egyik versenyen megjelent egy újdonság, hajószállító utánfutó, a Budapesti Építőké volt. Azonnal megrendeltem én is, annak ellenére, hogy egy fillérünk sem volt ilyen célra. Ha már utánfutónk kilátásban volt, vontató és személyszállító járműről is gondoskodni kellett. Ez adta az ötletet, hogy kapcsolatba lépjek a szarvasi mentőállomással, és sikerült egy kiselejtezett mentőautót nagyon kedvező áron megszerezni. Az autószervez fiatal dolgozói felújították. Az utánfutó is elkészült. Ez már akkor közel kétszázezerbe került. Eddig az utazást és a hajószállítást úgy oldottuk meg, hogy a teherautó platón padokon ültünk, és fejük fölött a hajók egy vasállványon voltak elhelyezve.

Egy ilyen teherautós utazásról is van emlék. A 70-es évek elején a Mályi-tavon - Miskolc mellett - 3 napos vidékbajnokságon voltunk. Már csütörtökön délután elvit minket a teherautó, és az még aznap vissza is jött Szarvasra. A verseny jól sikerült, csak hogy vasárnap délután elfelejtettek teherkocsit küldeni értünk. Én elindultam stoppal haza, hogy kocsit szerezzek - mivel vasárnap nem telefonálhattam az Állam

Ifjúsági C-7 (kenu hetes) 1983 körül

Szekeres István, Krajcsovicz Pál (erősen takarva), Kovács Mátyás, Pekár Tibor (takarva), Medgyesi Tamás, Pribelszki Attila, Tóth István

Gazdaságba. Összekotortuk a forintokat, filléreket, hogy valami kaját vegyenek a gyerekek, még én a járművel visszaérek. Persze a tó környékén sem bolt, sem étterem nem volt.

Mikor hétfőn visszaérkeztem, akkor mesélték el, hogy találtak egy tanyát, ahol kecskék voltak, ott vettek kecsketejet meg kenyeret, és megvolt a vacsora. Engem meg a frás evett, hogy mi lesz velük. Végül hétfőn szerencsésen hazaértünk, és mindig úgy emlékszünk rá: jó buli volt.

Megjegyzem, hogy az utazást azóta is leselejtezett mentőautókkal oldjuk meg, igaz két évente cserélni kell az autókat.

Az évek során a horgászokkal sem volt felhőtlen a kajakosok kapcsolata. Tudvalevő, a kajakosok általában a partközeli szeretnek evezni. Ugyanakkor a horgász szeret átdobni a másik oldalra. A kajak kormányja pedig elkapja a damilt, és ebből következik a konfliktus.

Ha mérleget vonunk az eltelt 25 évről, akkor csak azt mondhatom: jó ötlet volt ezt a sportágat meghonosítani, és ezt a szakosztályt megalakítani Szarvason.

A nehézségek, a gondok, a nélkülözések ellenére is sok szép sikerre lehet visszaemlékezni. Utólag bevallom, 1967-ben én sem hittem benne, hogy így sikerül ezt a vízisportot létrehozni.

Most, amikor a volt versenyzőim gyermekeit látom a Körösön lapátolni, akkor nagyon boldog vagyok, és azt mondom: MEGÉRTE.

Erdő, prém, lexikon

fonál lóg bele a képbe. egy kis hímzés
borítja be. az a valaki, meghalt, mielőtt
elvarrta volna. kirándulásokra vitte magával
mindig. ölébe tette és befűzte a cernát
ült a farönkön és hímезgetett. közben az osztály
szétrebbent mint egy varjúraj. mindenki ment
a saját feje után. falevelet, makkot, lepkét
gyűjtögettünk. május volt, kellemes tavasz
se hőség, se vacogás: a legszebb hónap. május
keresztöltéses hímzések ideje. mikor beborult
és szemerkélni kezdett az eső, tiszta vászon-
táskájába dugta a kézimunkát, leporolta
bordó szoknyáját és elcsodálkozott: évgyűrűk
nicsak mennyi évgyűrű gyűrte-gyúrta
mit is? mindegy. a szemüvegét visszacsúsztatta
a kis bőrtokba (az a bőrtok is egy ódon darab volt)
cizellált szemüvegtartó. a szélén egy kis prém
már a buszban fészülködött, amikor észrevette
hogy kiesett a táskából. jaj álljunk meg!
aztán mindannyian a szemüvegtokot kerestük
az esőben. egy kövön feküdt a prémes tok
te huncut kő elbújtattad a pápaszemem? mondta
nézzétek ezt a követ. jöjjen ide minden gyerek.
látjátok? ez a világminőség lexikona
de még csukott titok. rátok vár majd, hogy megnyissátok

Domán Edit

A mocsárciprus
(*Taxodium distichum*)

Hazája Észak-Amerika délkeleti részének mocsaras területei, ahol nagy kiterjedésű, festői őserdőket alkot.

Nálunk elterjedten ültetett fa.

Különösen érdekesek azok a példányai, amelyek a nedves talajon légzőgyökereket fejlesztenek. A légzőgyökerek kiemelkednek a talaj, esetleg a víz színe fölé, így biztosítják a gyökerek légzését.

Különleges díszértéke a tavaszi lombfakadáskor a szép rajzolatú, finom tülevélkoro-
na, amely ősszel csodálatos vörösesbarna színben pompázik.

A fák szarvasi példányai ökológiai és esztétikai megjelenésükkel méltán Európa-hí-
rűek.

Nem mindennapi látványt nyújtanak - a Halászcserda mellett, az Erzsébet-liget mentén - a vízbe telepített példányai, amelyek megjelenésük és ökológiai helyzetük miatt az eredeti élőhelyekhez (az észak-amerikai Mississippi folyó mocsarai) leginkább közel állnak.

Két óriási, fejlett példánya látható a vízhez közel, de már a parton állva a volt Bolza-kastély kertjében.

Ezek a példányok szülői igen sok hazai mocsárciprus telepítésnek.

Az Arborétumban szintén igen nagy változatosságot mutatnak. Egy csoportjuk a Körös-parton áll, de találhatók facsoportba telepítve - csodálatos tölgyek, varázsfa, japánjuharok szomszédságában és szoliterként, magányosan állva is. A kert belsejében pedig, távol a folyótól, kissé szikes területen is díszlenek.

A Szarvason lévő szélsőséges élőhelyeken található, pompásan díszlő példányai bizonyítják, hogy egy igen széles tűrőképességű, a környezeti viszonyokhoz jól alkalmazkodó fajról van szó.

A mocsárciprus 30-40 métert elérő, fiatalon keskeny koronájú, idősebb korban terebélyes, vízszintes ágú lombhullató fenyő.

Tülevelei, amelyek puhák, laposak, a hosszúhajtásokon szórtnak, a levelekkel együtt lehulló rövidhajtásokon pedig sűrűn, fésűszerűen helyezkednek el. A páratlanul szárnyalt levélre emlékeztető rövid hajtások, valamint a rügyek is szórt állásúak.

Virágai egylakiak. A hímvirágok 7-15 cm hosszú bugákban jelennek meg, a nővirágok pedig az előző évi hajtások csúcsi részén elszórtnak találhatók.

Rövid kocsányú, elfásodó tobozai gömbölydedek, az első évben érnek, majd éretten széthullanak.

Telepítését jó tápanyagellátású, nedves vagy vizes talajba javasoljuk, vagy olyan helyre, ahol a talajvíz állandó.

Meleg és fényigényes növény, amely fiatalon kissé fagyérzékeny, de néhány év múlva teljesen télálló lesz.

Jó lenne, ha a mocsárciprus városunk környékén egyre jobban elterjedne. Különösen a Körös-parti kertek, üdülők fásításánál, parkosításánál ajánljuk ezt a festői szépségű fát.

Hanzó Ildikó

Fürtös akác

Orgonabokor holdárnyéka simogató bűvőhelyem.

Lila illatú irgalom.

Megtalál-e a hunyó?

Sötét magányban lámpafény, faárnyék omló háztalon.

Levélgombócok himbálózhatnak

az ölelkező ágakon.

Fürtös akác, estillat, vízállat, kuruttyolás.

Bambuszfejek billegnek nádlándzsák előtt.

Gesztenye-fia törzsébe jel kerül.

Júdás pénze fagyaltatra.

Isten eres remegő keze a szellő.

Megsimogatja a fűszálakat.

Várhelyi György

Önarckép - prózában

1942-ben Szegeden születtem. Szüleim pedagógusok, a szegedi tanyavilág egyik utolsó iskolájának megszűntetésével mentek nyugdíjba. Gyermekkoromat dunántúli kisvárosban töltöttem. Művészettel Kaposvárott, szabadiskolában kezdtem ismerkedni. Jó akvarellista lett belőlem, több országos kiállításon szerepeltem, s a Budapesti Képzőművészeti Gimnáziumban tanultam tovább.

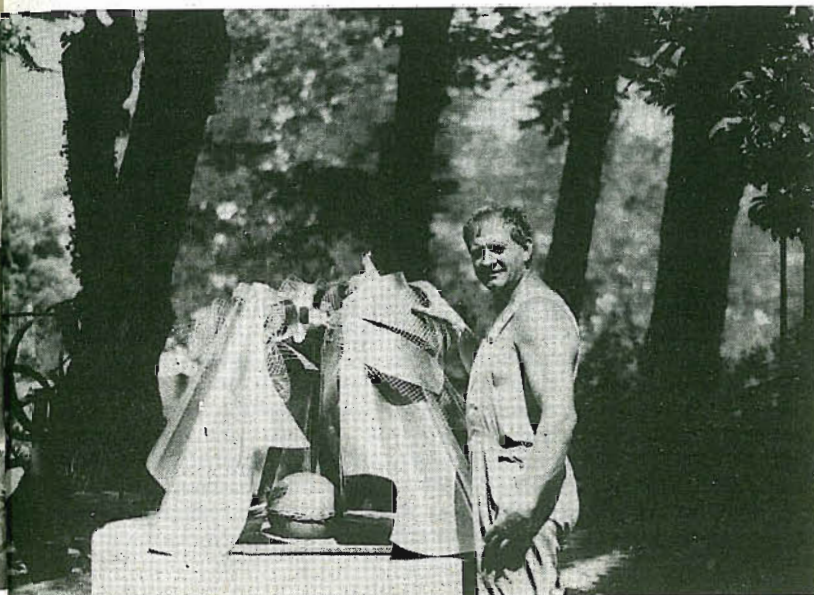
Érettségi után nem vettem fel a főiskolára, ebbéli „sértődöttségem”, s eredményes sportolásom rövid időre letérített a művészpályától. Az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen pszichológia szakot végeztem, majd sikeres sport-pszichológusi pályám következett.

Közben szobrász barátainak kivitelezésben, kőfaragásban, bronzcizellálásban segítve érdeklődésem ismét a művészpálya felé fordult, immár a szobrászat felé. S bár közben a művészetszociológiával is foglalkoztam (iskolatelevízió, előadások a Képzőművészeti Főiskolán), úgy döntöttem, hogy a Mesterséget a Főiskolán kell megtanulnom. Rendkívüli hallgatóként 1978-ban szereztem diplomát. A Művészeti Alap tagjaként szabadfoglalkozású szobrászművész lettem. Köztéri megrendelések hiánya, a könnyebb kivitelezés, a gyorsabb megvalósítás miatt kisplasztika és éremkészítés

kezdett érdekelni. Kezdetből sok megbízást kaptam a Művelődési Minisztériumtól, a sporthivataloktól, fegyveres testületektől, üzemektől és reklámirodáktól. Kiállításokon is érmeikkel és kisplasztikákkal jelentkeztem. A bronz precíz, egyedi megmunkálása, szerelt fém- és faplasztikák készítése érdekelt.

A Művészeti Alap budapesti kollektív műtermében, majd saját műhelyemben dolgoztam. A nyarat hazai és külföldi művésztelepeken töltöttem. Nagyméretű fa-, kő-, fémplasztikákat terveztem és készítettem itthon a nagyatádi, a villányi, a dunaiújvárosi, az egervári művésztelepeken, külföldön Bulgáriában (Burgas), Spanyolországban (Barcelona) vettem részt symposionon. Az itt készült munkák közterekre kerültek. Többször dolgoztam a Nyíregyháza-sóstói Éremművészeti Alkotótelepen. Első önálló kiállításom Budapesten, a Helikon Galériában 1983-ban volt, azóta 15 önálló kiállításom volt szerte az országban. Rendszeresen kiállítok hazai országos kiállításokon, a Soproni Erembiénálén, Olaszországban a Rávennai Dante Biennálén, munkáimmal szerepeltem a szovjetunióbeli, finnországi, franciaországi, spanyolországi, USA-beli kollektív kiállításokon. Képzőművészeti Kört vezettem Budapesten nyolc éven keresztül, több tanítványom választott művészeti pályát. Köztéri munkákat készítettem Egervárra, Leányfaluba, Budapesten öt domborművem, szobrom áll.

1990-ben jelentkeztem Szarvasra az Óvóképző Főiskolára művész-tanárnak. Azóta Szarvason élek, s részben itt dolgozom. Itt avatták 1992-ben Petőfi domborművem, Kondoroson hősi emléktáblámat. Több érmet készítettem Szarvas város rendezvényeire. Megalapítottuk és nagy sikerrel működtetjük nyaranként az Óvóképző Főiskolán fafaragó-faszobrász táborunkat. Ezt szeretnénk nemzetközivé bővíteni. Tervezem a város művészeinek, rajztanárainak alkotóközösséggé szervezését, alkotóház működtetését, az önkéntesekkel egyeztetve megalapítani a Szarvasi Ruzicskay György Nemzetközi Alkotótelepet. Aktív tagja vagyok a Magyar Képzőművészeti Alapítványnak, a Képző- és pártművészek Szövetségének, a Pszichológus Kamarának.

A tett az, ami az életnek értelmet ad

Beszélgetés Fasang Árpáddal

„Fasang Árpád - énekkari karnagy zeneszerző. 1912. Krakkow. A budapesti Zeneművészeti Főiskolán zeneszerző végbizonyítványt (1938), középiskolai énektanári oklevelet (1940) és tanítóképzői zenetanári oklevelet (1944) nyert. 1950-ig a szarvasi tanítóképző tanára (egy ideig uo. igazgató), majd három évig tanár Sopronban. 1953-54. Győri Zeneművészeti Szakiskola igazgatója, 1954-58. a Népművelési Minisztériumban osztályvezető, 1958-72. a budapesti Bartók Béla Zeneművészeti Szakiskola igazgatója. A zenei életben komposztálásával és énekkari vezetésével kapcsolódott be.”

(Zenei Lexikon I.)

Személyiségét aligha lehetne jobban jellemezni annál a válaszlevélnél, amelyet az interjút kérő levélre küldött.

„Megtiszteltetés számomra, hogy Szarvasi Krónika személyemmel is foglalkozni kíván. Beszélgetésünk tervezett időpontján a nap bármely szakában szerettem volna látni.”

A fogadtatás igazolja a levél őszinteségét. Ölönyben, nyakkendőben, szíves szavakkal, kávéval fogad Városmajor utcai lakásában. A bútorok, a könyvek egy munkás élet békéjét, nyugalma árnyékát árasztják. Négy gyermeket nevelő föl, most kettesben élnek feleségével.

A beszélgetés roppant egyszerű: a riporternak jobbra csak figyelni kell.

Az egész rokonságom derék magyar ember...

- A lexikonban azt olvastam, hogy szülőhelye Krakkow.

- Ez úgy történhetett, hogy édesapám, aki vasmunkás, pontosabban hengerész volt, a századeleji ipari fellendülés sodrában bejárta fél-Európát. Így került el Krakkowba is, ahol 1910-ben meg is házasodott. Édesanyám lengyel asszony volt. Öt évvel ezelőtt halt meg 95 éves korában.

En az tartom csodának, hogy ott keresztek Árpádnak. Ez a név ugyanis nem szerepelt a bejegyezhető nevek listáján. Szüleim azonban nem engedtek a 48-ból - áldom is érte őket. Itt esett viszont áldozatul nevünkön a két „s”. Felvidéken a farsangot „fassang”-nak ejtik. A pap azonban egy „s”-sel kevesebbet írt. En ezt csak akkor észleltem, mikor a tanítói oklevelet megkaptam. Addig két „s”-sel írtuk a nevünket.

- Fasang Árpád azonban magyar maradt.

- Természetesen! Az egész rokonságom derék magyar ember, ami abból is kitűnik, hogy az édesapám hazatért, hogy az I. világháborúban részt vegyen. Úgy tartotta, hogy hív a haza, neki kutyakötelessége jönni. El is töltött négy esztendőt a háborúban. Nagybetegen jött haza, úgyhogy '27-ben egész fiatalon meg is halt.

Az elemi iskolát Új-Diósgyőrben jártam, aztán a miskolci Református Gimnáziumba kerültem. A tanítóképzőt is Miskolcon végeztem. 1931-ben kaptam tanítói oklevelet. Ekkor kerültem pályázat útján Orosházára tanítónak. Életemnek nagyon nehéz, de nagyon szép tíz évét töltöttem itt. Nagyon büszke vagyok, hogy akiket akkor tanítottam - már rég nyugdíjasok - ma is fölkeresnek.

Ezt a tíz esztendőt arra is felhasználtam, hogy a Zeneakadémián három diplomát szereztem: a zeneszerzőt, a középiskolai énektanárt, karvezetőt, majd a tanítóképzői énektanárt.

Kilenc év Szarvason

- Amikor Szarvasra kerültem, természetesen bekapcsolódtam a zenei életbe. Kórust vezényeltem a községben, de a munka zömét a tanítóképzőben végeztem. '41-ben elmentem Szarvasra, és '42-ben már Éneklő Ifjúság hangversenyt rendeztünk. Ez azt jelentette, hogy részt vett a gimnázium, a polgári iskola, az általános iskola, sőt a mezőgazdasági technikum is. Micsoda nevek énekeltek akkor ott! Melis Gyurka, az operabéna, Ugrin Gábor, a karnagy, Lang Gusztáv, aki most Békéscsabán zenetanár, aztán a Borgulya-gyerekek. Az idősebbik a Zeneművészeti Főiskola tanára, zeneszerző, öccse pedig a soproni zeneiskolában tanít. Még '43-ban is megrendezhettük a gimnázium és a tanítóképző közös udvarán, ahol remek volt az akusztika. Megtelt enével az egész udvar. Még a nagyon zárkózott öreg Bolza-gróf is megjelent. '44-ben már jött a front, még a tanévet sem tudtuk elkezdni.

Aztán csináltunk egy zenekart. Nem volt ez nagy zenekar, de olykor a felnőtt kórus hangversenyébe is be tudunk kapcsolódni. Én nagyon szerettem Szarvason tanítani. Olyan jó volt azt látni, hogy a végzetek elárasztják az egész országot, mert ez volt egyetlen evangélikus tanítónőképző az országban.

1944. október 6-án felszabadultunk. Ezt ma már nem így szokták mondani, de bennem ez rögződött. Sok más városbeli diák ottrekedett Szarvason. Amikor láttam, hogy vonulnak át a főutcán a kelet felé hajtott foglyok, félttem, hogy őket is elviszik. Ez mondtam nekik, hogy végezzék el a tanítóképzőt. Így lett koedukált az iskola. Ezek a fiúk rengeteget segítettek nekünk abban, hogy amikor beindulhatott a tanítás, meglegyenek a kellő eszközeink.

Sinkovicz Mihály volt a főjegyző. 80 darab akácfát adott nekünk a Kossuth Lajos utca Ó-templomtól a Deák Ferenc utcáig eső részén, hogy azzal fűthessünk. Széles, vastag fák voltak, és ezeket a fiúkkal termeltük ki. Először megpróbáltuk csákánnyal, ásóval, lapáttal, de ennek nem volt látszatja. Ekkor egy Bartha Lajos nevű fiú, később a Közgazdasági Egyetem tanára, azt mondja:

- Tanár úr! Húzzuk ki ezeket a fákat!
- Megbolondultál?! Hogy lehet ilyen nagy fákat kihúzni?
- Tessék csak ránkbízní! - mondták.

Egy kicsit elkortorták a tövéből a földet, hogy honnan, honnan nem, szereztek egy hosszú kötelet, föl kötötték a fára, és vagy húszan húzni kezdték. Úgy kijött, mint sárgarépa! A szarvasiak odajártak csodálkozni! Aztán szereztek egy vendégfogadóból-balról hat-nyolc fiút; föl emelték a gyökerénél, és a lombzatára támaszkodva behúzták az iskolába. Úgy legyalulták az akkor még földes utat, hogy soha nem vágódott olyan sima.

Az iskolaépületet magunk meszeltük ki. Ebben is a fiúk jeleskedtek, de a tanárok szülők is részt vettek benne. Meszünk bőven volt, hiszen a háború alatt kórház volt az épület. Permetezőt kaptunk kölcsön Bencsik Istvántól, a gazdasági iskola igazgatójától - ő később a Hazafias Népfront elnöke lett - és ezzel szórtuk a meszet. Akkor sokkal jobbak voltak az emberek, mint bármikor előtte vagy utána. A közös nyomorúságunkban boldogok voltunk, hogy segíthetünk egymásnak. Amikor Krajcsovicz doktor úr, a tisztifőorvos belépett az iskolába, hogy engedélyezze a tanítást, a friss mesz szagát megcsapta az orrát, meghatottságában potyogtak a könnyei.

Azt hiszem, érezhető az az összefogás, az a lelkes hangulat, az a mindent vállaló igyekezet, hogy az élet szebb legyen, jobb legyen. És ez valahogyan az iskola további munkájában is megjelent. A tanárok kollégaként kezelték a diákokat - nagyon fiatal tanári kar jött össze -, ők is úgy közeledtek hozzánk. Ilyen összeforrottságot semmilyen más intézményben nem tapasztaltam, pedig jól körüljártam az országot. Húsz tanárból állt a tanári kar, és mintegy 150 diák járt az iskolába. Egyenként ismerjük őket, tudtuk, kinek mi a gondja-baja, hol kell segíteni.

Nem zenetanári feladat

- Még a felszabadulás előtt engem bíztak meg a kollégium gazdasági feladatainak megszervezésével. Hát, ez nem egy zenetanári feladat! Akkor nehézkes volt a kenyér- és étel-ellátás. Voltak, akik jegyre kapták, voltak, akiknek fejadagjuk volt. A mi tanulóink között is voltak ellátottak, akiknek a családjában megtermelt a búza. Kitaláltam, hogy ezeket a fejadagokat küldjék el az iskolának. Több mint egy vagon búzánk lett! 10 tonna! Abban az időben megkaptuk a lisztet, a Demcsák pék megsütötte, úgyhogy nálunk nem napi 25-30 óra volt a napi kenyéradag, hanem 50-60. A lisztből még sütöttünk, főztünk, egyebeket is.

Tejet nemigen lehetett kapni. Vettünk két tehenet, azt tartottuk. Én építtettem az első silót a megyében. Volt a régi Magyarország közepét jelző szélmalom mellett egy kőföldünk. Bevetettük silókukoricával. Megtelt vele két siló. Mondták is szlovák munkások, akik taposták:

- Mit akar ez a bolond zenetanár?!

Nem tagadom, félttem én is, mi lesz belőle. Mikor 4-5 hét után kibontottuk, kovászos uborkára emlékeztető szag megcsapta a tehenek orrát, elkezdtek bőgés után.

Hát, ilyesmikkel is foglalkoztunk. Ez a tanulmányokban ugyan nem jelentett semmi de emberségben nagyon sokat! Nekem is, a gyerekeknek is!

- A zenei élet?

- Az iskolai kórusunk több alkalommal is énekelt a Rádióban. Azt hiszem, ez jelzi színvonalat. Csináltunk egy kis zenekart is. Én hangszereltem a különböző átiratokat. Rágyanszki Jutka volt a hegedűsünk. Én is benne voltam, nagybőgőztem. Olyan érzés az, hogy egy mély hanggal megtámasztom az egészet! Csodálkozott is az ország tanítóképzői zenei szakfelügyelő, hogy lehet ilyen szerény körülmények között ilyen zenekart összehozni. Aztán a feleségem is jól zongorázott, és mi négykezes átiratokat Beethoven és Mozart szimfóniákat játszottunk a gyerekeknek. Ha találkozunk, ma fölemlegetik. Nem volt ez szimfonikus hangzás, de arra jó volt, hogy megismerjék tanuló a műveket.

Ilyen jó tanári karral nem is találkoztam aztán...

- Kik voltak a kollégái?

- Kezdem talán a hölgyekkel. *Sikari Kovács Margit*, ma is ott él Szarvason, *Kun András* tanár felesége. Testnevelést tanított. Előtte mindig az tartotta testnevelést akinek hiányzott az órászáma. Ő országos gerelyvető bajnokot nevelt *Lázló Ilonkának*. *Dr. Kadai Judit* volt a pedagógia kitűnő tanára. *Schneider Marika* magyartanár, *Mar Levente* énektanár. Nagyszerű magyartanár volt *Fodor József*, aki aztán igazgató is lesz nálam majd Budapestre került az egyetemre, később a Budai Tanítóképző igazgatóhelyettese lett. *Urbancsek János* kiváló szakember volt, később főgeológus lett az Országos Földrajzi Intézetben. *Pataj Mihály* festőművész Szegedre került a Tanárképző Főiskola ra. Volt egy *Mór Artúr* nevű matematikusunk. Belőle egyetemi tanár lett. *Palov József* zenei szakfelügyelője lettem. Decemberben kineveztek a győri Zeneművészeti Szakiskola igazgatójává. Mondhatom, hogy ilyen jó tanári karral nem találkoztam aztán sem. Mindenki szerette a tárgyat és a gyerekeket. Mindenki virtuális vezetője, egy év múlva a zenei főosztály vezetője lettem. 1956-ban engem csinált abból, hogy az ő tárgyát szeressék a legjobban. Úgyhogy erről a tanári karvezetést ki a Zeneművész Szövetség kormánybiztosává. Büszke vagyok arra, hogy '56-ban egyetlen muzsikusként hajszála nem görbült.

- Mi történt ezzel a testülettel?

- Szétszórtak bennünket. '48-ban államosították az iskolákat. Mi evangélikus egyházak voltunk. Az első évben még nem történt semmi, de aztán mindent megtettünk. Kizártak a Zeneművész Szövetségből, eltávolítottak a minisztériumból. A Zeneművészeti Szakiskola igazgatója lettem. Itt dolgoztam 1972-ig, nyugdíjazásomig. hogy ne maradjon együtt az a társaság, amely „klerikális szellemben” nevelte a gyereket. '46-tól voltam igazgató, '49-ben leváltottak. Még egy évet voltam ott, aztán elhőke vagyok, és sok más zenei szervezetnek is tagja lettem. Minősítő versenyekre jobbnak láttam eljönni. A párttitkár nem állt velem szóba, a tanácselnök elnézett a fejem fölött. Jött egyszer egy MND SZ-deputáció. Követelték, hogy meszeltessem le az oktatási freskókat, melyeket *Pataj Mihály* kollégám festett, mert az vallásos szellemű. Mondták nekik, hogy én kottát, könyvet nem égetek, freskót le nem meszeltek. Rámripakodtak. Na, majd mi megmutatjuk. Meg is mutatták, lemeszeltették ezt a két képet.

Főképp a feleségem nem bírta, hogy fölöslegessé váltunk. Ezért, amikor Sopronban megüresedett egy zenetanári állás a fiúképzőben, oda kértem áthelyeztetni semet.

Ha rosszat akartak, az is javamra vált

- Ez a döntés egy villámgyors karrier kezdetét jelentette.

- Igen. Megfigyeltem, hogy ha rosszat akartak tenni velem, az is javamra vált. Itt kell elmondanom a *Darvas Józseffel* való kapcsolatmról. Az egykori kultuszminiszterrel még akkoriban kerültem baráti viszonyba, ő is oda pályázott tanítónak. Sokat segített az országos tanári kitüntetések kaptam. '53 őszén már a tanítóképzők országos igazgatójává. 1954 júliusában a minisztériumba kerültem mint a zeneoktatási főosztály vezetője lettem. 1956-ban engem kineveztek ki a Zeneművész Szövetség kormánybiztosává. Büszke vagyok arra, hogy '56-ban egyetlen muzsikusként hajszála nem görbült.

1958-ban valakiknek eszébe jutott, hogy én '56 után nem jól vittem az osztályharcot. Kizártak a Zeneművész Szövetségből, eltávolítottak a minisztériumból. A Zeneművészeti Szakiskola igazgatója lettem. Itt dolgoztam 1972-ig, nyugdíjazásomig. Nem szakadtam el ma sem a zenei élettől. A Kórusok Országos Tanácsának tiszteletteljes tagja lettem. Minősítő versenyekre is tagja lettem. Minősítő versenyekre is tagja lettem. Minősítő versenyekre is tagja lettem.

1958-ban valakiknek eszébe jutott, hogy én '56 után nem jól vittem az osztályharcot.

Kizártak a Zeneművész Szövetségből, eltávolítottak a minisztériumból. A Zeneművészeti Szakiskola igazgatója lettem. Itt dolgoztam 1972-ig, nyugdíjazásomig.

Nem szakadtam el ma sem a zenei élettől. A Kórusok Országos Tanácsának tiszteletteljes tagja lettem. Minősítő versenyekre is tagja lettem. Minősítő versenyekre is tagja lettem.

- Tanár úr publikált is.

- Igen. A gimnáziumi énektankönyvnek vagyok egyik szerkesztője. Egyetemi jegyzeteket is írtam, ez elég széles körben elterjedt. Egy-két művet is komponáltam, főleg kórusműveket, orgonaműveket, kamaragyűjtésekre írtam darabokat.

- Szarvassal maradt-e kapcsolata?

- Igen. El kell mondanom, hogy az Óvónképző Intézet létrejöttében egy kicsit szerepem nekem is van. Kállai Gyula volt akkor a miniszter, ő döntötte el, hol lesz

főiskola, hol nem. Mivel ismerte szarvasi kapcsolataimat, megkérdezte a véleményemet. Elmondtam, mégiscsak furcsa, hogy abban a megyében, amely az ország kenyerének javát adja, csak fogyatékos gyerekek otthona van Tarhoson, főiskolája meg nincs. Kállai nem szólt semmit, csak kipipálta, hogy: Szarvas. Ma is lejárok évente az Ének Ifjúság kórusminősítő versenyekre.

- A családjáról még nem beszélt.

- Feleségemmel több mint 50 éve élünk boldog házasságban. Négy gyermekünk, unokánk van. Árpi fiam a legidősebb, 50 éves. Zongoraművész, az Országos Filharmonia szólistája, az UNESCO magyarországi szervezetének a főtükára. Zoltán fiam Operaház első fuvolása már 25 esztendeje. János fiam fagottos lett. A Duisburgi Operaszínház első fagottosa. Most írt egy regényt, meg is jelent. A kislányom nem lett muzsikás, mert nem fért több zene a lakásunkba. Egy gyermekkönyvtárban könyvtáros. Feleségem is zenetanár. Szőnyi Erzsébet két kisoperájának ő írta a szövegét.

Ilyen lelki háttér mellett könnyű dolgoznom. Teszem is azt, ami tőlem telik; abban hiszemben, hogy mégiscsak a tett az, ami az életnek értelmet ad.

Kutas Fere

MÚLTUNK ÉS ÉLTETŐNK:

A HOLT-KÖRÖS

Negyvenéves találkozó (1988)

Guggolnak (balról jobbra): Molnár László, D. Kiss Sándor, Varga László, Kiss Imre (egy férj), Brachna Judit. **Középen:** (D. Kissné, feleség), Kúgyeláné Szilágyi Ilon, Maczikné Koloch Róza, Kazincziné Bankó Enikő, Bartyikné Mateidesz Magdolna, Világosné Michnai Mária, Kovács Ilona, Gazsiné Miklya Éva, Csabáné Jeszenszky Hilda, Fasang Árpád igazgató, Fasang Árpádné, Péterváriné Kondacs Berta, Csáki Vetrő Rózsa, Vida Mária (Molnárné, feleség), Oláhné Szatmári Valéria, Fodor József igazgatóhelyettes. **Felső sor:** Dombovári Éva, Vidáné Póch Mária, (egy férj), Kiss Ilona, Póhlmüllerné Szabó Marianna, Jánovszky Etelka, Keresztényiné Dankó Márta, Zarándi Margit, (egy férj), Kovács Mária, Szigetiné Búzás Zsuzsa.

A Körösök vízrendszere

Szarvas Város közigazgatási határában a Hármas-Körös folyik, amely Huszár Mátya (a nagy térképész, geodéta és vízügyi mérnök) 1821-23. évi felvétele alapján tipikusan alsó folyószakaszú morfológiát mutat. Az akkori szóhasználat szerint ez volt az Egyesített vagy Nagy-Körös, amit Bodoky Károly (a szabályozások másik híres mérnöke, nagy végrehajtó) nevezett el a mai nevén is Hármas-Körösnek.

Amilyen természetesnek tűnik ma, hogy a Körösök hegyvidéki vízgyűjtőjéről érkez és sok-sok ágat egyesítő Hármas-Körös továbbítja a vizét a Tisza felé e tájon, nem volt ez mindig ilyen egyértelmű bizonyos földtörténeti korokban. A pleisztocén földtörténeti korszakban folyt erre északról-délre a Tisza és ugyancsak uralta e vidéket a saját hordalékkúpját északról elkerülő Maros is, sőt egykoron az Alföldet lényegesen jobban átszelő Duna is egész közel vette fel azt a déli irányt - a jelenlegi Tisza medrében - amiket keresztül elhagyta a Kárpát-medencét. Jogosan mondható tehát: e táj nemcsak a népe, hanem a vizek találkozási helye is volt. Így volt ez már az emberi történelem során is, hiszen az Abádszalóknál a Tiszából kiágazó Mirhó e térséget gyakran áztatta a Tisza vizével. Ha a jelen korunkhoz közeledünk, Szarvas és környékének szabályozás elől vízviszonyait jól érzékelteti az alábbi idézet Huszár Mátya vízrajzi értékezéséből:

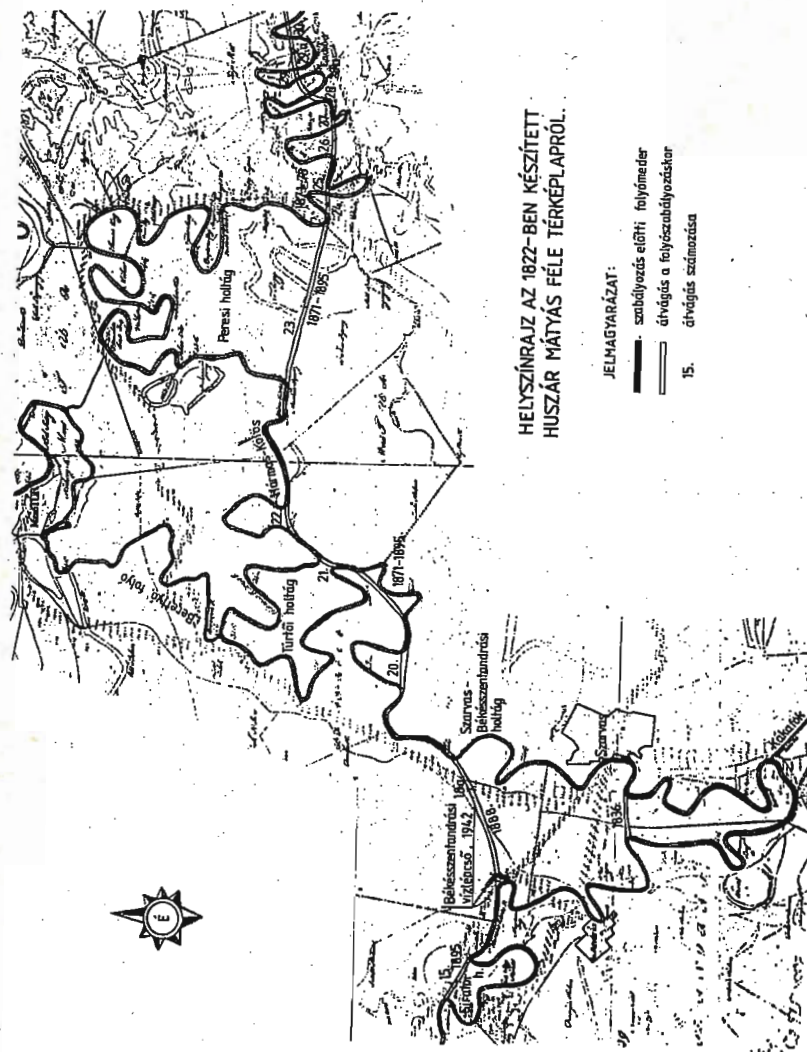
„Esős nyári időszakokban előfordul, hogy a NAGY-KÖRÖS, amelybe a melléki folyók ilyenkor az átlagos víztömeg négyszereséig hozzák, a környező vidék nagy kárára megárad. Heves, rendkívüli árvíz 25 évenként szokott előfordulni. Fentiekből azonban következik, hogy ha nyáron is volt árvíz, az káros, magas vízállás több hónapig tart, ezalatt a legjobb földek is használhatatlanul víz alatt állnak, a mélyebben fekvő terület pedig elmocsarasodnak.”

Az Alföld nagy folyói által alakított mederszervezet Szarvas térségében létrehozta a Hármas-Körös legnagyobb „elfajulását”, aminek szabályozása már a múlt század elejétől fogva napirenden volt. Az adott kor technikai felkészültségének és anyagi erőforrásainak függvényében több ütemben történt a szabályozás.

A Szarvas határába érkező folyók jellemzőit több tényező határozza meg.

Mindenekelőtt a Hármas-Körösbe Mezőtúr határában betorkolló Hortobágy-Berettyót kell megemlíteni, mint Magyarország legnagyobb hazai síkvidéki vízgyűjtőjét (5.170 km²).

A Hortobágy-Berettyó ma mesterséges, csatornázott vízfolyás, amely a Nagy-Sárré uraló Berettyó kanyargós medréből lett leszabályozva a múlt század második felében. mai Hortobágy-Berettyó kulcsfontosságú szerepet tölt be Szarvas Város életében, annál ellenére, hogy a vízgyűjtője alacsony népességszámú, csak néhány településre koncentrálódott ipar, de a debreceni szennyvíz önmagában az Alföld talán legnagyobb víz- és környezeti ártalma, a naponta kibocsátott 80 000 m³ mennyiségű gyengén tisztított szennyvizével.

A Hortobágy-Berettyó nemcsak negatív értelemben befolyásolja a Hármas-Körös szennyvíz sem kerül a holtágba. Nagyban előrehaladt a csatornázási program a városban, - minden valószínűség szerint - Szarvas Város lesz hazánk első teljes mértékben csatornázott városa. Ezzel a beavatkozással is nagy lépéseket tettek a Holtág megvédése érdekében.

A Holtág rehabilitálása meghaladta a hazai anyagi lehetőségek mértékét. Nemzetközi segítséggel 1992-ben nagyarányú munkák folytak, amelyről külön cikket közöl a Szarvasi Krónika, Megyeri Mihály tollából. (75. o.) Minden helybelinek, a Szarvasi Krónika minden olvasójának tudatában kell lenni azzal, hogy ez a Holtág nagy kincs, megóvása és fejlesztése közérdek. Így érhető el, hogy a Szarvas-Békésszentandrási holtág stabilan tartsa az Alföldön kivívott rangját, miszerint a Tisza-tó után a második legjelentősebb vízi-rekreációs környezetté vált.

A Sebes-Körös társ-vízfolyása a Berettyó. Saját vízgyűjtő területéről nyáron vize gyakorlatilag nem hoz, de a Keleti-Főcsatorna közvetítésével a Tiszából évente 127,1 millió m³-rel frissíti az alsó szakasz pangásra hajlamos vizeit. A térség vízkészletezését szolgálja az 1975-77-ben megépített Körösladányi vízlépcső.

A Fehér- és Fekete-Körös nyári szezonban gyakorlatilag vizet Szarvasnak nem ad mivel a szerény, határon túlról érkező hozamokat a Békési duzzasztó szinte maradéktalanul visszafogja.

A Hármas-Körösre e két vízfolyás elsősorban árvízileg gyakorol jelentős hatást, nem elhanyagolható, hogy a Közép-békési régió szennyvizeit közvetlenül vagy közvetve a Kettős-Körös fogadja be. Szerencsére a tisztítási hatások javulásában az elmúlt években nagy előrelépés volt tapasztalható. Erre a folyamatra teszi fel a koronát, hogy Békés város szennyvíztisztítása 1993-ban megvalósul.

Szarvast nemcsak a Körösökön keresztül érik vízgazdálkodási hatások, hanem holtág hazai vízgyűjtőjén keresztül is. Lökősháza, Kevermes térségétől kezdődően egészen Csorvást és Kondorost is beleértve - egy közel 1000 km²-es terület belvizei holtágon keresztül igyekeznek a Körösök felé.

Szarvas ma - az őt érő hatások következtében - különleges szerepet tölt be a síkvidék komplex vízgazdálkodás terén. E térségben nemcsak a vizek kártételeitől kellett megóvni az ember életét és vagyonát, hanem már a múlt században felismert módon, vízhiányos időszakban a vízzel, mint nélkülözhetetlen kincssel gazdálkodni kellett. Ennek két századdal korábban már Tessedik felhívta a figyelmet. A vizekkel való gazdálkodás hoz további beavatkozásokra volt szükség, hiszen a holtágakat élővé tenni, a medrekbe készleteket tározni, és mindezeket a vizeket egy egészségesebb környezet létrehozatala érdekében szétosztani csak vízlépcsőkkel lehet. Palov József múzeumigazgató kutatásai szerint Nagyszalontán már a századunk elején eldöntötték, hogy a Körösöket lépcsőzni kell. Ennek jegyében épült meg 1905-1906 között Bökényben, majd 1936-42-ig Békésszentandráson az alsó szakasz két jelentős vízlépcsője. Ez utóbbi 50 éve zavartalanul üzemel és túlzás nélkül állíthatjuk, hogy az eredeti célkitűzésen túlmenően (a hajózás és az öntözés feltételeinek megteremtése) nagyban hozzájárult a hatásterületének gazdagságához azzal, hogy létrejött egy új vízi ökoszisztéma. Ma mind a Bökényi, mind a Békésszentandrási duzzasztó hatása alatt álló hullámtér megyei védeltséget élvez és várhatólag részét fogja képezni a Körös-Maros Nemzeti Parknak is.

A Békésszentandrási duzzasztó járulékos hatásaként halálra ítélt holtágak váltak ismét élővé, ezek között is hazánk legszebb funkciójú, s talán legszebb holtága Szarvasi. A holtág komplexitásáról hosszasan lehetne írni, de azt a korábbi káros és ma már nem gyakorolt funkcióját ki kell emelni, hogy a szabályozások óta, immáron 100 évén keresztül a holtág a környezetének szennyvizét is befogadta. Szarvas város áldozatos közreműködése nyomán, 1990-től szennyvíztisztító telepről még a tisztító

A Szarvas-békésszentandrási Holt-Körös múltjáról és jelenéről

A mai Holt-Körös egykor a Körös-Berettyó vízhálózatának élő szakaszát képezte. vízrendszert napjainkban a Fehér-, Fekete-, Sebes-, Kettős-, Hármaskörös (korábbi nevén: Nagy-körös), és az ebbe ömlő Berettyó alkotja. Az előbbi folyók régi neve a latin nyelvű Crisius, Cris, stb. volt. Ebből származik a Körös elnevezés. Tehát a napjainkban néha hibásan mondott és írt Körös nem a kőrisfából (*Fraxinus*-ból) származik, felsorolt vízfolyások rendezés előtti állapotára utal a földrajzi, helytörténeti, vízügyi irodalomban máig is fennmaradt számos zug, lapos, fok, rét, ér, halászhely elnevezése (pl. a szarvasi Mangolzug, Bikazug, Maczólapos, stb.). Az egykori vadvízország kialakulását a szaktudományok geológiai, talajtani, hidrológiai, természetföldrajzi tényezőkkel magyarázzák. Ezek együttes hatásaként a vízrendszer folyói az idők során gyakran úgy elfajultak, hogy medrüket sem lehetett felismerni. Pl. így „tűnt el” a Berettyó Nagy-Sárrétben, a Sebes-Körös a Kis-Sárrétben.

A térség vízrendezésének kezdetei a XVIII. század második felére nyúlnak vissza. munkálatokat leginkább az éppen sürgető helyi érdekek szerint, szakszerűtlenül valósították meg, és ezért nagy részüket az árvizek elmosták. A régi árvizek kiterjedés-

A Szarvas-Bikazugi-holtág

érzékelte az az adat, amely szerint Békéstől Szarvasig 20-23 km szélességben is víz alá kerültek a folyók menti alacsony fekvésű területek. *Tessedik Sámuel* (1742-1820) *Önéletírás* című munkájában említi, hogy az 1815-16. évi árvízről úgy mentette meg nevezetes iskolai gyakorlókertjét, hogy kedvelt fát kivágatta, törzseit a korábban emelt gátakba verette le, a gallyakból sövényt fonatott, és a gátakat földdel magasította meg.

A vízrendszer térségében fellépő egykori árvizek nyomasztó hatása alatt készültek el 1818-23 között a Körös-Berettyó-völgy szabályozását megelőző *vízrajzi felmérések és rendezési javaslatok*. Ezek *Huszár Mátás* (1778-1843), *Vásárhelyi Pál* (1795-1846) és más vízügyi szakemberek nevéhez fűződtek. Javasataik alapján a térségben 1830-35-ig csupán helyi jelentőségű ún. körgátak létesültek, medertisztítások, a vizek gyorsabb lefolyását előmozdító átvágások valósultak meg. Az utóbbiakra néhány példa: a Hármaskörös szarvasi kanyarulatának „nyakát” első ízben 1834-36-ban vágták át, az ún. Anna-ligeti átvágást 1836-ban ásták ki. A két átvágás mélyítésére és szélesítésére csak évtizedek múlva került sor.

A kákafoki szivattyútelep

Ezután került sor a belvízcsatornák rendezésére és a duzzasztók építésére. Elsőként a *gyulavári duzzasztó* (tűsgát) létesült 1896-ban a Fehér-Körös medrében azzal a céllal, hogy a Gyula és Békéscsaba között húzódó Élővíz-csatorna tegye lehetővé a térségnek folyóvízzel való ellátását és öntözését. Ezt követte a Hármaskörös medrében 1904-1907 között épített *bökényi duzzasztó és hajószilip*, amely évtizedeken keresztül első sorban a helyi jelentőségű teherhajózást és a kisüzemi öntözéseket szolgálta.

Öntözőhajó

A Körös-Berettyó-völgy átfogó szabályozási terveinek elkészítését az 1855. évi árvizek pusztításai kényszerítették ki. A korábbi felmérések és javaslatok felhasználásával a tervet *Bodoki Károly* (1814-1868) gyulai vezetómérnök készítette el 1855-ben. E tervek alapján indultak meg 1856-ban, és kisebb-nagyobb megszakításokkal 1895-ben fejeződtek be a Körös-Berettyó-völgy vízrendezési munkálatai: a mederrendezések, az átvágások, a védtöltések és szivattyútelepek építése, a régi vízimalmok eltávolítása, valamint a Kis- és a Nagy-Sárrét lecsapolása.

A vázolt vízrendezések eredményeként a Körösök és a Berettyó hossza 1003 km-ről 459 km-re csökkent, 182 átvágás készült, közel 60 000 ha földterület mentesült az időszakos és állandó vízborításoktól. E hatalmas munkálatokat majdnem kizárólag emberi erővel és hagyományos kubikos eszközökkel végezték el. Ezt követően a korábban vízjárta rétek és legelők nagyrészt szántóföldi művelésbe vették, megkezdődtek az útépitések, fellendült a közlekedés és a kereskedelem, mezőgazdasági ipari üzemek létesültek, javult a közegészségügy, elterjedt az öntözéses gazdálkodás.

A Szarvas-békésszentandrási kanyarulatnak a Hármasköröstől való elzárása 1882-ben fejeződött be. A kanyarulat ekkor vált Holt-Körössé. A holtágat kezdetben egyedül a csapadék és a térség belvizei táplálták. Arra is volt ugyan lehetőség, hogy a Holt-Körös alsó torkolatán épített zsilipen keresztül gravitációs módon frissítsék fel ennek vizét az egykori folyásiránnyal szemben. Ez a megoldás azonban csak kivételesen vált lehetővé, mert a Hármaskörös nyári vízhozamai erre legtöbbször elégteleneknek bizonyultak.

A Körösök hajózhatóvá tétele és a térség öntözéseinek továbbfejlesztése céljából 1936-42 között épült meg a Hármaskörös medrében a békésszentandrási duzzasztóhajózsilip. Üzembe helyezése után a holtág felső torkolatát nagyméretű szivornyák kötötték össze a Hármaskörössel (1943), s ettől kezdve lehetővé vált a holtág vízrel való feltöltése gravitációs módon. A holtágat azóta is minden év tavaszán feltöltik, majd a párolgástól és az öntözővíz felhasználásától függően az utánpótlás nyár során folytatják. Ősszel a holtágat az alsó torkolaton keresztül víztelenítik, csupán a halállomány átteleléséhez szükséges vízmennyiséget tartják vissza.

A Holt-Körös jelentősebb adatai:

- vízgazdálkodási kezelője a Körösvidéki Vízügyi Igazgatóság Szarvasi Szakaszmenedzseri Osztálya;
- halászati hasznosítója a Magyar Országos Horgász Szövetség Békés Megyei Intézménye;
- a holtág hossza: 29,3 km;
- nyári vízmélysége: 3,0-3,6 m;
- medrének szélessége: 70-100 m;
- vízfelülete: 180-200 ha;
- a holtágban tárolható víz mennyisége: 5,0-5,4 millió m³;
- vízkivételi szivornyáinak maximális teljesítménye: másodpercenként 8 m³ víz.

A holtággá válás előtti időben a folyószakaszon halászat, vízi közlekedés, tutajozás, ivóvízbiztosítás (!) is folyt. A mai holtág alapvető funkciója a Szarvas környéki öntözések vízzel való ellátása. Többek között ezzel a céllal épült 1964-ben a kákai vízkivételi mű. Az öntözési módszerek közül az esőztető, a barázdás és árasztó megoldások terjedtek el. Az 1960-as években hajós öntözés is volt, amely azonban főként a költséges létesítés és üzemeltetés miatt nem vált be. Az öntözésen kívül a holtág jelentős szerepet tölt be a belvízbefogadásban, haltenyésztésben, sporthorgászatban és vízisportokban. Partmenti térségében üdülőtelkek és zártkertek terülnek el. Ezeken sok száz hétvégi ház és üdülő épült az utóbbi években.

Napjainkban egyre fontosabbá válik a folyók tisztaságának és vízminőségének megőrzése. A Holt-Körös vízének lényegesebb szennyeződéséről nem beszélhetünk. Az üdülőterületek, az urbanizáció, a kemizálás és a szennyvizek kedvezőtlen hatásainak megelőzése és ellensúlyozása ezideig eredményesnek bizonyult. Számos mai vízvizsgálati adat és tapasztalati tény arra utal, hogy a holtág legtöbb szakaszában a víz tisztasága és minősége üdülési, haltenyésztési és öntözési szempontból általában megfelelő. Ez az utolsó sorban a holtágban évek óta végzett rekonstrukciós munkálatoknak köszönhető.

Felhasznált irodalom:

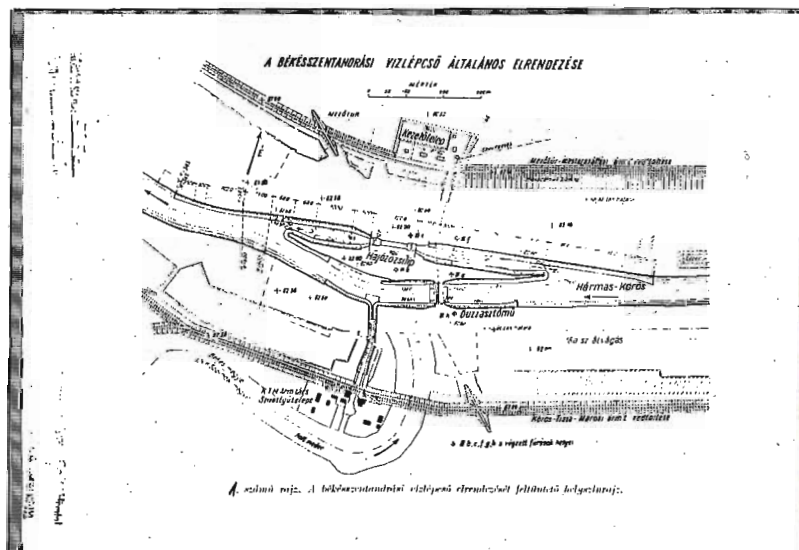
- Gallacz János: Monográfia a Körös-Berettyó ármentesítéséről I-II. Nagyvárad, 1896
 Goda Péter szerk.: A Szarvas-békésszentandrási holtág hasznosítása, természeti értékeinek védelme. Kézirat. Gyula, 1982
 Karácsonyi János: Békés vármegye története I-II. Gyula, 1896
 Károlyi Zsigmond: A vízhasznosítás, vízepítés és vízgazdálkodás története Magyarországon. Bp., 1960
 A Körös-Berettyó-völgyi ármentesítő társulatok iratai (1890-1939). Békés Megyei Levéltár (Gyula)
 Mendöl Tibor: Szarvas földrajza. Debrecen, 1928
 Neumann (Nádor) Jenő: Szarvas nagyközség története. Szarvas, 1922
 Palov József: Az öntözések múltja a Dél-Tiszántúlon. Békéscsaba, 1985
 A szarvasi Központi Gazdasági Tanintézet Értékestői az 1934-47. évekből
 Tessedik Sámuel önéletrajza. Fordította és kiadta Zsilinszky Mihály. Pest, 1873
 Zsilinszky Mihály: Szarvas város történelme és jelen viszonyainak leírása. Pest, 1872

A békésszentandrasi vízlépcső

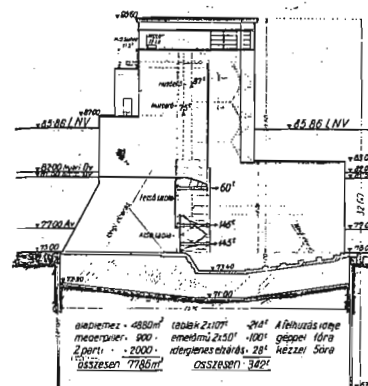
A Körösök vízrendszerének sajátosságai - a vízhozam-változás, vízszíntingadozás, árvizek kialakulása, hajózhatóság, vízszállítás lehetősége stb. - már régen foglalkoztatott gondolatban a vízmérnököket és vezetőket, hogy mesterséges beavatkozásokkal, szabályozási munkálatokkal a társadalmi, gazdasági igényeknek jobban megfelelő állapotokat teremtsenek a Körösvölgyben. Ennek körébe tartozott az az elhatározása, hogy Hármas-Körös folyón többek között Békésszentandrás határában egy duzzasztómű hajózásszilip épüljön.

A létesítménynek alapvetően kettős célja volt a hajózási feltételek fejlesztése, másrészt a Körösvölgyben az öntözési lehetőség növelése. Az 1906-ban épült békésszentandrasi duzzasztómű mintegy 40 km hajózási utat biztosított, a tervezett békésszentandrasi mű további mintegy 100 km hajózási utat létesítése vált lehetővé. A duzzasztóművel a kb. 4 m megduzzasztott vízszín révén kb. 10-15 ezer ha terület vált öntözhetővé.

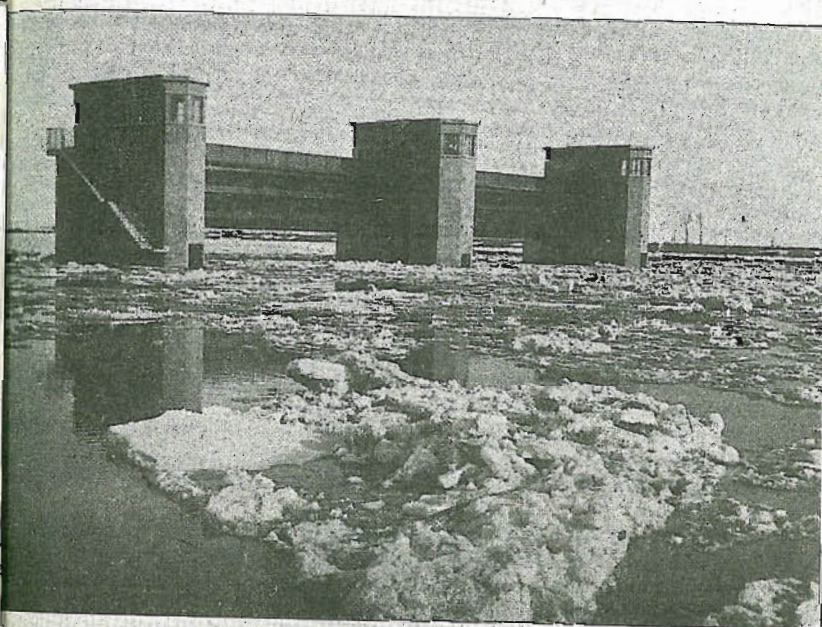
A duzzasztómű létesítményeit, azok helyszínrajzi elrendezését a korabeli rajz szemlélteti (1. ábra).

A duzzasztómű a Hármas-Körös folyó tengelyében épült, három pillér közötti nyílással. A nyílások szélessége 22 m, melyeket két-két - ötven évvel ezelőtt korszerű - M.A.N. rendszerű kettős-kampós elzáró tábla zár el, így biztosítja a duzza-

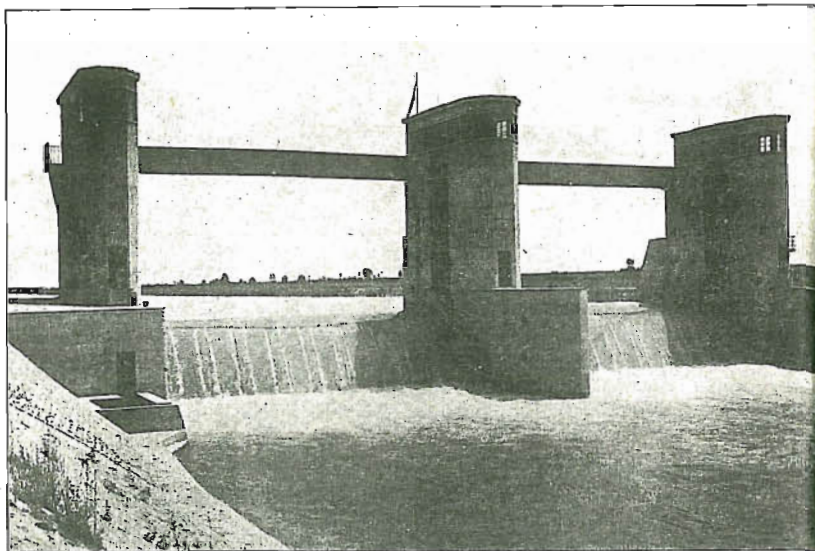

2. számú rajz. A békésszentandrasi duzzasztómű hosszmetérete.

elzáró táblák rendszerét nagy körültekintéssel választották meg, mert tekintettel kellett lenni, hogy a folyó kis esésű, továbbá a belvízből adódó kisebb árhullámokat a duzzasztás mellett rövid idő alatt le lehessen bocsátani. Az így választott elzáró rendszer könnyen kezelhető, üzembiztos, az elmúlt 50 évben hibátlanul működött.

Kép. Az 1940. márciusi árvíz tetőzése előtti jégvonulás a békésszentandrasi duzzasztóműnél (Barakovits Gyula felvétele.) Az árvíz a képen látható vízszin felett 1-00 m-rel tetőzött.

17. sz. kép. A Horthy István duzzasztómű üzembehelyezése után.

A hajózózsilip az akkori igények szerinti hajózás számára a hajók átemelését biztosította a két vízszint között. A mű a duzzasztóművel párhuzamosan helyezkedik el a megkerülő leágazásban. A zsiliprendszer egy kamrából áll, melynek oldalfalait levegővasszádpallókból alakították ki. A két végén elzáró zsilip van. A kamra 85 m hosszú, 1 m széles, így 1200 tonnás hajók átzsilipelésére alkalmas méretekké épült.

A duzzasztómű másik feladata az öntözési lehetőség növelése volt. A Körös folyó vízjárására jellemző volt, hogy amikor a mezőgazdaság számára a legnagyobb vízigény jelentkezett - június, július, augusztus hónap - a vízmennyiség olyan kicsire csökkent, hogy nem lehetett szó öntözésről. A duzzasztómű tette lehetővé, hogy a felduzzasztott vízszint révén részben a főmederben, részben pedig a holtmedrekben olyan mennyiségű vizet lehetett tárolni, amely kb. 10-15 ezer ha öntözését biztosíthatta úgy, hogy helyenként még kisebb szivattyúállásokkal 1-2 m-es vízemeléssel lehetett a vizet a termőterekre vezetni. Az összesen mintegy 15 millió m³ tárolt vízzel Öcsödötől Körösladányig nyílt lehetőség kisebb-nagyobb öntözőrendszerek építésére.

Az építés úgy történt, hogy először elkészült a hajózózsilip, szárazon, munkagödörben, ehhez kiépült a megkerülő ág felső és alsó szakasza. Ezzel lehetővé vált, hogy folyót ezen az ágon és a zsilipen keresztül vezessék el. Így a főmeder lezárásával a munkagödörben épülhetett meg a duzzasztómű. Az építés ideje alatt két ízben előfordult olyan nagy árvíz, amely jelentős kárt okozott, másrészt nagy nehézségbe állította az építőket.

A munka 1936. október 8-án kezdődött és 1942. szeptember hónapban fejeződött be. A hatéves építési időtartam alatt a hasznos munkavégzés az időjárás és a folyó vízjárása miatt igen változó volt, általában 100-250 munkanap/év volt felhasználható a különböző jellegű építési munkálatokra.

A munkák nagyságára jellemző, hogy el kellett végezni 720000 m³ földmunkát, 17000 m² kőburkolati munkát és 14400 m³ beton és vasbeton munkát. A felhasznált

18. sz. kép. A Kormányzó Úr Öfömlétsága hajója kifut a hajózózsilipből és elszakítja a jelképes elzárás zászlókkal díszített zsinagógát.

összes építőanyag (vas, kő, kavics, cement) 72 150 tonna volt, ami 7200 vagon szállítmánynak felelt meg.

A munka nagyságát még inkább kiemeli, ha tudjuk, hogy az akkori építési technológiának megfelelően a munkák zöme kézi, talicskás és kordás munka volt.

A teljes mű üzemkész állapotba 1942. szeptemberére készült el. A művet ünnepélyes keretek között 1942. október 15-én Horthy Miklós kormányzó helyezte üzembe. A résztvevők Csongrádra érkeztek, majd onnan a Megyer nevű motoros hajón tették meg az utat a Körösön Békésszentandrásig. Ezt követően a középső pillér tetején lévő gépházban került sor a táblák működtetésére, mellyel az ünnepélyes üzembehelyezés megtörtént.

A tervezők és építők munkáját dicséri, hogy az eltelt fél évszázadban kifogástalanul működött, s a mai napig szolgálja - a megváltozott körülmények között is - azokat a célokat, amelyekért megépítették.

A duzzasztómű építője voltam

A duzzasztómű építésében diákok is részt vettek. Itt dolgozott *Bencsik Imre*, Békésszentandrás jelenlegi polgármestere is, akit emlékeiről kérdeztem.

- Másodikos gimnazista lehettem, 1941-ben, amikor iskolánk igazgatója megállapodott a duzzasztó építésvezetőségével, hogy néhány diákot fogadjon nyári munkának. Korosztályoktól függően különböző feladatokat láttunk el. Betonmunkákat végeztünk, vasakat festettünk, segítettük a zsaluk lebontását. S végül mind rangosabb feladatokat kaptunk, ahogy látták, mennyire igyekszünk. Nagy kedvvel dolgoztunk, hiszen megfizették munkánkat: 45 pengőt kaptunk. (Egy tanár fizetése akkoriban 100-150 pengő lehetett.) Örömmel hordtam haza a pénzt és adtam a szüleimnek.

Néha azonban olyan érdekes feladatot kaptunk, hogy pénz nélkül is szívesen elvállaltuk volna. Izgalmas volt például, amikor a búvároknak kellett segítenünk. Levegőpumpáltunk, segítettük őket felöltöztetni, a tömlőt engedtük le nekik. Kiszívták a vizet a pillérek közül, megvizsgálták, hogy nincs-e valami károsodás, repedés, süllyedés. Szerettük nézni, mit csinálnak és közben próbáltuk hasznossá tenni magunkat.

A jó kedvet csak fokozta a társaság, bizony csínytevések is előfordultak. Mikor összeismétlünk az iskolába, nagy élménybeszámolókat tartottunk.

Bekerültünk az irodába is, különböző kimutatásokat és más munkákat kellett végeznünk. Egyszer megkeresett a főmérnök és az építésvezető, hogy nem lenne-e kedve ottmaradni. Azt mondták, fizetnének 200 pengőt is, ami akkoriban nagyon nagy pénznek számított. Megszakítottam az iskolát és itt dolgoztam két évig, egészen az átadási Olyan érdekes munkákat bíztak rám később, mint például a munkafolyamatok fényképeinek elrendezése, sőt, frógéppel is dolgoztam.

Több mint négyéves építkezés után, 1942. október 15-én elérkezett a nagy pillanatok kerülhetett az átadási ünnepségre. Szép, napos idő volt. A folyó mindkét partján hatalmas tömeg gyűlt össze. 15 óra 30 perckor megérkezett egy szép fehér motorhajó, amelynek Megyer volt a neve. Vitéz nagybányai Horthy Miklós, Magyarország kormányzója és Kállai Miklós miniszterelnök volt a hajó parancsnoka. A tömeg részén nagy ováció fogadta a zsílipkamarából kiemelkedő hajót. Az méltóságteljesen beúszott majd elszakította a nemzeti zászlókkal feldíszített láncot. A kormányzó úr és kísérete kiszállt, felment a gépterembe, beindította a duzzasztót. Ezzel megindult az üzemeltetés. A mű nevet is kapott: a Kormányzó repülőgépszerencsétlenségben elhunyt fiáról Horthy Istvánról nevezték el.

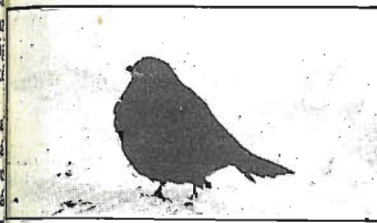
1992. szeptember 30-án, az átadás 50. évfordulóján nekem jutott az a megtiszteltetés, hogy az ott megjelent vendégeket: Siklós Csaba közlekedési, hírközlési és vízügyminisztert, a duzzasztó egykori tervezőit és kivitelezőit fogadhassam. Nagy örömmel sokan összegyűltünk, akik részt vettünk az építésben. Felelevenítettük a régi emlékeinket, amelyekre mindig szívesen gondolunk vissza. Olyan időt álló művet hoztunk létre, amely megváltoztatta, gazdagabbá tette ezt a környezetet.

Madarak a Holt-Körös partján

Szarvast szeretem, - és talán ismerem is. Diákéveim négy legszebb évét töltöttem itt a Holt-Körös partján. Mindkét oldalon; az egykori gróf Bolza Géza-féle kastélyban laktunk - mint kollégisták - a Körös parton, s barátaimmal vagy egyedül -, innen indulva barangoltam be az Anna-ligetet, Bikazugot, Motyót, Szapannost, Kákát vagy a Mangolt, a Pepi-kertet, Macózugot, az Élő-Körös árterét és így tovább...

Házi rozsdafarkú

Feketerigó-hím

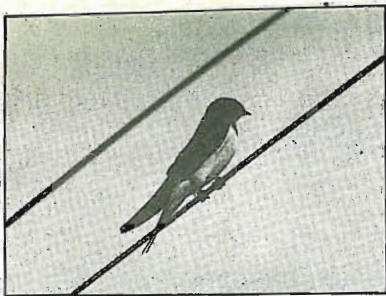

Óreg bakcsó

Az egykori ártéri kertek, gyümölcsösök, szőlők és veteményesek mind-mind csodaszép és nyugodt élőhelyei voltak az élővilágnak, így a madaraknak is. Tudom, hogy sokan mondják ezt olvasva: ma is az! Igen, részben, de semmiképpen nem hasonlítható a több mint harminc évvel ezelőtti állapotokhoz. A politikai indíttatású téveszesítéssel és telekosztással indult el a térség ökológiai romlása... Azóta olyan drasztikus élőhelyváltozások következtek be az említett határtereken, ami átalakította az itt előforduló madarak fajösszetételét és mennyiségét egyaránt. A kertészházak, az ártéri gyümölcsösök és a vízparti rétek helyére lakótelepeket építettek. Ökológiailag az egyik legnagyobb hiba, hogy szinte folyamatosan beépítették a Holt-Körös partjait, és ezáltal rendkívüli terhet róttak rá és annak élővilágára... Ennél csak az a nagyobb hiba, hogy mindez még napjainkban is folytatódik. Ugyanakkor az is igaz, hogy a nyaralók körül „újfajta” kertek alakítottak ki, és előbb vagy utóbb ezt is belakja a madárvilág... De ez már nem az eredeti élőhely és nem az eredeti madárvilág.

A szarvasi Holt-Körös madárvilágának igazi veszteségei az egykori természetes partsávban élő, egykor oly gyakori vízimadarak, nádírigók, nádiposzták és függőcinegék, melyek a partok „kiepítésével” nagyrészt elvesztették élőhelyeiket.

A szarvasi Holt-Körös madárvilágát sok, országos hírűvé vált tudós, ornitológus ku-

Füstifecske

Suvölto

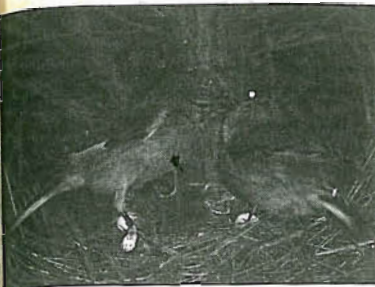
Sárgarigó

tatta. Itt járt gimnáziumba Wönöczk Schenk Jakab, Sterbetz István, a madártan-
jeles kutatói. Molnár Béla a világon első-
ként - a kakukk fészekparatizmusát tanul-
mányozta, e vidéket járta Bástyai Lorán-
solymász, Vertse Albert, a Madártani intéz-
et 60-as éveikig igazgatója és fró-sógora, Fek-
te István.

Amikor ezeket a sorokat írom még t-
van, és a Körösökön beállt a jég. A Holt
Köröst szegélyező parti fákat hófehér zú-
mára borítja, és ha cinegék vagy északra
jött süvöltők csapatai szállnak a gallyakra,
halkan pereg a zúzmara a vékony hóra. Fi-
cánok csatangolnak a néptelen kertekben
hullott gyümölcsöt, magvakat és hóból ki-
kandikáló zöld hajtásokat keresve. Harká-
lyok kutatnak az öregedő fák törzsein és
találkozzhatunk Európa legnagyobb növé-
s - a galambnagyságú -, fekete harkállyal is.
Az utóbbi évtizedben egyre határozottabb-
terjeszkedése a Körösök ártéri erdeiben és
kertjeiben.

Februárban a környező halastavakra és
holtágakra megérkeznek a fehérhókájú, fe-
ketetollú szárcsák. Messzire hallani talis-
kanyikorgáshoz hasonló hangjukat, s a
vábbszálláskor pedig hosszan tapossák a h-
deg vizet. Télvégi napsütéses napokon egy-
re többet kiabálnak a cinegék; elsősorban
szén- és kékcinegék élnek itt, csapatuk köz-
néhány hosszúfarkú őzlapó is vegyül leg-
többször. Szarkák és szajkók kóborolnak a
ártéri kertekben. A ligeti szőlők apróra sz-
radt bogyóit és a zsidócserezsnye kicsin-
termését északról jött szőlő- lép- és fenyő-
gók kisebb-nagyobb csapatai lakmározzák.
Az egykori folyóvizek hosszában dankas-
rályok lebegnek végig a víz felett - koráné-
redt halacszkák után kutatva, vagy csak
tavalyi nyár hulladék- emlékeit keresgél-
őszönösen...

A rózserakatokban és a füzek szabad-
levő szakállas gyökérzetében ökörszem-
bujkálnak, a gázos kert- és útszéleken pedig
tengelicék kis csapatai keresgélnek gyom-
magvak után. Időnként egy-egy karvaly
láthatunk elszuhanni a fák között. A balkár-
gerlek egész esztendőben itt vannak, de
magyar népdalokban annyiszor megéneké-

Kenderike család

Fenyőrigó

Kiskócsag

Feketerigó

gerlek csak tavasszal érkeznek meg. Ettől
kezdve az egész Holt-Körös vidékét a ger-
lek csendes, állandó turbékolásának hangja
tölti be. A napfényes, meleg tavaszi napo-
kon ez elvegyül a méhek, dongók majd da-
razsak zümmögésével, és valami hihetle-
nül békés, nyugodt zsongás teríti be a tájat.

A tavaszi hónapokban egyre nyüzsgőbb,
dalosabb és hangosabb a madárvilág. A nád-
szegélyekben a nádírigók, a törpegémek, a
vízityúk és a nádiposztáták fajai fészkel-
nek. Elsősorban a nádírigók fészkeibe pe-
dig a kakukk csempészi tojásait - mint fé-
szekparazita. Hajnalról késő éjszakáig fü-
tyülnek, dalolnak, csiripelnek, turbékolnak,
csivitelnek és kiáltoznak a madarak - jelez-
ve birtokuk határait és párjuknak jelenlétü-
ket...

A vizek felett fecskék cikáznak és kakuk-
kok kiáltoznak a gyümölcsösök felől. Má-
jus végére megérkezik a sárgarigó is afrikai
szállásáról s ők is hozzákezdnek a fészke-
léshez. A fekete- és énekesrigók némelyike
már a második fészkeléshez készülődik. Fi-
ókaneveléskor elcsendesedik a határ - ren-
geteg dolguk van ilyenkor a madárszülő-
knek is. A csókák és seregélyek fészkelő ta-
nyái, sokszor igen nagy tömegben, az ártéri
erdők odvas fűzfáiban, az Erzsébet-liget és
a Pepi-kert öreg szürkenyárasaiban van. A
fűzfák lehajló ágain építi fűz- és nyárfavirá-
gok pihéiből pazar fészket a függőcinege.
Sajnos, hogy egyre kevesebb van belőlük,
pedig a 60-as években az Erzsébet-ligettől
az Arborétum végéig - azon a rövid szakas-
zon! - volt úgy, hogy öt fészkek is volt.
Azóta civilizálódott a part... Az erdőszegé-
lyekben, a gyümölcsösökben és az Arboré-
tumban mindenfelé hallhatjuk és láthatjuk a
gerlét, az őrvös galambot, a harkályfélét,
a zöldküllőt, a barátposztátákat, a szürke
légykapókat és természetesen a házi- és me-
zei verebeket.

A fehér gólya csak átrepüléskor látható a
holtág mellett, a sekélyebb vizeket keresi
fel és a réteket, gátoldalakat ahol szívesen
tücskórészik.

A közeli Élő-Körös ártéri fűzeseiben ki-
sebb-nagyobb kolóniákban fészkelnek a va-
rázslatos szépségű hófehér kiskócsagok, a

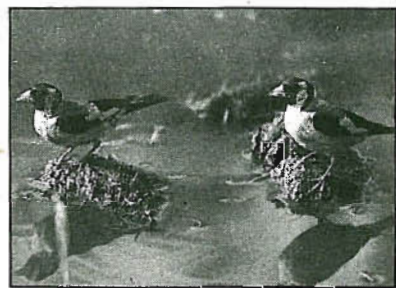
selyemgémek, sokszor bakcsók és szürkegémek társaságában. Ezeket a madarakat láthatjuk a Holt-Körös felett, mikor táplálék után járnak halastavak vagy rizsföldek tocsogós rétek felé. Szép látvány a küszvágó csér egyedül vagy laza csapatban, mikor hegyes fehér szárnyaival alacsonyan végigsuhan a víz felett - szinte a holtág teljes hosszában.

Nyár végén - bár a fiókák létszáma miatt több a madár - elcsendesedik a táj. Készülődnek az őszi vonulásra, az itt maradók pedig a télre; zsiradékot, tartaléktápanyagot kell felhalmozni a testben, hogy bírják a rájuk váró viszontagságokat.

Mire megérkezik az alföldi ősz, a bágyadt-napsütéses színes lombullás - már csak az állandó madaraink vannak itt. A kertekben feketerigók forgatják a lehullott leveleket csendesen, s egy-egy cinege motoszkál a gallyak közt a birsalmaillatú késő őszen.

Nagykócsag

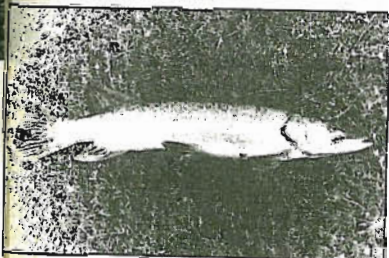
Tengelic

Küszvágó csér

Ezüstkárász

Csuka

Dr. Györe Károly

A Holt-Körös halállománya

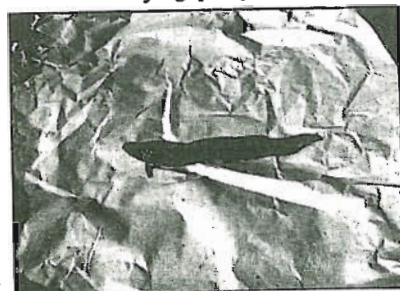
Magyarország természetes vizeinek jelenlegi halfaunáját nem ismerjük pontosan. Annak ellenére, hogy az utóbbi negyedszázad során sokrétű kutatás folyik - ennek következtében az erre vonatkozó közlemények száma is nagymértékben megnövekedett -, számos vízterület, köztük nagyobb tavaink és folyóink faunalistáját múlt századi, századeleji közleményekből lehetne csak összeállítani. Új halfajok szándékos honosítása vagy véletlen behurcolása, illetve bizonyos ponto-kaspikus fajok térhódítása, természetes gradációja miatt még a pontos hazai fajsám megállapítása is nehézségekbe ütközik. Az állatvilág kutatásának elégtelen szintje különösen a hazánkban ritka és védett halfajok elterjedésének felderítésekor szembetűnő. Tovább fokozódik az adott vízterület halállományáról alkotható kép hiányossága azzal, hogy a helyenként meg gondolatlan vízépítés, mind gyakoribb vízszennyezés és indokolatlan, tájidegen halfajokkal történő telepítés számos régi, őshonos faunaelem megritkulását, végezetlen halfajokkal való eltűnését okozta. A kutatások mind rendszerezettebb válásával fokozatosan bővült, az ember természetátalakító tevékenységével pedig szűkült a mindenkor fajtlista. Ahogy azt Herman Ottó is írja „...a legnagyobb feladat megoldását is kezdeni kell valakinek, ha kis erővel is - de becsületesen... majd indulnak mások és ezek után ismét mások; a kellő idő pedig meghozza a kellő eredményt...”.

A Körös-vidék vízrendszerében előforduló halfajokról szóló első tudósítás Herman Ottó (1887) nevéhez fűződik, majd még két dolgozat tesz említést a Körösök halállományáról (Futó, 1942; Vásárhelyi, 1961). Sajnálatos módon a Kákafoki-holtág korábbi halfaunájáról nincs képünk, így részletes adatsor csak az 1977-1992 közötti időszakról áll rendelkezésünkre.

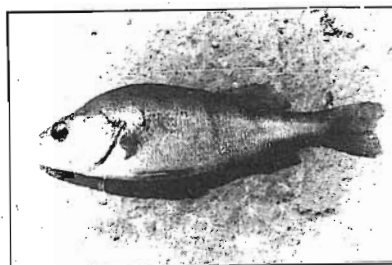
Jelen pillanatban Magyarországon előforduló 81 halfajból a holtágban mindösszesen 35 fordul elő (a Körösök magyarországi szakaszán 45). Őshonos, és a holtág jellegének megfelelően tipikus előfordulású: csuka, bodorka, vörösszárnyú keszeg, balin, küsz, karika keszeg, dévér keszeg, bagoly keszeg, compó, fenékjáró küllő, halványfoltú küllő, szivárványos ökle, széles kárász, nyurga és tő ponty, réti csík, vágó csík - amelyet Szarvason Unger (1919) gyűjtése szerint sibirik hálnak neveznek -, harcsa, sügér, vá-

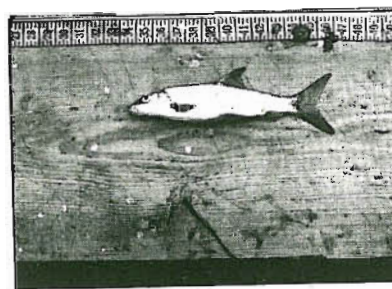
Nyurgaponty

Réti csúk

Süger

Paduc

gódurbincs, széles durbincs, fogassüllő (régí szarvasi nevén süllő), kösüllő. Az életről folyóval való szoros kapcsolat következtében olykor megfigyelhető még egy-egy példányban az áramló vizeket kedvelő fészkes domolykó, jász, lapos keszeg, garda, vésetajkú paduc. Viszonylag igen nagy azoknak a fajoknak a száma, melyek részben tudatos honosítás, vagy telepítés következtében, részben pedig természetesen kerültek a holtág vizébe: amur, fehér busa, pettyes busa, törpe barcsa, naphal, angolna, kínai razbóra, ezüst kárász, neimes ponty.

Az 1905-ös sárdi tógazdaságba történő telepítését követően az Észak-Amerikából származó naphal egvedei sajnos igen hasítani tudják.

származó halmán egyedszám sajnos nem ismeretes. A Kákafoki holtágban, csakúgy mint más magyarországi természetes vízben jelentős mar kikerültek a természetes vizekbe. A Kákafoki holtágban, csakúgy mint más magyarországi természetes vízben jelentős 1927-ben már a Zagyvában is tudták fogottömeget képviselnek a keszegfélék. Legnagyobb a dévér aránya (40 db% és 67 kg%), ezt az egy évben kétszer is szaporodó ikra követi a karika keszeg 36 db%-al és 10 kg%-al. A két faj közötti átlagos testtömeg és ivadékfaló halat. Az angolna mindig ikrolónbséget világosan bizonyítja az eltérő tömeg arány a csaknem azonos egyedszám óshonos volt hazai természetes vizeinkben. A holtágban nem ritka az 1-2 kg-os (10-12 éves) dévér keszeg sem. A vörösz azonban igen ritka halfajnak számított. **Iszárnyú keszeg** (12 db% és 5 kg%) és a bodorka (9 db% és 10 kg%) aránya kisebb, Körös-vidék holtágaiba a 1970-es évek mint az előző két fajé. A tipikusan folyóvízi, áramlást kedvelő jász előfordulásának ben telepítettek nagyobb mennyiséget e késleltettségét hűen tükrözi a 3 db%-os arány. Nevezetessége a holtágnak, hogy víztö-győszzerű halból. Az ugyancsak Észak-magyarországi holtágban megfigyelhető a dévér keszegnek egy változata is, a **silány keszeg!** A változat Amerikából származó, a Mississippi vízében különbözik a törzsalaktól, hogy sokkal lassabb mind a testhossz, mind pedig a rendszerében 1-2 kg-ra is megnövekedett tömegtömeg gyarapodása. Egy hatéves **dévért keszeg** átlagos tömege 600 g, ugyanilyen harsa honosításának (1905) első öt évkörű **silány keszegé** csak 200 g (beszélő név!). A változatot eddig más hazai természetes ben bebizonyította tökéletes értéktelenségéből nem jelezték, saját vizsgálataink alapján a Tisza vízrendszeréből ismeretlen. gét, mi több ikra- és ivadékfalásával káro. A nemes ponty fajták horgász célú erőltetett telepítése helytelen, mivel az óshonos voltát. A távolkeleti növényevő halfajok fajták visszaszorulását eredményezik. A holtágban egy ma már nem teljesen homogén, **amur, fehér és pettyes busa** - honosítása nagy ellenállóképességű, természetes úton szaporodni képes **nyurga** és **tő ponty** kezdetben sikeresnek látszott. Amíg ez állomány található, melynek fenntartása feltétlenül indokolt. Egyre inkább előtérbe tenyésztése zárt tógazdaságokban folyókerül az a probléma, hogy az erősen beltenyésztett, a tógazdasági tenyésztés során nem is volt különösebb probléma. Sajnátlanszerűen leteremtett, kipróbált, genetikailag ellenőrzött anyaállományok utódai ter-mind többen foglaltak állást széles közműves vízbe kihelyezve elvesztik a jellegzetes és hasznos genetikai mutatóikat, de elterjesztésük mellett, így az ökológiai kár nagyobb gondot okoz, hogy sok esetben képtelenek a megváltozott környezetben a tásokat eléggé át nem gondoltan egyre töltő természetes szaporodásra, így mindig mesterségesen kell biztosítanunk az utánpótlást. természetes vízbe helyezték ki mind nuda, a nemes ponty változatok növekedés intenzitásában felülmúlják a két ősi formát, de gyobb állományukat. Bizonyos, tud természetes vízi környezethez éppen az óshonos „vad” halállomány alkalmazkodott a mányosan még meg nem erősített hírek alapján az idők folyamán.

ben már megfigyelték e halfajok szaporodásakor csak a gazdaságilag (horgász szempontból) jelentős halfajokról beszélni. A számos halfaj számára táplálékszükségletéről nem érdemes tanúskodni, hiszen az úgynevezett védett halak, vagy konkurens jelentő pettyes busa, de még a horgászat szempontjából értéktelen halak jelenléte, állomány nagysága, inkább a bandázó fehér busa telepítésgazdálkodási állapota jó jelző lehetnek a vízi környezetnek. A természetes vizek „génkövető” óshonos halállomány minőségi („bank”) szerepére vigyáznunk kell, mivel a halfogas intenzitása erőteljes nyomást gyakorol az amur kihelyezésével járó vízminőségi, hogy figyelembe vegyük a természeti értékek megőrzését és fenntartását.

Dr. Szító András:

A Holt-Körös élővilága

Algák és gerinctelen állatok

Minden gyerek nagy élménye a vízzel való találkozás, hiszen az titkot rejt. Már néhány cm mélységű pocsolya is ilyen, mert a vize legtöbb esetben zavaros. Nem lehet látni, mi van benne. Mennyivel titokzatosabb egy olyan vízi élőhely, mint a Holt-Körösünk!

Minden út az algáktól indul és oda vezet

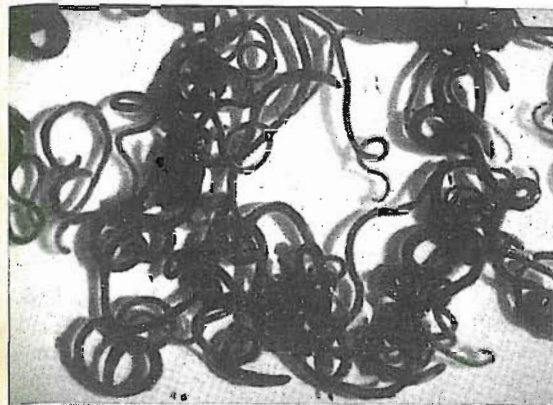
A vízben élő növények és állatok többsége kapcsolatban van egymással, leginkább úgy, hogy az egyik a másiknak tápláléka. Ebben a táplálkozási kapcsolatban a legfontosabb kiindulási pont az egysejtű- és a fonalas algák nagy csoportja, mivel - mindnyájuk tanultuk - ezek képesek a napfény energiájának megkötésével a vízben oldott szerves anyagokból a saját testüket felépítő szerves anyagokat előállítani. A testtömeg-gyapardás miatt szaporodnak (osztódnak), így kínálva egyre nagyobb táplálék forrást az őket fogyasztóknak. Az elfogyasztható zöldalga mennyisége szabja meg tehát azt, hogy mennyi állat élhet belőlük. Ez a szabály a halakra is vonatkozik.

Ha a környezetben sok a szerves tápanyag (foszfor, nitrogén, szénforrás), akkor gyors a szaporodás. A mi Holt-Körösünk is ilyen bőven termő, hiszen a szabályozás őt megszünt az az erős vízszórás, amely korábban rendszeresen kitakarította áradás idején. Lassan egy évszázada csak halmozódik benne mindaz, amit bele juttatunk: mezőgazdasági- és ipari létesítmények szennyvize, a városból és a környező településekről származó úgynevezett kommunális szennyvíz, vagy a partjain felépített száraz ürülő (igen gyakran ülepítetlen) szennyvize által. No, meg amit még növényi részek és egyéb hulladék formájában beledobálunk! Gondoljunk csak a művelt területeken összegyűjtött gaz gyakori eltüntetésére, vagy a horgászok etető anyagára, amit személyesen ként is kilószámra juttatnak bele a gazdagabb fogás reményében! Ezek után még csodálkozunk, hogy a víz erősen algás?!

Az előbb említett szerves anyagok egy részét az élőlények elfogyasztják úgy, ahogyan, más része pedig szervesen alkotórészeire bomlik: ismét foszfort, nitrogént, szént tartalmazó vegyületek alakjában oldva marad a vízben. Ezt képesek az algák felhasználni, más részük viszont a vízréteg alján lévő üledékben felhalmozódik.

A kerekessérgek

Mint láttuk, az algák a vízi élet alapjai. Azok a különböző alakú zöld algák a legfontosabbak, amelyek egyesével lebegnek, és nem nagyobbak a milliméter 5-10 ezred részénél. Ezeket képesek elfogyasztani a parányi kerekessérgek, amelyek robbanás-szerű szaporodása az algákét követi. Valamennyi itt élő halfaj

A földigiliszta vízi rokonai a vízférgek.
Helyenként gyeget alkotnak

Négy-öt nap alatt a halivadék annyira megnő, hogy már a vízbőlhák kisebb példányait is képes lenyelni. A vízbőlhák tulajdonképpen a rákok egyik csoportjának a képviselői. A telet tartós pete formájában vészeli át, melyet az állatok akkor képeznek, ha számukra kezd kedvezőtlennek válni a környezetük. Ez lehet táplálék hiány, a túl alacsony, vagy túl magas vízhőmérséklet, az állatok nagy sűrűsége, de még számos ismert és ismeretlen ok. A tartós pete leválik az állat testéről, könnyű fajlagos tömege miatt a vízfelszínre úszik és a hullámozás előbb-utóbb a partra veti: szárazra kerül. A kiszáradás feltétele annak, hogy belőle új élőlény fejlődjön.

Az így partra vetett peték egy részét a szél különböző távolságokra elviszi és lerakja. Lesz, amelyik olyan helyre kerül, ahol soha nem áll meg a víz. Ebből nem lesz új állat. Mások viszont, amelyek akár olyan helyre kerültek, ahol tavasszal néhány héten át pocsolya jön létre, 7-10 nap múlva már utódok tömegét hozza létre a testében.

Az őszi vízszintcsökkentés és a tavaszi visszaduzzasztás tehát a vízbőlhák szaporodásának kifejezetten kedvező. Legtöbb fajuknak nincs magyar neve, ezért az itt élő 8-10 faj megnevezésével nem is kísérletezem.

Életük folyamán állandóan csapkodnak két hatalmas, ágas csápjukkal. Innen származik az „ágascápú rákok” elnevezés. Az erős csápok csapkodásának a bolháéhoz hasonló szökdecselő mozgás az eredménye. Baktériumokkal, egysejtű algákkal táplálkoznak, amelyeket folytonos mozgásuk során szűnek ki a vízből. Nagyon fontos haltáplálék-szervezetek.

Félszemű parányok

Az aprótestű rákok másik csoportját az egyszemű görög mondabeli óriásról, a Küklópszról nevezték el, mivel ezeknek is csak egyetlen szemük van. Hosszúra nyúlt erős csápjukkal csapkodva sebesen képesek haladni. Torpedószerű testformájuk elősegíti a gyors mozgást. Többségük egyaránt algaevő és ragadozó. Haltáplálékként nincs nagy jelentőségük, mert az eddig ismertetett állatcsoportoknál lényegesen lassabban szaporodnak. A testükön és a testükben élő algák miatt színesek, de szemük természetes színe a vörös különböző árnyalata. A néhány milliméteres állatkák szabad szemmel is jól láthatók. A mesterséges halkeltetésben vált ismertté, hogy az ikrák héját (burkolatát)

ivadékának első, legfontosabb táplálékát ezek az állatok jelentik. Nem véletlen, hogy a halfajok többsége április második felétől ívik, amikor a víz hőmérséklete elég magas ahhoz, hogy utódaik számára táplálék bőség legyen. A szájszervük hasonlít a kerékhez. Ezzel szűri ki a vízben lebegő apró algákat és baktériumokat, amelyek alapvető táplálékuk. A vízbőlhák

megsértik, ezeken a helyeken a vízi penészek gyorsan szaporodnak és végül az ikrát elpusztítják. Tevékenységük tehát rontja a mesterséges halkeltetés eredményét.

Kagylós és mégis rák

Az igazi kagylókhoz megtévesztésig hasonlítanak azok a néhány milliméteres kagylós rákok, amelyek a Körös „fenekén”, az üledék felszínén, vagy az e fölött lévő néhány cm-es vízrétegben élnek. Életmódjuk és táplálkozásuk alig ismert. Egyedszámuk kevés, ebből látható, hogy számukra a Holt-Körös nem igazán ideális élőhely, csak elviselhető feltételeket nyújt. A rizsföldeken viszont az első vegyszeres kezelésig tömegesen is láthatók.

A közismert „ollós” kecskerák még 20 évvel ezelőtt is gyakori volt. Ez a faj váltotta fel a szabályozás után a folyami rákot, mivel ez utóbbi csak folyókban és patakokban (erősen áramló vizekben) képes megélni. A zárójeles megjegyzés azért szükséges, mert ma már mesterségesen kialakított ilyen körülmények között nevelik több országban.

A kecskerák ugyanúgy ehető lenne, mint a korábban itt élő rokona volt, nálunk azonban ennek nincs hagyománya, ezután meg az állomány erős csökkenése miatt már ki sem alakulhat. Talán mondhatjuk, hogy szerencsére, mert így legalább remény van arra, hogy nem pusztul ki a vizeinkből. Visszaszorulását elsősorban az évtizedeken át tartó és egyre nagyobb mértékű vízszennyezés okozta. A folyamatban lévő holtágkotrás és az egyéb, összehangolt környezetvédelmi intézkedések talán az utolsó pillanatban még megmenthetik a kipusztulástól!

A vízpart és növényzetének állatai

Ha május végén gyékénnyel és náddal szegélyezett partszakaszon telepszünk le a víz mellett és csendben szemlélődünk, akkor a nád- és gyékényszálakon, a vízfelszínhez közeli mélységben csak ritkán lehetünk valami mozgásnak szemtanúi. Egy-egy vízi bogár indul el vadászatra, vagy tér meg pihenőre. A torán sárga szegélyt viselő három cm-es szegélyes csíkbogár, vagy a négy cm-t is elérő, fénylően fekete óriás csibor még gyakori látvány. Lárvaik is itt fejlődnek. Ezek és a kifejtett állatok ragadozók, minden-

Vízicsigák. Növényekkel és a rajtuk kialakult algabevonattal táplálkoznak

féle, náluk kisebb állat, köztük az apró halak is táplálékforrásuk.

Lassú mozgású apró- és nagytestű csigák figyelhetők meg a nádszálakon, gyékényen, ahol a nádszálakra és gyékényre tapadt algákat fogyasztják a kistermetű kerekcsigák, a kavics csigák, a hegyes fialócsigák és a közönséges vízcigák, a korong alakú vízcigák néhány egyede, de a vízfelszínen úszva is láthatók. Szembetűnő a vízen úszó, hosszú-

kás héjú és sötét színű nagy mocsárcsiga. A növényzetre ragasztott apró, kocsonyás, kemény anyagba ágyazott csigapetékből itt fejlődnek ki az utódok. Nagyon szaporák.

A nádszálakon képződött mohaszerű bevonatról legtöbb esetben kiderül, hogy nem növény, hanem állat: mohaállat a neve. Algák vonják be, férgek és vízirovar lárvák búvóhelye. Gyakran látni még édesvízi szivacsok telepeit is a mélyebben lévő növényi részekben.

Az igazi kagylók, mint a környezetük „minőségjelzői”

A kagylók közül 20 évvel ezelőtt még közönségesnek számított a tavi kagyló. Vízsztincsökkenéskor, ősszel, számos példányuk maradt szárazon, de ilyenkor a kerítőhálóban is sok szép példány volt a halak mellett. Ma alig látni néhányat. Megfogyatkozott a korábban szintén gyakori, kisebb testű és hosszúka alakú festő kagyló és a tompa folyamkagyló, de hasonló sorsra jutott a vándorkagyló is. A távolsági halfajok betelepítése révén viszont eljutott hozzánk és nagyon életképesnek tűnik az amuri kagyló. Nagyon hasonlít a tavi kagylóhoz, de annál lényegesen kisebb testű.

A tavikagyló az 1970-es évek elején még gyakori volt. A vízszennyezés miatt ma már ritkán található.

(Kis Károly felvétele)

vízben oldott mérgező anyagok is igen hosszú ideig tetézték a már éppen elég bajt, a mérgező anyagokkal történő terhelést!

Vérszívók-e a piócák?

Néhány szót kell ejteni a nadályokról, melyek kedvenc tartózkodási helye a sekély, parti rész. Elvértve fordul elő a nagytestű lónadály (a bikazugi mocsaras vidék volt a fő élőhelye), de mindenütt található a kisebb testű fajok egy-egy példánya. Ezek az emberek és a melegvérűek számára közömbösek, az orvosi pióca előfordulásáról pedig nincs tudomásunk. Néhány évtizeddel ezelőtt a szarvasi piacon a Kiskunságból gyűjtött orvosi piócákat árultak.

A repülő „sárkányok” és a kérészek

Tegzesszítakötő-lárvák az üledékből. Néhány fajuk a holtágban is él

ha vörös, a nőtényé világosbarna - gyakran kerülnek a szemünk elé. Lárváik a parti öv növényzete között, szinte mozdulatlanul lesnek a táplálékukra, amely bármilyen állat, még saját fajtársuk is lehet. Az egyébként lomha mozgású állatoknak előre kiölthető alsó ajkuk van, s ha a kiszemelt táplálék lőtávolon belülré ért, a kameleontól ismert gyors mozdulattal áldozatukra öltik ki erős rágókkal és fogakkal bíró szervüket. Ha a fajra jellemző méretet elérték, egy a vízből kiálló tárgyon a vízfelszín fölé másznak, vedlenek, és máris előtűnik a színpompás, fűre röptű állatok.

A kérészeket apró, a hosszú fartoldalék nélkül alig egy cm-es állatok képviselik. Nagyfokú alkalmazkodó képessége miatt élhet itt még ma is a kétszármű kérész és további két-három faj. A lárvák ugyan lomha mozgásúak, de menekülés esetén villámgyorsan is képesek úszni. Élő- és elhalt növényi részek, baktériumok és apró állatok képezik a táplálékukat. tömegesen sohasem láthatjuk őket. Néhány példányuk csak a vízparti lámpák fényének csapdájában kerül szemünk elé, főleg a vízparti nyaralók megvilágított falain, más rovarokkal együtt. Ilyenkor gyönyörködhetünk testük, szárnyuk szép felépítésében és pompás színükben.

Mi van a mocsári növényeken?

A hinárral, tündérrózsával, vagy sulyommal benőtt holtágszakaszokon ezeknek a növényeknek sajátos állatvilága van. A levél színe a víz felett van, fonákja pedig a víztükrön fekszik. Ha egy ilyen levelet szemlélünk, már az első pillanatban látjuk, hogy rajta sérülések, rágások, kisebb-nagyobb hiányosságok vannak. A legerősebb károsodást a csigák okozzák. Ha egy levelet óvatosan kiemelünk, számos állat mozgását figyelhetjük meg rajta. A legtöbb apró termetű vízibogárnak csak búvó-, vagy pihenőhely, az apró folthoz vagy folyósóhoz hasonló járatokat azonban különböző vízilegyek és árvaszúnyog lárvák készítenek. Táplálékuk a kirágott levél bélszövetének sejtjei, vagy a levél fonákján megtelepedő és bevonatot képező algák, legtöbb esetben azonban mindkettő.

A sárgászöld árvaszúnyoglárvák gyors mozgással hagyják el a nyálukból és ürülékükkel épített búvóhelyet, ezért rögtön szembetűnővé válnak. A vízből kiüledett lebegő anyag bevonja a levelek fonákját és az egyre vastagodó képződménybe folyamatosan költöznek állatok a mélyből, főleg a nyári hónapokban, amikor lenni a kora hajnali

órákra egyre kevesebb az oxigén, vagy el is fogy. Ilyenek a földigilisztá vízi rokonaiként ismert férgek.

A sötét mélység lakói

Igazi lakóhelyük azonban mindig is az üledék felső néhány centiméteres rétege. Ki hinné, hogy itt a mélyben csak kora tavasszal van fény! Ahogy melegszik a víz, úgy lesz egyre több az élőlény a víztérben (algák, állatok, de ezek elhalt egyedei és bomlástermékei, meg ürülekeik), ezáltal a víz egyre átlátszatlanabb lesz. A gazdag „algatermés” miatt májusban már alig lehet 30 cm-nél mélyebbre látni. Ez alatt a mélység alatt sötétség uralkodik, s mégis állatok tömege él itt, akár több méteres mélységben is. Ráadásul: a többség még színes is: a vörös különböző árnyalatait mutatják. Ennek az oka a vörös színű vérük, amely az áttetsző testeken látható. Meglepő, hogy a mi vérünk hemoglobinjától alig különbözik, de éppen ez a - fajtársaikétól is eltérő - tulajdonságuk teszi lehetővé, hogy oxigénben szegény környezetben is vígan éljenek. Mivel az alacsony oxigénszint a vetélytársak nagy részét a mélyből kizárja, így szaporodásuknak csak a táplálék mennyisége szab határt, és az a néhány faj, amelynek túróképessége hasonló.

Az elmondottak alapján a Holt-Körös egyes helyein a férgek gyept alkotnak. A 3-5 cm-es állatok elülső testrésze 2-3 cm mélyen az üledékben van, a test hátsó részét pedig a víztérbe nyújtják, és folytonos hullámzó mozgást végeznek: ezáltal jutnak a szükséges oxigénhez. Sekély, vagy átlátszó víz esetén az egész terület vörös szőnyegként hullámzik. Táplálékuk a bomló szerves anyag és az ezen bőségesen fejlődő baktérium.

Az ilyen hely vonzza a pontyokat, dévérkeszegeket, a különböző halfajok ivadékát és a mélyben táplálkozó más halfajokat. A férgek ugyanis alapvető táplálékuk. Jólakva, a horgászok által kínált, minden fondorlattal elkészített etető anyagot és a csalit figyelemre sem méltatják. A Holt-Körösből több mint 10 fajtát ismerjük.

Milyen is az árvaszúnyog?

Az árvaszúnyoglárvák egy csoportjáról a hínárokkal kapcsolatban már esett szó. A

A sötét mélység lakói a színes árvaszúnyoglárvák. Szélsőséges körülményeket is elviselnek ezek a fajok.

másik csoportjuk üledéklakói: szinte állandóan oxigénben szegény környezetben vannak az előbb bemutatott férgekkel. Vérük színe és tulajdonsága miatt természetesen ezek is a vörös különböző árnyalatait mutatják. Táplálékuk az itt élő baktériumok tömege, bomló szerves anyagok és - amikor a fény eljut eddig - az itt képződő algák. Az eltérő minőségű üledék 8-10 faj megtelepedését szolgálja. Gyept

ugyan nem alkotnak, de akár 600 lárva is lehet négyzetméterenként.

Az állatcsoport elnevezése onnan származik, hogy kifejlett alakjai nem szívnek vért, néhány fajé növényi nedveket szív fel a csökevényes szájszervén, de a legtöbb faj egyedei egyáltalán nem táplálkoznak. Lárvakorban a testükben annyi tápanyagot raktároznak, amelyből az ivartermékek kifejlődéséhez, a párzáshoz és peterakáshoz, meg a repüléshez szükséges energiát két-három héten át fedezi. Ezután elpusztulnak.

Hímjeik szélcsendes tavaszi-nyári esteiken, fülledt idő esetén már nap közben is egy-egy kiválasztott hely fölött nagy rajokban „táncolnak”. Magas, zümmögő hangjuk gyakran jól hallható. Így hívják fel magukra a nőtények figyelmét.

A peterakás - a fajtól függően - szétszórva, vagy kocsonyás burokban, csomókban a vízbe történik. Egy-egy nagytestű faj 800-1200 petét is rak. Lárva- és báb alakban telelnek. A halak kedvenc táplálékai, ezért csak töredék hányad éri meg a bábozódást. A bábokat is tovább tizedelik a vízi állatok, főleg a halak, amikor a vízfelszín felé úsznak, hogy azon elfekve repülő alakká fejlődjenek. A vízről éppen felrepülő árvászuányogokat a fecskék ritkítják, az alkonyati-éjszakai órákban pedig a denevéreknek kínálnak könnyű zsákmányt. Peterakás előtt és alatt a békák fognak el sok állatot. Nagy szaporaságuk teszi lehetővé a túlélésüket, a fajok fennmaradását.

A csípőszúnyogok

Az árvászuányogok után a csípő szúnyogokról is essék szó, ez esetben azért, mert ez az állatcsoport jelenléte mindenki számára ismert. Ideális fejlődési helyük a nádas, gyékényes, hínáros vízterület, ahova a szél-keltette hullámok nem jutnak el. A nyílt víz hullámozása ellenben káros számukra, mert a lárvák légköri levegőt lélegeznek, és a hullámverésben megfulladnak.

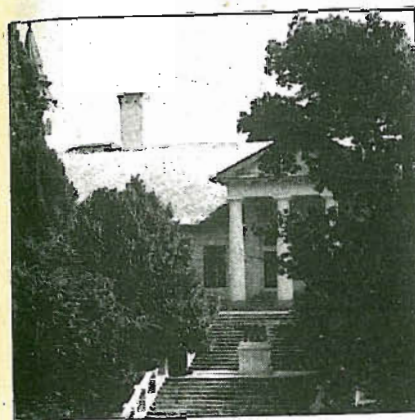
A Holt-Körösben és környékén mintegy 20 fajuk él, köztük 4-6 maláriaszúnyog faj, a többi a dalos szúnyogokhoz tartozik. Az 1930-as években kezdődött szakszerű malária-ellenes küzdelem eredménye, hogy 20 év alatt ezt a rettegett betegséget teljesen visszaszorították. A maláriaszúnyogok csak akkor válnak ismét betegség terjesztőkké, ha ilyen betegségben szenvedő emberből vért szívnak, és ezt követően ismételt vérszívásra egészséges embert keresnek fel. A lappangási idő két héttől több hónap is lehet, ezért a már fertőzött személy sem tud azonnal a fertőződésről. Az idegenforgalom növekedése és nemzetközivé válása ezt a veszélyt fokozza. Csökkenteni viszont az 1992-ben elkezdett és várhatóan évenként rendszeressé váló szúnyogirtás.

Ugye, tisztelt Olvasó, meglepő, mennyire változatos és gazdag élővilág van még egy ilyen „holt” vízben is? Pedig ez csak egy kis része annak, ami elmondható lenne. Ezért vigyázzunk rá jobban, mint tettük eddig. Kincs van a birtokunkban, egy évről-évre megújuló természeti erőforrás, amely a maga élőlényei számára létfeltételi, az embereknek pedig szórakozást, felfrissülést és sajátos vízparti környezetet nyújt.

(A képek a szerző felvételei.)

Dr. Marjai Gyula

A vízgazdálkodással kapcsolatos kutatások az Öntözési Kutató intézetben

Az intézet 1950 szeptemberében létesült Szarvason, ebben a mezőgazdasági kutató és kísérleti munka terén történelmi múlttal rendelkező térségben a megnövekedett öntözési lehetőségek minél jobb kihasználását biztosító tudományos eredmények kimunkálása érdekében. A XVIII. században Tessedik Sámuel kezdte meg itt a küzdelmet a szakszerű földművelés bevezetése érdekében. Így nem volt véletlen a kormány döntése, hogy a mezőgazdasági kutatás és oktatás egyik hazai központjává tette Szarvast. Az intézet alapító igazgatója Dr. Frank Melania volt. Alapfeladata az öntözéses növénytermesztés agrotechnikai, kultúrtechnikai, nemesítési és talajtani kérdéseinek elméleti és gyakorlati megoldása, valamint a gyakorlatba való bevezetése. Léte és működése elválaszthatatlan a Holt-Köröstől.

A kutatási programokban a víz, az öntözővíz meghatározó szerepet játszott. Minden feladat valamilyen módon ehhez kapcsolódott. Az eltelt négy évtized alatt mindig fontos volt, hogy a különböző növények vízigényét megismerjük, a termesztéshez szükséges optimális vízellátást biztosítsuk és az ehhez szükséges növényeket, eszközöket és módszereket kidolgozzuk.

A növények vízellátása közvetlenül a termőhelyen történik, azonban a termőhelyet jelentő táblák összessége egy időben több száz vagy ezer hektár területen igényel különböző beavatkozásokat. A kutatás másik területe volt azoknak a műszaki kutatásoknak a köre, melyek során kidolgozásra kerültek azok a módszerek, melyek az öntözővíz beszerzését és elvezetését biztosítják. Így különböző anyagú és méretű vízvezető csatornák és csőrendszerek, öntözőmódszerek, a munka hatékonyságát növelő eljárások, a termőhely kedvező irányú megváltoztatására szolgáló módszerek kerültek kidolgozásra. Ezek a tevékenységek a mindenkori igényeknek megfelelően és a termesztés alapját szolgáló víz értékének növekedése szerint változtak és fognak változni a jövőben.

Az Öntözési Kutató Intézet eredményeit nemcsak az országban hasznosították; az itt dolgozó kutatók, szakemberek tevékenysége nemzetközi elismerést is szerzett.

A most folyó gazdasági és társadalmi változások az intézet tevékenységét is befolyásolják. Ezt a szervezeti változtatásokkal és az új igényekhez igazodó kutatási programokkal igyekszik az intézet követni.

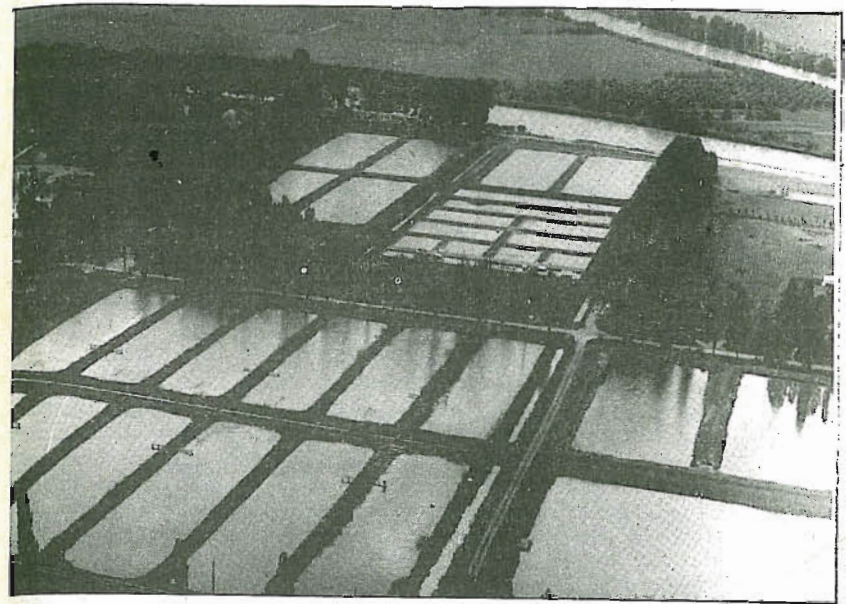
A HAKI és a Körös-holtág

A magyarországi haltenyésztési kutatások 1906-ban kezdődtek, amikor Budapesten létrehozták a Magyar Királyi Halélettani és Szennyvíztisztító Kísérleti Állomást.

Ahhoz, hogy a haltenyésztési kutatások hazai központja később Szarvas lett, döntően járultak hozzá azok az adottságok, amelyeket a Szarvas-Békésszentadrási holtág biztosított, különösen 1942 után, a békésszentadrási vízlépcső megépítését követően. Az első kísérleti halastavak 1953-ban épültek a holtág úgynevezett Anna-ligeti átvágása mellett. A kísérleti halastavak akkor még a gödöllői Kisállattenyésztési Kutató Intézethez tartoztak, majd 1957-ben a földművelődésügyi miniszter rendeletére önálló kísérleti állomás jött létre, „Kísérleti Halastavak” néven. A szerény adottságú, de eredményesen működő kísérleti állomás 1969-ben már országos hatáskörű intézményként koordinálta a halhústermelés mennyiségi és minőségi fejlesztésére irányuló kutatási célprogramokat „Haltenyésztési Kísérleti Állomás” néven. Az ENSZ Mezőgazdasági és Élelmezéssügyi Szervezetének, a FAO-nak a támogatásával végrehajtott fejlesztési programot követően, 1975-ben jött létre a „Haltenyésztési Kutató Intézet” közismert néven HAKI. Létrehozásában felbecsülhetetlen szerepe van az intézet első igazgatójának, Szalay Mihálynak.

A holtág meghatározó jelentőségű az intézet életében, hiszen az intézet alapvető létesítményeinek, a kísérleti tavaknak a vízellátása a holtágból történik. Az említett FAO program keretében korszerű vízkivételi mű épült az Anna-ligeti átvágás mentén, majd az intézetet szegélyező mintegy 650 méteres holtágszakaszon környezetbe illő partvédelmet építettek 1982-ban. A holtág természetesen nemcsak, mint vízbázis fontos az intézet számára, különböző tudományos vizsgálatok tárgya is. Az elmúlt években a kísérleti munka elsősorban arra irányult, hogyan lehet a holtágot komplex módon hasznosítani, összeegyeztetve a belvízbefogadási, öntözővíz szolgáltatási, és halászati funkciókat. Az intézet kezelésében lévő 7,5 km hosszú, mintegy 43 hektár területű holtág a vízgazdálkodási funkciók mellett extenzív haltenyésztési, ketreces haltenyésztési, rekeszes (átfolyóvizes) haltenyésztési és integrált hal-kacsa tenyésztési kísérletek feltételeit is biztosította. A félüzemi körülmények között végrehajtott kísérletek során ugyanakkor jelentős mennyiségű halat és kacsát is előállított az intézet, amelyek értékesítéséből származó bevételek javítottak az intézet utóbbi években egyre nehezedő pénzügyi helyzetén. A holtág azonban nemcsak „szakmai objektum”, hanem kikapcsolódást, pihenést nyújtó természetes vízi környezet is az intézet dolgozói, az ide látogató nagyszámú hazai és külföldi vendég számára is.

A holtágak halászati hasznosítására vonatkozóan, értékes kutatási-fejlesztési eredmények születtek, és sok tapasztalat halmozódott fel az elmúlt években. Bebizonyosodott azonban, hogy a holtágakat nem lehet büntetlenül, azok alapos ismerete nélkül, adottságaikat meghaladó mértékben szennyvíz befogadóként, öntöző csatornaként vagy halastóként használni, sőt kihasználni. A HAKI kezelésében lévő, a Kákafoki szivattyú telep és az úgynevezett HAKI áttöltés közötti, 15 km hosszú holtágszakasz olyan ósállapotát

A tórendszer légi felvétele

nagyértékben megőrző, különös természeti értéket képviselő holtág, amely fokozott védelmet igényel.

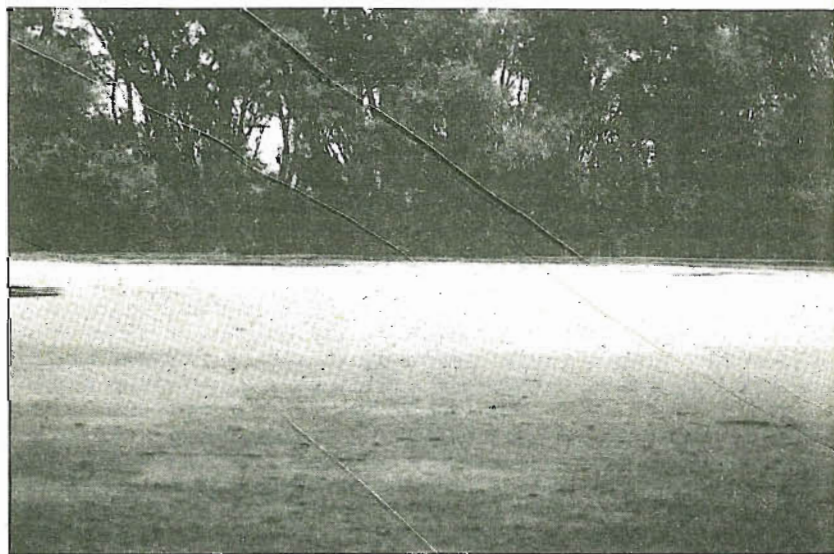
A HAKI e holtágszakasz védelme és állapotának javítása érdekében szakít a korábbi halas-kacsa hasznosítási gyakorlattal, és egy kacsatartás nélküli, az ökológiai állapotoknak megfelelő, sőt azt kedvezően befolyásoló halas népesítést alkalmaz. Az intézet a jövőbeni hasznosítás során a vízükológiai és halászati kutatási programjainak eredményeit fokozott mértékben veszi figyelembe, hazai és nemzetközi kutatási-fejlesztési pályázatokat dolgoz ki, amelyek a részben már megvalósult PHARE program mellett hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a Körös holtág Szarvas kincse maradjon, és a védelmére, állapotának javítására irányuló munka, a víz ésszerű hasznosítása, példaértékű lehessen nemcsak hazánkban de külföldön is.

Tápanyagfelhalmozódás a kákafoki holtág üledékében

Haldokló holtág

A múltszázadi folyamszabályozások egyik jelentős állomása volt a Hármaskörös szabályozása, mely Szarvas térségét is nagyban érintette. Az élő Körös így „hűtlenné” vált a városhoz, annak partját már nem mosta, de cserébe megajándékozta azt egy kb. 30 km hosszúságú holtágrendszerrel. Ez új lehetőségeket nyitott a városnak és térségének egy új arculat kialakításához. Az alapvető belvízvédelmi és öntözési funkciókon kívül adottak voltak a feltételek egy üdülő-pihenő körzet kialakításához. Ez irányban a fejlődés az utóbbi évtizedekben jelentősen felgyorsult. Mindezekhez azonban nem társult szakszerű táji tápanyaggazdálkodás és ezt az akkori időkben, az anyagi források és a környezetbarát szemlélet hiánya sem erősítette. Ezek napjainkban odáig vezettek, hogy a városunk lakói által nagyrabecsült és büszkén vállalt holtágrendszer biológiai értelemben haldoklik.

Az eliszaposodott Bika-zugi holtág

A PHARE-program keretében végrehajtott műszaki beruházások és kotrások hatása véleményünk szerint csak az „intenzív osztályi” kezelést jelenthetik, a teljes gyógyuláshoz még sok-sok közös erőfeszítésre van szükség. Az államvezetésben is napjainkban - szerencsére - kezd teret nyerni a környezetvédő szemlélet. Ennek eredményeként a szarvasi Haltenyésztési Kutató Intézet hidrobiológiai csoportja államilag finanszírozott alapfeladatként 1992 őszén megkezdte a holtágrendszer biológiai állapotfelmérését. Ez az előreláthatólag több éves program a mai állapot felmérésén kívül arra is választ próbál adni, hogy milyen biológiai beavatkozással lehetne a mai állapotot fenntartani, majd egy 5-10 éves ciklusban javulást elérni.

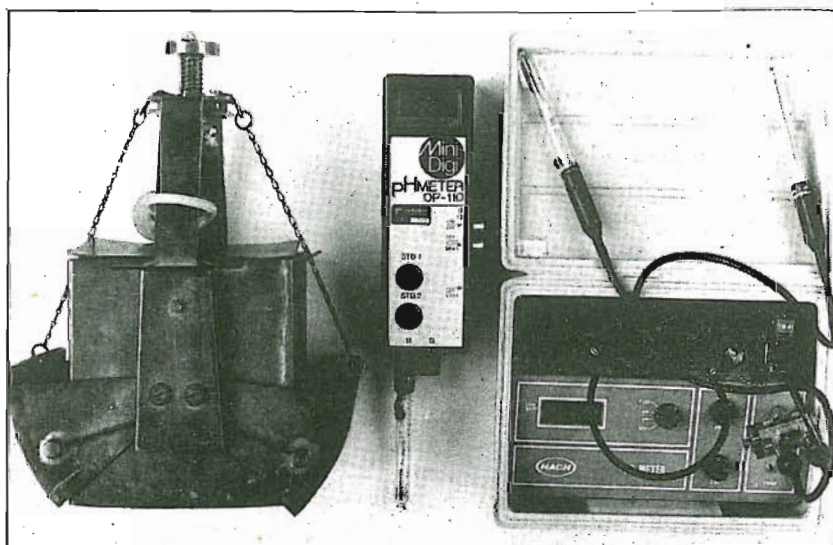

Több méteres üledék

Az elmúlt száz évben az állóvíz jelleg miatt a holtág feliszapolódása felgyorsult, jelentősen nőtt az üledék tápanyag és szervesanyag tartalma. E tápanyag dúsulás okozói elsősorban a belvízi csatornákon az intenzív mezőgazdasági művelés alatt álló területekről bejövő, a holtágba beengedett „tisztított” szennyvízzel bejutó, a hévíégi telkekről beszivárgó, valamint a víziszárnyas tenyésztéssel és iparszerű haltartással bekerülő tápanyagok. Pedig a holtágnak elég lett volna azt a terhelést is feldolgozni, amely a csurgalék vizekkel és az egyre tápanyag dúsabb Körös-vízzel jutott a rendszerbe.

A kákafoki holtágrendszerben 25 szelvény öt pontján üledékszondával mértük a lágy üledék és a kemény üledék rétegek vastagságát. Ugyanitt a felső 5-10 cm-es rétegből vett mintákból mértük a tápanyagtartalmat, valamint a felső 2 cm-es rétegből vett mintákból meghatároztuk a baktériumok mennyiségét. Az átlag és a hozzájuk tartozó minimum-maximum értékek szelvényelosztása azt mutatja, hogy mind a lágy, mind a kemény üledék a jobb partszegély és jobbközép sávban vastagabb volt a baloldalinál. Ez a holtág jobbra kanyarodó folyómedrének a következménye. Legnagyobb üledék felhalmozódást természetesen a mederközépen mértünk.

Keresztszelvény	Jobb szegély	Jobb közép	Közép	Bal közép	Bal szegély
Lágy üledék, cm	17	25	32	23	8
	1-55	0-105	5-99	0-103	0-28
Kemény üledék, cm	113,5	170	183	148,5	110
	16-255	44-285	0-350	25-260	20-130
Teljes üledék, cm	130,5	195	215	171,5	119
	17-310	44-390	5-449	25-363	20-158

Elemző műszerek

Iszapba temetett bűnök

A fenti táblázatból kitűnik, hogy elég jelentős a fenék lágy iszap borítása, mely esetünkben a baj egyik fő kiváltója. Itt található meg ugyanis a nitrogén¹, a foszfor² és a szerves szén³ terhelésnek azon formái, mely közvetlenül befolyásolják a vízi környezet állapotát.

A szerves szén vizsgálata során kapott laboratóriumi eredményekből kitűnik, hogy amennyiben a szivornya közelében mért értéket fogadjuk el alapállapotnak, akkor csak két ponton mértünk ennél kisebb értéket. Az egyik pont az arborétumi hajóállomás (16,55 mg/g), ahol a hajó által kiváltott intenzív vízmozgás valószínűleg kihatással volt a kiülededésre, valamint a másik pont a békésszentandrási kifolyó műtárgy közelében (20,9 mg/g), ahol viszont a kifolyó nagy tömegű víz mozgása válthatott ki hasonló hatást. A többi mérési helyen 2-82 %-kal volt több a szerves szén. Számszerűen a 25 mérési eredményből kapott átlag 36,48 mg/g volt, 16,55-53,95 mg/g-os minimum-maximum értékek mellett. Az eredmények alapján egyértelműen megállapítható, hogy a kezdeti szakaszhoz képest a szerves szén tartalom minimum felével növekedett, ahol

öntöző csatornák torkollottak be a holtágba, valamint a szennyvíztelepi, kenderáztatói és az iparszerű haltartó telepek befolyói körzetében. Ezek a szakaszokon a száraz anyagban mért össz nitrogén és össz foszfor is hasonló elterjedésű.

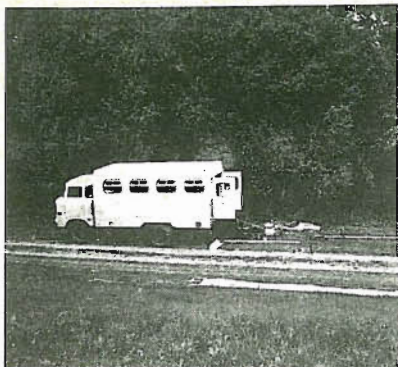
	össz nitrogén mg/g	össz foszfor mg/g	szerves szén mg/g
szarvasi szivornyánál	0,344	0,256	29,60
békésszentandrási kifolyónál	0,306	0,045	20,30
átlagérték			
25 mintából	1,01	0,555	36,48
minimum-maximum tartalom	0,206-2,314	0,025-3,12	16,55-53,95

Bomlási folyamatok

Az üledékben lejátszódó bomlási folyamatok minősítésére új módszereket is alkalmaztunk: redox-potenciál mérés, az üledékgáz mennyiségének és összetételének vizsgálata, valamint a baktériumok közvetlen számolása. A redox-potenciál jellemzi legátfogóbban a vízi ökoszisztémák⁴ kémiai környezetét. A kémiai és biológiai folyamatok és a redox-potenciál között szoros kölcsönhatás van. A könnyebb megértéshez annyit tudni kell, hogy bármely redox-potenciál magasabb pozitív értéke, 200 mV felett, oxidációs folyamatokra utal, míg a negatív értékek redukciós folyamatot jeleznek. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a mérőműszerrel a platina és kalomel anyagú elektródák közötti feszültségkülönbséget mértük millivoltokban. A holtágrendszer üledékében a redox környezet átlagos állapota 106 mV, 30-128 mV tartománnyal. Ezek alapján megállapíthatjuk, hogy az üledékben a kémiai és biológiai folyamatok fakultatív anaerób körülmények között zajlanak le. Ez egyszerűen azt jelenti, hogy a biológiai eredetű szervesanyagok esetében a rothadásos bomlási folyamatok vannak túlsúlyban. Ezt a feltételezést támasztja alá az üledékgáz összetétele is. Az üledékgáz több mint fele, 50-60 százaléka metán⁵. A szervesanyagban és tápanyagban gazdagabb szakaszokon azonban 70-75 %. A gáz összetételére vonatkozó értékek az egész lágy iszap rétegre vonatkoznak. A mért redox, gáz és kémiai viszonyok érthetővé teszik miért egyedül csak a baktériumok képesek jelentős élőlénytársulást kialakítani és fenntartani holtágunk üledékében. Közöttük még előfordultak aerób baktériumok is. Ez arra enged következtetni, hogy a vízzel közvetlen kapcsolatban lévő üledékrétegben még oxidációs folyamatokkal is bomlik a szervesanyag.

Hosszú menetelés

Visszatérve azon korábbi állításunkra, hogy a holtágrendszer biológiai értelemben haldoklik és ez ellen valamit közösen kell tennünk, a fenti adatok alapján úgy tűnik, hogy ezt a munkát a bakteriális lebontás biomanipulációval⁶ kell elkezdennünk, amelynek segítségével sok éves munkával megindulhat egy pozitív, tisztuló és regenerálódó folyamat. Tulajdonképpen most még csak elképzeléseket lehet itt felsorolni, mivel a komplex vizsgálatoknak még annyira a kezdetén vagyunk, hogy a rekonstrukcióra felelősségteljes „receptet” nem adhatunk. Még előttünk áll a különböző szintű élőközösségek és azok élőhelyeinek vizsgálata. Annyit azonban már talán most is javasolhatunk, hogy kezdjük meg közösen a hosszú menetelést az egészséges holtágrendszerért. Ehhez a közeljövőben az érintettek összefogásával csökkenteni kell a tápanyag és a

A laborkocsi

rejt magában és rengeteg türelmet igényel azoktól, akik szívükön viselik holtág rendszerünk sorsát. A fenti folyamatok beindulásával párhuzamos célszerű egy átfogó halbiológiai vizsgálat sor beindítása is, melynek eredményei alapján elérhető lenne a régi, természetes halfauna visszaállítása. Ennek ismertetése azonban már egy másik tanulmány tárgyát kell hogy képezze.

Jegyzetek:

1-2-3. Szén, nitrogén, foszfor

Az élőanyag legfontosabb alkotó elemei, az élőlények elhalása után lebomlásuk végtermékei, a vizekben a szervesanyag túlbúrjánzásának kiinduló anyagai.

4. Ökoszisztéma

Az élet legmagasabb szerveződési szintje, az élettelen és élő környezeti alkotók összességének bonyolult rendszere, pl. holtág, erdő, Szarvas városa, szántóföld.

5. Metán

A sok cellulózt tartalmazó élőlény oxigén nélküli, környezetben lezajló lebomlásának legfontosabb végterméke.

6. Biomanipuláció

Leromlott állapotú ökoszisztémák javítása, rekonstrukciója élőlények tudatos felhasználásával, pl. célirányos halnépesítés, nádastelepítés, természetes vízparti fásítás.

szervesanyag bevitelt a holtágrendszerbe. Mindenekelőtt a „befolyócsapokat” kell elzárunk. A PHARE-program keretében megépített műszaki létesítményeket használva, tudatos és rendszeressé kell tenni az állandó vízáramlást, növelni kell az évenkénti átöblítések számát.

A horgászokkal összefogva más összetételű halnépesítéseket kell szorgalmazni. Ez sajnos nem a „sláger” ponty mennyiségének, hanem a kevésbé népszerű keszegfélék mennyiségének növelését jelentené. Ahhoz ugyanis, hogy az üledék felszínén zajló bakteriális folyamatokat oxigén odajuttatásával felgyorsítsuk, muszáj az aljzatot jobban tűrő halfajokat segítséggül hívni.

Ez a javasolt hosszú menetelés legalább 5-10 éves folyamat, mely számos buktatót

Megyeri Mihály

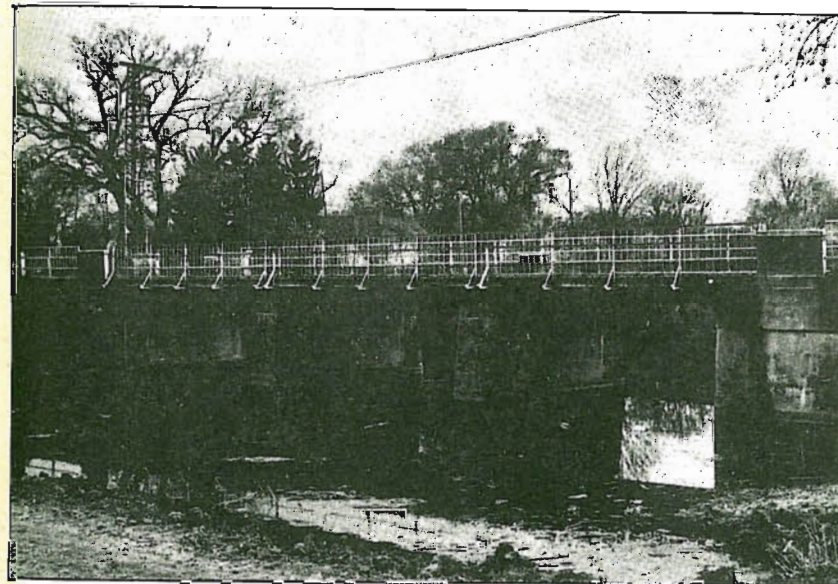
A PHARE-program létesítményei

A XIX. században végrehajtott vízrendezési munkák során a folyók kanyarulatainak átmetszésével létrejöttek a holtágak.

A Holt-Körös a Tiszántúl legnagyobb mentettártéri holtága, hossza 29,3 km, vízfelülete 207 hektár és mintegy 1000 km² vízgyűjtő területtel rendelkezik. Egy összekötő csatornán keresztül közvetlen kapcsolatban van a Siratói-holtággal, mely 4,9 km hosszú, 25 hektár vízfelülettel.

A holtágak elhalási folyamata az utóbbi két évtizedben felgyorsult, így vált szükségessé még az 1970-es években egy rehabilitációs program kidolgozása, mely meghatározta azokat a főbb tennivalókat, amelyek a Holt-Körös megmentését szolgálták. Ezek a célkitűzések szépen, lassan megvalósulnak, gondoljunk csak arra, hogy pl. a szennyvíztisztító tisztított szennyvize sem kerül már a holtágba. Ez korábban sok gondot okozott.

Az EGK országok támogatásával létrehozott PHARE-program keretében 1990-ben lehetőség nyílt további pénzek pályázat útján történő elnyerésére, melyet a holtágra lehetett fordítani.

Az Anna-ligeti „fahíd” - bontás előtt

A Körösvidéki Vízügyi Igazgatóság elkészítette a project pályázati anyagait, amely tulajdonképpen a már említett rehabilitációs program folytatását tűzte ki célul. A tanulmányt a PHARE-iroda részéről jóváhagyták, és így 1992-ben elkezdődhetett a mintegy 80 millió forint nagyságrendű program megvalósítása. Ennek keretében iszapkotrárra és olyan vízelélesztőművek megépítésére került sor, amelyek mind a környezetvédelmi, mind a vízgazdálkodási célokat is szolgálják.

Szarvas város már a korábbi években is tett erőfeszítéseket a holtág vízminőségének a megóvásáért, így a Körös-holtág rehabilitáció beruházói feladatát és a műszaki ellenőrzést a Polgármesteri Hivatal látta el.

Elsőként a Siratói holtág Öcsöd felőli végénél elkészült az ún. Siratói szivornya. Ez tulajdonképpen 2 db 500 mm átmérőjű cső beépítését jelentette az árvédelmi töltésbe, melynek segítségével az eddigi „pangó” vízű Siratói holtágat át lehet öblíteni, végre lehet hajtani benne a vízcserét.

A vízcserére csak a szivornya egyik funkciója, a másik az, hogy a Hármaskörös hullámtérében lévő holtág végén az ott lévő kubikgödörök vízpótlását biztosítja és ezzel élőhelyrekonstrukciós funkciót is kifejt: megteremtődtek az értékes vízmadarak visszatelepülésének élőhelyei. A szivornya a duzzasztási időnyben áprilistól - októberig üzemelhet, energiaigénye minimális.

A szivornya elkészültével kezdődhetett a másik két legjelentősebb létesítmény építése, a torkolati és az Anna-ligeti műtárgyak.

A torkolati műtárgy, a holtág végén a gravitációs zsilip ill. szivattyútelep előtt helyezkedik el. Tulajdonképpen egy vízszintszabályozós műtárgy, mellyel pontosan be lehet állítani a holtág vízszintjét és ugyanezen művön lehet a holtágat leüríteni, az esetleges belvizeket kivezetni a Hármaskörösbe. Szerkezete iker kettőstáblás zsilip, vasbeton keretbe építve.

A műtárgyon halrács helyezkedik el, mellyel meg lehet védeni a holtág halvagyonát.

Épül az új híd

Ehhez tartozik még egy korszerű automatikus ráctisztító berendezés, mellyel a 30 km-en összegyűlt uszadékot, szemetet lehet gépi úton kiszedni.

Az Anna-ligeti műtárgy a régi híd helyén (sokan fahídként ismerték) épült, ez egy vízkormányzó, vízterelő műtárgy.

A szerkezete szintén iker kettőstáblás zsilip, mely táblák mozgásával, beállítással lehet a szivornyák felől érkező vizet úgy mond „beterelni” a bikazugi ágba. Mivel a korábbi híd teherbírása már nem volt megfelelő, az így elkészített egyesített létesítmény egyszerre szolgálja az ÖKI és a HAKI megközelítését, és természetesen el látja a régen elképzelt funkcióját az ún. kis- és nagykör vízforgalmának tudatos szabályozását. A zsilip méreteinél fogva lehetőség van azon csónakkal, kajakokkal való átkelésre, biztosítva ezzel Békésszentandrás és Szarvas között a vízi úton való közlekedést.

Nagyobb vízijárművel sajnos a kombinált műtárgyon nincs mód átkelni, noha ez

a kérdés a tervezést megelőző előkészítő fórumokon felmerült. Azonban egy erre alkalmas megoldás olyan többletköltséget jelentett volna, melynek finanszírozását senki nem vállalta.

A Holtág vízminőségjavító programjának nagyon fontos része a mederben felhalmozódott iszapnak kotrással történő eltávolítása.

Ilyen szempontból legkritikusabb szakasza a Holtágnak a DK-i úgynevezett Bikazugi ága.

A PHARE program keretében ez a kotrás az 1986-ban elkezdődött beavatkozás

Kotróhajtó a Bika-zugi holtágban

folytatásaként valósult meg. A partmenti illetve partközébeli kialakított zagyterekben mintegy 60 000 m³ iszapot helyeztek el.

A beruházási program keretében megvalósult még a Bikazugi áteresz helyén egy 10 m fesztávolságú közúti híd, mely segítségével a Bikazugi rész minden járműpussal megközelíthető, a szentesi út felől. A korábbi áteresz egy szűk keresztmetszete volt a holtágnak, az ág teljes öblítését akadályozta, visszaduzzasztást idézett elő.

A fent említett létesítmények a PHARE programnak mint vízminőségjavító, rehabilitációs programnak az I. ütemeként valósultak meg. Egy II. ütemben - amelyre ismét pályázni kell - további vízelélesztőművek megépítésére pl. a szarvasi szivornya helyén egy nagyobb kapacitású vízbetápláló műtárgyra és a megkezdett iszapkotrás folytatására lenne szükség. A II. ütem előkészítését is természetesen a szakma és a lakosság széleskörű bevonásával kell végrehajtani, hogy teljessé váljon a Szarvas - Békésszentandrás holtág ökológiai egyensúlya. A program megvalósítása egy szükséges, de önmagában nem elégséges lépés a holtágrendszer környezeti rehabilitációja érdekében. A helyi önkormányzatok és a holtágat használók következetes és összehangolt munkája teheti teljesebbé ezt a folyamatot.

Áteres , „műtárgy”, a Bikazugi-holtágon

Kutatók dolgoznak a vízminőség javításán

MÚLTUNKAT IDÉZVE

Mozaikok a szarvasi víziélet első évszázadából (1844-1944)

Vajda Péter tanítványai

A hatvanas évek elején egy jobb sorsra érdemes éjjeliőr - a szarvasi gimnázium hajdani neves igazgatója - dr. Nádor Jenő tanulmányt tett közzé a Pedagógiai Szemlében. A címe az volt: „Vajda Péter tanítványai között”. Ebben - Benka Gyula nyomán - megírta, hogy Vajda, mint természetrajongó, naponta nagy sétákat tett a városon kívül. Ha az akkor „Füzes”-nek nevezett kiserdőben játszó tanulók csoportja mellett - akiknek igazgatója volt - elhaladt, megállt, elnézte a játékokat, majd egyszerre csak „elkapta a labdát, s ügyes dobásaival” maga is beállt a játszóközé. Tavasz nyíltakor aztán, de inkább az áradás visszahúzódása után „csolnakokat” bérelt, majd a legjobb úszókkal úszóversenyt rendezett. Volt olyan eset, hogy a Körösre bízott csolnakok után egészen Szentandrásig leúsztak, aztán a hamar fáradókat a csolnakok visszavontatásával bízta meg. A derékhad pedig „négyórai kar- és tüdőpróba után, fáradságot nem ismerve gyalogolt haza” - írta meg Benka Gyula gyermekkori emlékei alapján.

Vajda Péter három évig (1843-1846) irányíthatta csak a gimnáziumot, de hatását felmérni is alig lehet. Az iskola pedig majd egy évszázadon át a testnevelés élvonalában volt.

Az idősebbik Oláh Miklós

A tornatanárok, a két Oláh Miklós (apa, majd fia) 62 éven át - 1876-1910, illetve 1910-1938-ig - a honi testkultusz kezdetén, majd megizmosodása időszakában végezték nagy lelkesedéssel munkájukat. Alighogy Szarvasra került az idősebbik Oláh Miklós, már 1877 tavaszán nagy uszodát (egyébként ez a szó is Vajda Péter nyelvújító ötlete) építtetett a Körösön a Bolza-bástya és a Réthy-bástya között. Az úszást is ő oktatta és évtizedekig évről-évre alig akadt diák, aki 12-13 éves koráig az úszást el ne sajátította volna. Az első években azonban „úszóversenyek nem tartottak, aminek oka abban keresendő, hogy a tanulójak az arra alkalmas időben szünidőre mentek; ha pedig a verseny június 20-a előtt tartatnék, ez nagyon elvonná idejüket és figyelmüket az akkor különben is sürgős szellemi munkától.” (Szarvasi Lapok, 1885. január 25.)

Alig két évvel Oláh Miklós Szarvasra kerülése előtt egy ismétlődés nélküli vízi eseményről számolt be a Békésmegyei Közlöny 1875. október 31-i száma: „Távevezősök Szarvason”. A pesti távevezősök október 26-án este érkeztek Szarvasra, ahol másnap a kaszinóban bankettet rendeztek tiszteletükre. Délután a távevezősök: Baranyi Ödön és Ribárszky József a Körösön „díszcsolnakázásra” keltek, Marcsek István szarvasi kereskedő és egykori csónakegyleti tag kormányozása mellett. „A hídon összegyűlt nagyszámú nézőközönség előtt villámgyorsasággal eveztek föl és le Ilona nevű versenycsolnakukon.” Az evezősök útja: Pestről indulva le a Dunán Titelig, föl a

Tiszán Csongrádig, s innen ismét föl a Körösön Nagyváradig. Remélik, hogy Szarvasról még 6 nap alatt megteszik az utat a céljukig. Eddig már 30 napot eveztek. Visszafelé szintén vízen szándékoznak jönni.

Említettük, hogy 1877-ben elkészült a gimnázium uszodája, ami élénk evezősportot is hozott. Lapos fenekű ladikokat és egyszemélyes lélekvesztőket is lehetett itt bérelni. - 1881-ben azonban tragikus esemény történt: két csolnakázó diák-gyereket elragadtott a víz. Tatay Sándor igazgató akkor, 1881. május 5-én beadványban kérte a járási főszolgabíró, hogy határozatilag hirdettesse meg, hogy „csolnakot másnak, mint férfinak használatra engedni nem szabad, s a tilalom ellen cselekvők felelősséget vállalnak felmerülő életveszélyre”. Közli, hogy a kis-tanulók csolnakázását az iskola már eltiltotta. A főszolgabíró már másnap megfelelően intézkedett is. A tilalom azonban Szarvason feledésbe merült. Pár év múlva virágzó evezős élet bontakozott ki a Körösön, főleg a 90-es évek víz-szabályozása után.

A harmincas években pedig „házilag” készült vitorlás csónakok siklottak a vízen.

A korcsolyázás kezdetei

A múlt század második felében hazánkban divatos lett a korcsolyázás. Befagyott kiöntéseken, sőt a folyó jegén is sokan kötöttek korcsolyát, ki cipőre, ki csizmára alkalmas szíjakkal. Szarvason ezt a sportot is Oláh Miklós honosította meg. Eleinte nem a Körösön, mert az akkor még szeszélyes „élő víz” volt, hanem a mindössze 40-50 cm mélységű Maczólaposon. Erre különben hivatalos rendelkezés is volt: Salacz Ferenc, járási főszolgabíró 1883. január 10-én utasításba adta, hogy „korcsolyázni és csúszkálni csak a maczó-laposi jégen szabad, sehol másutt.” A csendőrség és a rendőrség utasítva lett, hogy akik ezt megszegik, azokat a főszolgabíró elé kísérik. (Gyulai Állami levéltár, 66/1883.)

A Körös jegén 1910 körül
(A Holéczi család hagyatékából)

A „Békés” 1883. december 16-án már ezt írja: „A beállott kemény idő következtében Szarvason a Maczóban is befagytak az ott elterülő vizek, minek folytán a sportkedvelőknek, de különösen a nőknek nagy számát lehetett a közelmúltban láthatni.”

„Ad hoc korcsolyatársaság alakult, melynek tagjai 5 Ft-ot tartoznak fizetni. Elnökül a sport club igazgatóját: Jantsovits Emilt választották meg.” Nem sokkal később komoly vízi kárról is beszámolt az újság (Békés, 1884. január 1.): „A nyári fürdőházat, dacára annak, hogy az erős vaslánccal és kötelekkel volt megerősítve, a rohanó sebes ár és egyes jégtáblák helyéről kiragadván, Szent András községe alatt hídhoz sodorták és azon nagy sérülés esett.”

1885. január 18-án viszont kellemes hírt közöl a lap: „...január 11-én a Maczó-lapon elterülő jégpályán a gimnáziumi tanulószám - mint a szarvasi korcsolyázó kör tagjai - által Oláh Miklós tornatanár felügyelete alatt, Ökrös Sándor harsogó zenéje mellett korcsolya-verseny tartatott és pedig: 1, előre futásban, 2, hátra futásban, 3, lócza-ugrásban és 4, a figurázás és illetőleg műgyakorlatokban; - mely alkalommal Woden VIII. éves tanuló nyerte ki a bírálók elismerését, rendkívüli ügyessége által...”

A korcsolyaversenyek aztán évről-évre követték egymást, de helyszíne a múlt század kilencvenes éveiben - a Körös-szabályozás után - átkerült a Halászbástya előtti korcsolyapályára.

A „Füzes”

Tegyük most egy kis kitérőt, lássuk, hogy nézett ki a régi, élő-Körös, hogyan emlékeztek rá eleink. A Körösön túli fűzfaerdőcskét - amely Vajda idejében is a diákok kedvelt játszóhelye volt - a XVIII. század vége felé kezdték ültetni. A kiöntések miatt vízjárta területet „Füzes”-nek nevezték. Egy évszázadon át csak az áradások mértékében volt eltérés, a Körös-szabályozásig. 1961-ben, a Szarvasi Öregdiák Kör - amelynek titkára voltam - akkori közgyűlésén még módomban volt olyan - akkor 88 éves - öregdiák-társam visszaemlékezését följegyezni, aki 1891-ben érettségizett, tehát diákkorában még a régi Füzeset is ismerte.

Dr. Faragó Mór szarvasi orvos volt az az öregdiák, akit akkor emléklapokkal köszöntöttünk. Ekkor mondotta el a következőket: „...diákkoromban a szép park helyén kis görbe fűzfákkal borított, iszapos terület volt, amelyet mi akkor „kis erdőnek” nevezünk. A Körös majd minden tavasszal kiöntött és a „kis erdőt” sokszor méter magasságban is vízzel borította. Vállalkozó szellemű diákok - köztük jómagam is - csónakon evezünk át az elöntött földre, s ott a fákról aprómadarakat szedtünk, vadkacsákra lövöldöztünk. Egy szép tavasszon aztán, amikor Mezőtúr határában megcsinálták a Körös összekötő csatornáját és a mi folyónk holt-ág lett, akkor megszűnt a régi vízi élet a „füzes”-ben is...”

A századforduló vízi élete

Igen hangulatosan emlékszik vissza a gimnázium egy évkönyvében Tepliczky János a századforduló vízi életére. Egy tutaj volt kihorgonyozva a parthoz, és ennek közepén volt a „kas”. Ez volt az uszoda. Olyan méretű lehetett, mint a későbbi városi uszoda. (Ennek fényképét - még a befedés előtt - láthatjuk a harmincas évekből.) A körösi uszodának deszkából volt a fedele és fenyőlécekből az oldala. Ebben csak a civil közönség lubickolt, a diákság kint hemzsegett a szabad vízen.

A diákok jól úsztak, de hogyan tanulták azt meg? „Mint elsős gimnazista, 1904 nyarán ismerkedtem meg az úszó-tanfolyammal” - írja Tepliczky János. „A felsősök... lekapták az embert a lábáról és néhány szépívű lendítés után, hasrafordítva dobták a

mély vízbe, a bátrabbját egyenesen ki a Körös szabad vizébe... Pár liter víz lenyelése után véget ért az úszólecke. A tanítványból kirázták a fölösleges vizet, aztán következett a második lecke. Hamarosan úgy úsztam át a Köröst, szélteben, s annyiszor, ahányszor bírtam. Ilyen „alapozás” után persze, hogy minden szarvasi diák jól tudott úszni.”

Kortárs: Lévay Ferenc kiegészítette ezt levélben azzal, hogy többeket, így őt is, a nagydiákok nemcsak az uszodából, hanem a híd tetejéről dobták a vízbe, mondván: tanulj meg úszni!... és ők megtanultak... (Persze, a „nagydiákok” vigyáztak rájuk).

Konrád János bácsi tartotta rendben és javította az uszodát. Sajátkezűleg készítette a csolnakokat - lévén a privát mestersége: hajóács -, a téli időnyben pedig - minthogy akkoriban villanyvilágítás nem volt Szarvason - Konrád bácsi 10-12 faoszlopot fagyasztott be a jégpálya területén, azokra petróleumlámpát helyezett, és azokkal világította meg a pályát.

A századforduló táján persze a korcsolyaversenyek helyszíne is átkerült már a Körösrre, a Konrád bácsi által rendben tartott, Halászbástya előtti korcsolyapályára. Különösen az 1903. január 20-án megrendezett korcsolyaverseny volt sokáig emlékeztető. A szokás szerint Oláh Miklós irányította ezt is. A nagy hideg dacára a résztvevők száma sokszorosra volt az eddigieknek. Ennek két okes volt a fő oka: 1. Míg máskor 2-3 oklevél volt kitűzve, addig most 10 díj szerepelt. 2. A születési idő szerint (1885-1891-ig) hirdették ki a győzteseket: Demcsák István, Brachna Lajos, Frecska Gyula, Gombos Gyula, Salacz Béla és Oláh István. A műkorcsolyázásban is többen vettek részt, és élénk tetszést arattak. Oklevéllel tüntették ki: Placskó Lajost, Kutlik Sándort és Dérczy Lászlót.

A század első évtizedében a korcsolyaversenyek a Halászbástya előtti pályán olyan látogatottak lettek, hogy a „műkedvelő” korcsolyázók jórésze a híd és az Erzsébet-liget melletti jégszakaszra szorult.

Szarvasi úszók a Melis-strandon 1924-ben
A vízben (balról jobbra): Berger (?), Donner Imre, Klenk Gusztáv, Konrád Gyula, Havranek „Babci”, Pletenik (Petényi) József, Farkas Anna, (később Laurenczyné), Laurency Jenő, mögötte Pilinszky „Mici”, (később dr. Faragó Gézáne)

Világháború és felemelkedés

A világháború után a szarvasi úszóélet alföldszerte ismertté vált. Sokat tett ezért Pletenik (később Petényi) József, aki maga is kiváló úszó volt, majd mintegy másfél évtizeden át úszótrénerként nevelte az ifjúságot. Úszóéletünk fejlettsége éveket megelőzte a vidéki városokét. A Melis-strandon (a mostani ÖKI-lakótelep vízmenti részén) kimért pályákon, főleg a diák-sportolók jóvoltából tavasztól őszig folytak a vízi vetélkedések az úszó-hegemoniáért. Rendszeresen versenyeken mérték össze erejüket a szentesi, orosházi, szegedi úszókkal is. Sikereik széleskörű érdeklődést keltettek, egy-egy itthon megrendezett versenyünkön a nézők százai szorongtak a parton, lelkesen biztatva „fiainkat”.

A húszas évek legjobbjai voltak: Pletenik József, Pjevára István, majd Klenk Gusztáv. A szarvasi úszók legsikeresebb éve 1931 volt, ekkor az ország különböző városaiban tapsolták meg őket. Májusban országos úszóversenyen Orosházán vetek részt eredményesen, Pletenik edző vezetésével. A győztesek: Klenk Gusztáv (hát- és gyorsúszó, a későbbi FTC-tag, válogatott kerettag), Pataki István (gyorsúszó, későbbi távúszó), Próféth Róbert (gyorsúszó), Pável István (mellúszó, mai neves színésznőnk: Piros Ildikó édesapja), Krajnar Béla és Pécsi Béla (hátúszók). Júniusban Békéscsabán Klenk a 100 m-es hátúszásban 1:18, a 100 m-es gyorsúszásban pedig 1:08,5 perces - akkor igen jónak mondott - eredménnyel győzött. Júniusban ismét Orosházára, kerületi bajnokságra utaztak át úszóink. Új névként Wigner Miklóst említhetjük meg, aki a

A Szarvasi Úszó Egyesület úszói 1931-ben

Ülő sor (balról jobbra): Weisz Gyuri, Csaba (Brózik) Gábor, Melis Mancsi, Inczédi Kántor Lajos, Stern Lola. Térdelő sor: Reismann Nusi, Stern Franci, egy vendég-lány, Szöllősi Ági, Wieland Móci, Gláner Klári. Álló sor: Halmi Béla, Csaba (Brózik) Dezső, Král (Alföldi) Márton, Pataki István, Klenk Gusztáv, Pletenik (Petényi) József, Pével (Piros) István, Krajmer Béla, Szöllősi Pál, Lichtmann Gyula, Próféth Róbert. Felső sor: Kiszely Pál, Ungár György, Csaba (Brózik) Ernő, Klein Pál.

hátúszásban 3. lett. - Ugyancsak júniusban Győr volt a XII. úszó-kongresszusnak és versenynek a színhelye. Pletenik József tréner vezetésével három úszónk vett ezen részt. Pável István a 100 m-es mellúszásban győzött, Pécsi Béla a 100 m-es hátúszásban 2., míg Próféth Róbert a 100 m-es gyorsúszásban 3., a 3x100 m-es stafétában pedig az országos bajnokság 3. helyezettei lettek.

Ekkoriban tűnt fel Gyuricsán (később Gyimesi) János, az úszásban is kiváló allround sportoló, a későbbi többszörös kosárlabdázó olimpikon és szövetségi kapitány. (Ez évben temették el Békésszentandráson.)

Az 1931. év legnagyobb és országos elismerést kiváltó úszó-sikere augusztus 8-án, a Balaton átúszó-bajnokságon született. Tudvalevő, hogy a Balatont (Siófok és Balatonfüred között) először Szekrényessy Kálmán úszta át 1880. augusztus 29-én. A század végétől aztán rendszeressé vált ez, pedig 14 km-en át kell küzdeni a Balatonnal. A szarvasi Pataki István az esélytelenek nyugalmával ugrott Siófoknál a vízbe. Aztán a sok neves úszót megelőzve, 11 km-en át vezetett a mezőny előtt. Lakó Ferenc, a későbbi bajnok előtt is egy teshosszal vezetett, de aztán a 2. helyre szorult. Pataki István 5 óra 20 perc 53 másodperc alatt úszta le végül a 14 km-es távot, megelőzve 13 országos nevű távúszót. Ezt a sikerét azóta sem közelítette meg senki a megye úszói közül.

Holt-Körös bajnokság

Távúszást a mi vizeinken is rendeztek. Minden nyáron - a II. világháború előtti évtizedben - izgalommal várt sportesemény volt a Holt-Körös bajnokság. Általában augusztus 20-án, Szent István napján rendezték ezt meg Békésszentandráshoz-Szarvas közötti 7500 méteres Körös-szakaszon. Eleinte a szarvasi úszók, később a környék legjobbjai is részt vettek azon. A békésszentandrási hídnál volt a start-fejes, majd egyre jobban eltávolodtak egymástól az úszók. A Melis-strandon volt a beérkezés, de már a szarvasi hídon várta a versenyzőket a sok szurkoló. Emlékeztet az 1931. évi verseny, amikor kedvezőtlen volt az időjárás, mindössze 14 fokos vízben úsztak, és az indulók majd mindegyike feladta a versenyt. Hárman úszták csak végig a távot. A szegedi Szigeti István (2:57.06) győzött; 2. Frisch Sándor, Szarvas (2:59.30), 3. Laurenczi Jenő, Szarvas (3:20.12).

A következő évben is, 1932-ben emlékeztet eredmény született. Klenk Gusztáv mindössze 6 mp-cel (!), 2 óra 19 perces új rekorddal előzte meg az előző évi Balaton-átúszás hősét, Pataki Istvánt, kit 20 perccel később Král Márton, a jelenleg 80 éves, dr. Alföldi nevű szarvasi ügyvéd követett.

Klenk egyébként többször is nyerte a Holt-Körös bajnokságot. Szegedi úszó, Tleptár volt méltó ellenfele (egyszer győzött is). - A háború után, 1952-ben felújították a Holt-Körös bajnokságot, ezt a békéscsabai Gáspár Ervin nyerte meg.

Személyes emlékek

A harmincas években a korcsolyaélet főleg két helyen zajlott Szarvason. A Halászbánya előtt volt az igazi korcsolyapálya, lépcsőfeljáráttal a melegedőhöz. Itt rendezték meg a versenyeket is. A híd másik oldalán, szemben a Melis-stranddal, a Relli-strandon is rendszerben tartott jégpálya volt.

Az első korcsolyaverseny, amit első gimnazista koromban a Halászcserda előtti pályán személyesen néztem végig, 1932. január 31-én volt. Diák-sportkörünk rendezte azt. A férfi egyest Brauner Pál, a női egyest Tóth Mária (az országgyűlési képviselő egyik ikerlánya), a vegyes párost Tóth Mária-Pálkövi János nyerte. Jó korcsolyázók voltak még: Májerik Jenő, Pletenik József, továbbá Józsa Eta és a másik Tóth-lány is. A

Korcsolyabajnokság, 1932.

Győztesek (blaról jobbra): férfi egyes: Brauner Pál. Női egyes: Tóth Mária.
Vegyespáros: Tóth Mária-Pálkövi János.
Második helyezett: Tóth (Mária ikernővére) - Májerik Jenő

A községi uszoda a '40-es évek elején

későbbi években műszabadgyakorlatban Hollay Béla és a Gazdasági Tanintézet növendéke: Sebő Tibor emelkedett ki.

Ekkoriban a városbeli uszoda nyitott, ártézi vízü medencéjében is sokan tanultak meg úszni. Diák osztályversenyeket is rendeztek itt.

1936-ban készült el a községi agyaggödörök helyén a ma is meglévő 40 kabinos strandfürdő. „Jellegénél fogva férfiak és nők által közösen használható, a fürdő területén egész trikó használata kötelező.” - szövege a kiírás. Hát azóta bizony a fürdőöltözőkben is jelentős változások történtek... Az öltözők csak 2-3 évig voltak lenn az agyaggödör helyén, aztán átszivárgott a víz, ezért felkerültek a partra. (Lásd: „Szarvas és Vidéke”, 1992. november 13.) A strandfürdő területén sok presztízs-csapat vívtunk. Jó úszók voltak: gyorsúszásban: Kiszely Pál, a Koffán-fivérek, Placskó Sámuel, Csaba (Brózik) Gábor (akinek fiai az FTC versenyzőiként a hatvanas években többszörös magyar úszóbajnokok lettek); hátúszásban: Károly György (a színigazgató fia), Iván fivérem; mellúszásban: Borka Ernő (aki 16 évesen a Holt-Körös bajnokságot is végigúszta), Glózik Pál, a későbbi híres orosházi testnevelő tanár és jómagam is, akkor még a névváltozás előtti Praznóczy néven.

Beszéljünk a Mangolbeli vízi életéről is. Az első fürdőházat még a 20-as években Róth Béla fényképész építtette. A harmincas években aztán gyorsan felvirágzott itt a fürdőélet. Előbb Liszka Gyula állomásfőnök „Lubickoló”-ja, aztán Radvánszky Iván telekkönyvi dolgozó „Fészek”-je, és Szomjas Frigyes zenetanár „Pihenő”-je. A Mangol alján megépült a „négy kis ház” (Dr. Dörnyei József ügyvéd, dr. Fuchs Béla orvos és társaik családi vendékháza.) A háború kezdetére benépesült az itteni Körös-part. Akkor csak egy keskeny gyalogút vezetett a romantikus vidéken.

A „Lubickoló” a Mangolban

„Magyarország közepe” (makett)

Augusztus 20-án rendszeressé váltak a „Körös-napok”. Ekkor esténként a fürdőházakat feldíszítették, lampionos csónakok járták a vizeket, egészen „az ország közepéig”. Mihályfi gimnáziumi tanár ugyanis még a múlt században kiderítette, hogy az ország földrajzi közepe Szarvas közelében egy körös-parti malom helyén található, amelynek köveit meg is találták. A Trianon utáni időben a községi elöljáróság elhatározta, hogy kőmalom örököse meg az ország közepét. Ez a harmincas évek második felében meg is történt. Ettől kezdve, aki csak tehette, leúszott, vagy levezett ideig. A kőmalom felirata ez volt: „Isten malmait lassan őrölnék”. (Az építmény makettjét bemutatjuk).

Értesülésünk szerint az illetékesek most ismét foglalkoznak a jelentős szarvasi víziélet és a történelmi hagyományok felújításával.

Egy paraszti sors

A szerkesztő előszava

Az ember kétszer hal meg: az első a halála, a második pedig, amikor elfelejtik. A nagyszülők; dédszülők élete, vágyai, küzdelmei, szenvedései az unokák emlékeiben legendává szelídülnek, majd végképp eltűnnek. Jó esetben emlékeztet még egy-két idejét túlélt tárgy, a „nagyapa bicskája”, de legtöbbször az sem: s az emberi lét emléke is menthetetlenül elenyészik.

Ritka kivételként Hlivár György szarvasi parasztember igényét érezte, hogy írásba rögzítse a történelem sodrának kiszolgáltatott életét, apró örömeit és nagy nyomorúságát.

Megismerhetjük elpusztíthatatlan életkedvét, kitartását, józan gondolkodását és bepillantást nyerhetünk a két világháború közötti szarvasi paraszti életbe, a tsz-ek szervezésének és megerősödésének korszakába.

A szarvasi „boldog ember” bölcsességgel, nyugalommal beszéli el sorsát, emlékezik a munkával, küzdelmekkel, megpróbáltatásokkal teli életre, mely máig is példa lehet az utódok számára.

Gyermekeivem

1908-ban Szarvason születtem parasztszaládban. Szüleim 80 magyar hold földön gazdálkodtak. Négyen voltunk testvérek, szigorú családi törvények között nőttünk fel. Apánk korán szoktatott minket munkára.

Gyermekkorom sok-sok munkával telt el. Nekem kellett őrizni a legelésző jószágot, korán kellett ébredni, mivel a jószág nem szeret a nap hevében legelni.

Hajnali 4 órakor az egész tanyavilágban kigyúltak a tökmagolajjal világító mécsesek, az emberek megkezdtek napi tevékenységüket, takarították az istállókat, ólakat, ápolták a jószágokat. A gazdasszony megfekte a teheneket, elkészítette a reggelit, majd bepakolta a batyuba a tejfölt, vaját, hátára vette, s gyalog vitte a piacra.

Apám arra tanított, hogy meg kell ismerned a természetet, a gazdálkodás fogásait, és arra is intett, hogy az idő megállíthatatlanul halad, és kár azt csak eljátszozni, mert az sem tapasztalatot, sem gyakorlati hasznot nem hoz - így igazodtam a szülői szóhoz.

Örömmel láttam, hogy a tehenek milyen mohón legelik a friss fűvet, aztán hajtottam őket hazafelé. A tehenek siettek a vályúhoz, melyek tele voltak a nap melegétől már meglágyított vízzel, s öröm volt nézni, hogy mekkora hasakat szívtak. De öröm volt apám dicsérő szavait is hallgatni: „jó legelőre terelted a jószágot, csak így tovább, a te munkádon is múlik a kis gazdaságunk”.

Apámék kint dolgoztak a földeken, édesanyámmal ketten maradtunk a tanyában. Édesanyámnak rengeteg munkája volt, hét személy részére főzött, kenyeret sütött, mosott, takarított, négy tehenet fejt, feldolgozta a tejet és vitte a piacra. Állandó

segítsége én voltam, amíg a nagy jószágok deleltek, kitakarítottam az aprójószágok óljait, kimostam és friss vízzel feltöltöttem az itatókat. A baromfik az aratás után az elmaradt szemeket összeszedgették, megtöltötték begyüket kártékony rovarokkal, így vált olcsóvá és hasznot hozóvá az állattartás, mivel nem kellett kész takarmánnyal etetni a jószágot, csak őrizni és itatni.

Hat elemi és egy gimnáziumot végeztem, szerettem iskolába járni, szerettem volna tovább tanulni is, de apám azt mondta, hogy a gazdaságban kell a munkáskéz, majd kint a gyakorlati élet a többi megtanítja, hiszen a gyakorlat teszi az embert.

A legényéletem becsületes munkával folytatódott. Ha az időjárás megengedte, egy percig sem álltunk le. A régi parasztemberek csodálatos módon tudták a munkát szervezni papír és ceruza nélkül, és majd mindig sikerrel. Nem riadtak vissza a kockázatvállalástól sem.

Nem nevelkedtünk jómódban, s nem ismertük a jómód, a kényelem igénylését sem. Neveltetéséből adódóan minden gondolatom a paraszti hűséges munka volt.

Felnőttkorom küzdelmei

1932-ben megnősültem. Nagy akarattal kezdtünk a közös úton elindulni. Szüleinktől 27 hold földet örököltünk, feleségem is hozott 16 holdat. Volt két tanyánk, 6 lovunk, 6 tehenünk, sok más jószágunk és teljes gazdasági felszerelésünk. Hajlott minket a munka szeretete, a megélhetési vágy. Három kislányunk született, s ez megsokszorozta erőnket. Mindig versenyt futottunk az idővel, sokszor aludni sem értünk rá.

Az oroszok Szarvasra való bevonulása hatalmas változásokat hozott életünkben. Megkezdődött a vesszőfutásunk. Az egy kézbe markolt hatalom parancsuralma rövid idő alatt tönkretette, kifosztotta a paraszti gazdaságokat.

Sok gyötrellemmel volt az életünk terhelve, nem volt egy nyugodt percünk sem. Elvitték a lovakat, a szénát, az abrakot az utolsó szemig. Minden nap vittek a konyháikra vágni való jószágot. A munka teljesen leállt, az emberek és a fogatok az idegenlégio szolgálatában dolgoztak.

Éreztük, hogy többé már nem forgathatjuk tetszésünk szerint sorsunkat. A baj nem jár egyedül, feleségem, a legdrágább kincsem meghalt, s odalett jó támaszom.

Új, hamis és szűk látókörű elképzelések láttak napvilágot. Munkaigényes, s eddig előttünk ismeretlen ipari növényeket termesztettünk. A gyarapodó bajokért aztán bűnbakokat kerestek: kulákok, szabotáló gazemberek lettünk. A nehéz munkával, tisztességgel megszervezett vagyonszerzésnek minősült. Magunkra-hagyatottságunkban, megfélemlítettségünkben senki nem állt mellénk, a törvény sem védett meg.

Sokat álltam a bíróságok előtt is. Először 150 négyeszőgöl hiányzott a három hold cukorrépából, ezért a bíróság bűnösnek talált, s hat hónapi szabadságvesztésre ítélt, melyet Sajóbáonyban a Mélyépítő Vállalatnál dolgoztam le. Amikor kiszabadultam, hazaérkeztem, siralmas állapotokat találtam. Elaggott 85 éves apám egyedül kínlódott a rengeteg munkával, s nevelte elemi iskolás kislányaimat. Élelem nélkül, abban a nagy nyomorúságban.

Másodszorra is nősültem, feleségem férfiként vett részt az aratás és a cséplés munkájában, 200 mázsa gabonát szállított a raktárba, ami bizony nem nőnek való munka. Egyszer balesetet is szenvedett, a zsákokkal együtt a lovak alá csúszott. Kis gazdaságunk a pusztulás határán állt, csak 2 db rosszul táplált, borzasszóró lovam maradt, azokat is bárki befoghatta, hajthatta a végtelenségig, de ennivalót nekem kellett adni. Amit a kulák kitermelt, azt az utolsó szemig be kellett szolgáltatni, legfeljebb egy nyugtát kaptunk róla. A földemet is felajánlottam, de nem fogadták el.

Az is előfordult, hogy 23 holdat 48 órán belül kellett búzával bevetni, s amennyiben az nem készült el, 4000 Ft bírság kiszabásával fenyegetőztek. Nappal a szántásért, vetésért, betakarításért, éjjel viszont a beszolgáltatásért zaklattak. A beszolgáltatás elmulasztásának vétsége miatt 2 évi szabadságvesztésre ítélték, először Gyulára, majd Tatabányára vittek, ahol a Sikkölygyi 13-as számú aknában föld alatti munkán dolgoztam.

Abban az időben alakult az Új Élet Termelőszövetkezet, de oda sem léphettem be. Házamat, tanyámat, az összes jószággal, gazdasági felszereléssel minden ellenszolgáltatás nélkül elvették.

Az ember sokat tud dolgozni, ha emberszámba veszik

Szabadulásom után az Öntözési és Rizstermelési Kutató Intézetben dolgoztam hét évig. Egy teljesített normáért 25,-Ft-ot fizettek, amiből megélni nem tudtunk. Később feleségemmel együtt egy, a várostól távol eső szövetkezetbe léptünk be tagként. Úgy dolgoztunk, mint az állatok. A rossz munkaszervezés sokat rontott a helyzeten. Például egyszer engem egy másik taggal együtt az építőbrigádhoz osztottak be, amikor a többiek cukorrépát egyeltek. A többiek jól haladtak az egyeléssel, minket pedig gyötört a tudat, hogy mennyire lemaradunk. A következő héten esőre fordult az idő, s mire a föld felszikkadt, a tábla teljesen elgázosodott, tele volt repcével. Mi ketten tízszeresen megdolgoztunk vele, s csak ugyanazt a fizetést kaptuk, pedig meg lehetett volna a munkát úgy is szervezni, hogy mindennap másik két ember megy az építőkhöz.

Lassanként azonban megerősödött, fejlődött a termelőszövetkezet. Hatalmas búzater-

	Tagnyilvántartás száma:	Lakcíme:
	221	Baranya
Társadalombiztosítási törzsszám:	Szakképzettsége:	Becslása:
4455	műves	5.02 - 200
Tagi viszony kezdete (év, hó, nap)	Tsz. neve:	Címe:
1963. Febr. 1	Egyetemes Műz. T. Sz.	Baranya
Tag neve:	Születési helye:	idője (év, hó, nap)
Baranya György	Baranya	1928. Febr. 22
Anyja neve:	Személyi igazolvány száma:	
Anna Zsuzsanna	AT-1 545621	

3

méseket takarítottunk be, híres kukorica és cukorrépa termesztő gazdasággá váltunk. A korábban elkövetett hibákat vezetőink megelőzték, a munkát gondosan megszervezték,

a tagságot megbecsülték, jó emberi kapcsolatok alakultak ki a vezetők és a dolgozók között. 25,-Ft-os munkaegységért dolgozott a tagság, de a vezetők is keveset kerestek.

Felépítettük a nagy istállókat, takarmánysílokat. Száz számra szállított szövetkezetünk a hízott bikákat és sertéseket. A háztáji is igen jól működött, tehenet fejtünk, bikákat hízlaltunk, anyadisznókat tartottunk, malacokat neveltünk, sok húst tettünk az ország asztalára.

A hatalmas kukoricatáblákon éjjel is csattogtattuk a szárvagókat, nagy területekről, veszteség nélkül takarítottuk be a cukorrépát. Sokat szenvedtünk is, sokszor rossz időben dolgoztunk, olyan is előfordult, hogy a legnagyobb dologidőben éjszaka csak 3 órát aludtam a határban, de a Kardosi Egyetértés Tsz élni akart. Vezetőink szakmai tudása is megnövekedett. Meg tudták mutatni a tagságnak, miként kell dolgozni. Nem tudtam olyan korán kelni, hogy megelőzzem őket, egyszer például éjjel 12-kor keltem, s kerékpárral hajtottam szárat vágni, de alig hagytam el a várost, Szabó Vendel Csepel motorkerékpárjával megelőzött. Zöldi Lukács, a tsz elnöke széles rendet vágott a kuszált árpában, Bankó János és András András pedig a lucernában mutattak példát.

Egyszer, egy szombati napon két jól megpakolt pótkocsi kukoricával érkezünk a raktárhoz. A raktáros kijelentette, hogy neki fél egykor van vonatja, a görét be kell zárnai, majd hétfőn lepakolunk. De szerencsére megjelent Szabó Vendel termelésirányító, s határozottan a jó gazda gondosságával intézkedett, maga is fogott egy 50 kilós konyhakerti kast, és azzal szaporán kezdte hordani a kukoricát a görébe. Én egy 25 kilóssal hordtam, de alig győztem tartani a tempót. Egy-kettőre végeztünk a munkával, s a raktáros sem késte le a vonatot.

Bankó János agronómus állandóan a határban volt, mindig vidám tudott lenni, s ha észrevette, hogy valaki szomorú, meghallgatta a problémáját, és a legtöbbször segített is. Az ember sokat tud dolgozni, ha emberszámba veszik, akkor még a lelkét is odaadja. Még most is szívesen emlékszem vissza arra, amikor egy vasárnap Bankó János felkeresett, hogy jöjjenek vele az Árpád Szálló nagytermébe szövetkezeti napra, ahol okosan beszéltek a mezőgazdaságról, és egy finom ebéddel fejeződött be az emlékeztetés ünnepség.

Persze akkor is jelentkeztek nehézségek, de még többet dolgoztunk a talponmaradásért. De hiába pengettük kaszáinkat, kapáinkat, cukorrépakoronázó sarlóinkat, szövetkezetünk mégis gödörbe csúszott ebben az agyon technizált világban.

Később megjelent az iparszerű mezőgazdaság, igyekeztünk a nyugati módszereket elsajátítani, óriási mértékben fejlődött a gépesítés és a kemizálás. Megvásároltuk az első drága gépeket, megváltozott a munka is. A nagyarányú gépesítés megkönnyítette a munkát, de a korszerűen művelt földeken elvesztek a korábban hasznosított melléktermékek. Híve vagyok a gépesítésnek, de annak arányai meghaladták a szükséges mértéket, csak annyi gépet kellett volna munkába állítani, amennyi még segíti, megkönnyíti az ember munkáját. A gép nem csodaszor, csodákra csakis az ember képes. Az ember saját költségén tartja fenn munkaképességét, a túlzott mértékű géppark üzemeltetése viszont nagyon sokba kerül. Sajnálom a lóállomány eltűnését is, érdemes lett volna a fajta megtartása céljából néhányat kiválasztani, a lótenyésztés most sok hasznot hozna a tsz-nek.

Bírálom a Kormány kártalanítási politikáját

Végül néhány gondolat a kártalanításról. A tsz-ek szervezésekor azok az emberek is szegénnyé váltak, akik hűséges paraszti ösztönnel kis vagyont gyűjtöttek, s jól szolgálták az ország érdekeit. Nem volt nekik kocsijuk, fürdőszobájuk, hétvégi házuk, de kérges tenyerük bizonyította, hogy keményen dolgoztak. Úgy dolgoztunk, hogy a jó

évek terméséből tartalékolunk, az élet minden területén takarékoskodtunk, még a csutkatövet is összegereblyéztük, azzal főztünk, a lefizelt szárral sütöttük a kenyeret, kabát, nadrág folt hátán folt volt.

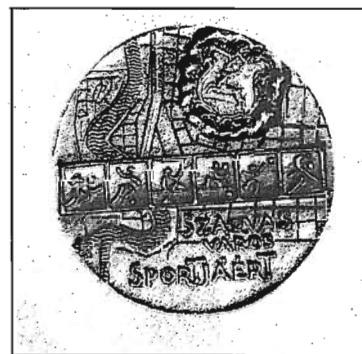
Véleményem szerint mindenkinek vissza kellett volna állítani a volt tulajdonjogát, és a föld használója fizessen a tulajdonosnak földjáradékot vagy haszonbért. Bírálom a Kormány kártalanítási politikáját, mert a jelenlegi megoldás soha nem fogja az ország elakadt szekerét a kátyúból kihúzni. Úgy látom, hogy ma is még sokkal nagyobb a gyűlölet, mint a szeretet. Úgy értesültem, hogy 200000,-Ft-ot meghaladó összegben túli vagyon értékét nagy mértékben csökkentik, s így a kártalanítás csak jelképesnek tekinthető, mivel például az én házam, tanyám, a jószágokkal és a gazdasági felszereléssel együtt többmillió forintot ért.

Jelenlegi, kilátástalan helyzetünkben az ne vitatkozzon, aki nem tud bizonyítani, csak akkor, ha már tett valamit országunk sorsának jobbra fordítása érdekében. Nem helyes, hogy az Országházban a sok képviselő érdekháborút folytat. Itt már csak az összefogás, az egymás megbecsülése és a kitartó, szorgalmas munka segíthet. Ez lehet csak záloga szépszándékunk, felemelkedésünk, s boldogságunk megvalósításának.

(A szöveget gondolta, szerkesztette és az előszót írta dr. Molitorisz Pál.)

Az Erzsébet-díj

Várhelyi György kisplasztikái

Arcképcsarnok

Szarvas Város Képviselőtestületének új tagjai.

Sonkolyné Szekerczés Margit

(1950. Újiráz) gépészmérnök-tanár, vállalkozó.

Iskoláit a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Gépészmérnöki Karán, majd a Budapesti Műszaki Egyetemen végezte. Jelenleg is tanul a mérnök-közgazdász szakon. Több diplomás mérnök, tanár.

Munkahelyei: ALTERNATIV BT-nél tervező. Korábbi munkahelyei: Mezőtúri Dózsa György Gimnázium és Szakközépiskola. - Könnyűipari Gépgyártó Vállalat 8. sz. Gyáregysége. - Szarvasi 611. sz. Ipari Szakmunkásképző Intézet. - Szarvasi Plastolus. - Szarvasi Vasfémipari Szövetkezet. - Szarvasi INTEGRÁL GMK.

Családos. Férje Sonkoly Gábor okl. gépészmérnök. Gyermekei: Margit 16 éves, Gábor 19 éves.

A képviselőtestületben a Szocialista Párt képviselőjét

Stafira Sándort váltotta fel 1992 augusztusában.

Korábban MSZMP, jelenleg MSZP-tag.

Borossné Juhász Eleonóra

(1964. Szarvas) Általános iskolai tanár, jelenleg vállalkozó.

Általános és középiskolai tanulmányait Szarvason végezte. Ezt követően képesítés nélküli pedagógusként dolgozott Kunszentmártonban és a helyi Szlovák Általános Iskolában. Magyar - történelem szakos tanári oklevelet a Szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán szerzett. Férje Boross Árpád telepvezető a Dózsa Tsz.-ben. Egy gyermekük van, Bence.

A Képviselőtestületben dr. Pók Tibort váltotta fel, mint a FIDESZ képviselője. A fiatal demokraták politikáját tekinti magáénak. Azonban nem érezvén aktív politikai elhivatottságot, a képviselőségről lemondott.

Giricz Katalin

(1964. Szarvas) Általános iskolai tanár.

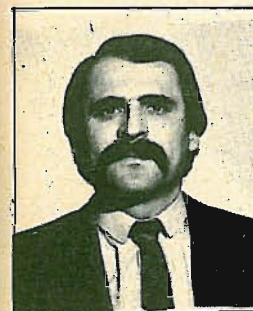
Munkahelye: Szarvasi 1. Sz. Általános Iskola.

Magyar - ének szakos. Oklevelét a Szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán szerezte. A FIDESZ-nek 1990 áprilisa óta tagja.

Az önkormányzat munkájában 1992 szeptembere óta vesz részt. A lemondott Borossné Juhász Eleonórát váltotta a képviselőségben.

A távozó Bögre András (SZDSZ) helyét rövid időre dr. Fábriné dr. Verasztó Ildikó töltötte be.

Dr. Kepenyés János

(1946. Szarvas) matematika - fizika szakos tanár.

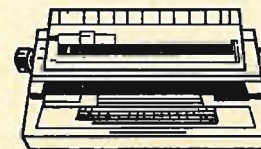
Munkahelye: Debreceni Agrártudományi Egyetem Szarvasi Kara. Gazdasági matematikát és alkalmazott számítástechnikát tanít. A Matematika, Fizika és Számítástechnikai Tanszék vezetője.

Iskoláit Szarvason, majd a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen végezte. Nős, felesége tanszékezet főiskolai adjunktus a Szarvasi Övöképző Főiskolán. Egy gyermekük van, Zsuzsanna.

A közéletben korábban is részt vett. Volt a városi TIT titkára és a főiskola ifjúsági mozgalmának tanácsadója. 1985-től kapcsolódott be a város politikai életébe, amikor is lakókörzete tanácsagnak választotta.

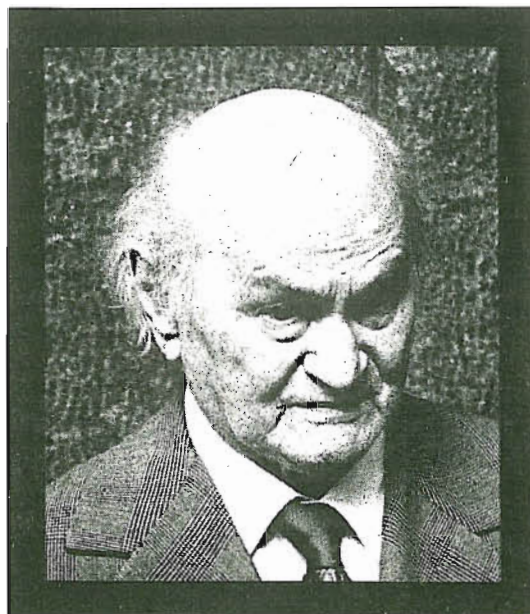
1990-től az SZDSZ tagja. Itt a szociálliberális vonulatot érzi közel magához. 1992 végétől lett önkormányzati képviselő, pártlistáról. A lemondott dr. Fábriné dr. Verasztó Ildikót váltotta a képviselőségben.

Szerkesztette: Dr. Búzás László

IN MEMORIAM

Az álmok véget értek

1993. január 1-jén 97 éves korában elhunyt Szarvas város díszpolgára, Ruzicskay György Munkácsy-díjas, Grand Prix-díjas, érdemes és kiváló címmel kitüntetett festőművész.

Szarvason született, tehetségét édesanyjától, a rajzoló parasztasszonytól örökölte. Nagyvárad katonáskodásakor figyeltek fel tehetségére. Ebbe a városba, csakúgy mint szülővárosába, vissza-visszatért.

Festőiskoláinak állomásai: München, Párizs, aztán a művészetek hazája, Itália.

A 20-as években Szarvason dolgozik. Luther Mártonról és az üldözött protestánsokról készült, egy teljes falat betöltő freskóját a volt Árvaház díszterme őrzi. Ezekben az években szer-

vezte és vezette a helyi Világosság Dalkart, munkásszínháznak irodalmi műsort írt és tanított be.

Ez időben keletkezett festményei az avantgarde hatását tükrözik, de a festő mindvégig a maga útját járta. Főművének a Szerelemkereső című albumát tartotta. Rajzai és szövegei egyaránt Ruzicskay György munkái.

A 30-as években az Est-lapoknak dolgozott. Barátai körében esténként rajzolgatott, s ezek eredményeként a Fantasztikus utazás c. albumában képekkel utazza be az emberiség történelmét.

Ugyancsak albumban dolgozta föl Szarvas meghatározó személyiségének, Tessedik Sámuelnek életét.

Utolsó évtizedét a Szarvas - Budapest - Párizs háromszögben töltötte. Szülővárosa az Erzsébet-ligetben alkotóházat ajándékozott neki, s itt dolgozott töretlen alkotó kedvvel szinte haláláig.

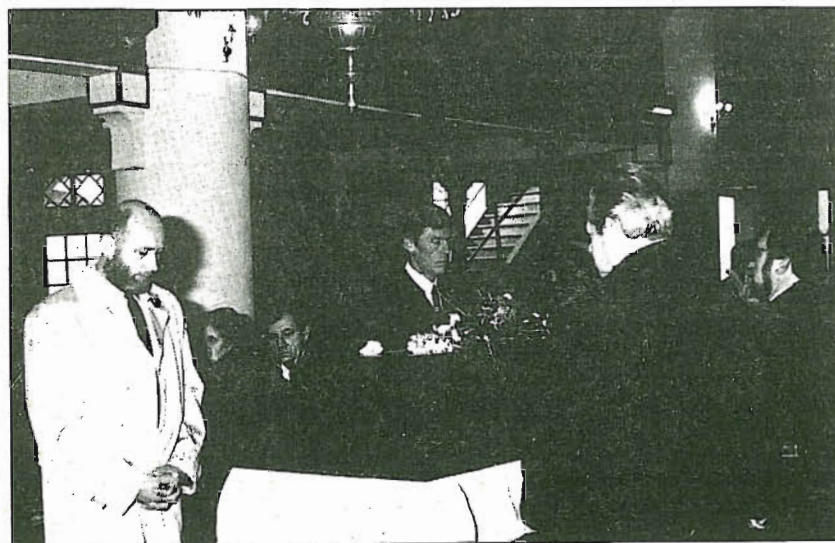

A 60-as évek nagy újítása a bio-festészet. Ezt a korszakát a természet tárgyait, ősserejének vászonra rögzítése jellemezte. Újfajta kapcsolatot keresett a XX. századi ember és a természet között.

Ruzicskay György festményei magángyűjtőknél, Európa számos Múzeumában és kiállítótermében is megtalálhatók.

A nagy álom, Szarvas város történetének képekbe álmódása immár örökre álom marad.

1990-ben az alkotóházban található festményeit és néprajzi gyűjteményét Szarvas városának ajándékozta.

Búcsúzik a Képviselőtestület; a város

„Mindig a beteget
és nem a betegséget gyógyítottam.”

Dr. Búzás László

Dr. Simon Béla
(1893-1981)

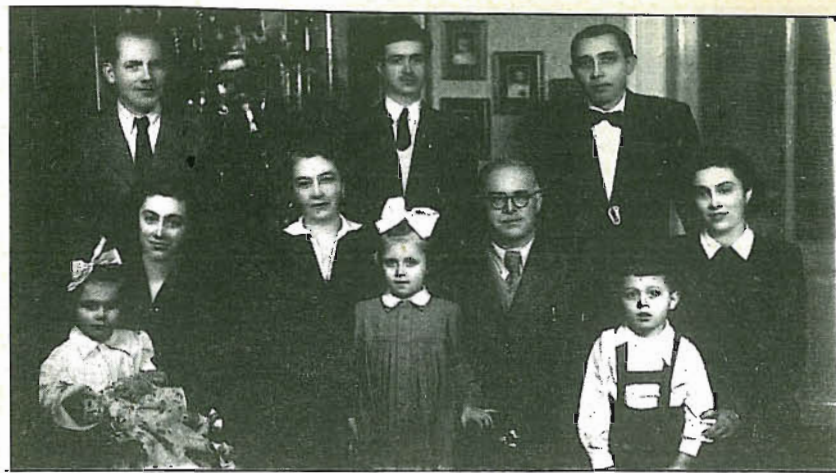
Száz évvel ezelőtt, 1893. november 6-án született Szarvason városunk egyik ismert és tisztelt orvosa, dr. Simon Béla. 88 évet élt. Születésének centenáriuma emlékezni rá, felidézni gazdag életét és orvosi munkásságát azért jó, mert példaeértékű.

Szülei, Simon Károly mészáros és gazdálkodó, valamint Deák Irma. Elemi és középiskolai tanulmányait mindvégig jeles eredménnyel Szarvason végezte. Orvos-doktori diplomáját a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen szerezte 1919-ben. 1914-ben katonai szolgálatra vonult be mint orvostanhallgató, s végigszervezte a világháborút. Az arcvonalban töltött 36 hónapot a sebesült katonák között. Orvosi munkásságáért több kitüntetésben részesült. Megkapta a Signum Laudis címet a kardokkal, az ezüst és bronz vitézségi érmet, a Károly-csapateresztet és a Vöröskereszt kitüntetését. Ezt követően a háború végéig a békéscsaba-

bai tartalék-kórházban végzett orvosgyakorlatot kitűnő orvosszemélyiségek mellett.

Orvosi diplomájának megszerzése után a gyulai és budapesti klinikán működött. 1920. decemberében jött haza, és végleg szülővárosában telepedett le. Magánorvosi gyakorlatot folytatott, de 1929-től OTI körzeti kezelőorvos, 1935-től az OTBA betegeit is ellátta.

Házasságot 1920-ban kötött Bárány Klárával, Bárány Béla vaskereskedő és Devánszky Klára lányával. 1922-ben született 2 iker leánya, Klára és Mária, 1930-ban fia, Károly. Szerény, halkszavú, soha nem dicsekvő apa volt. Szigorú nevelés híveként tekintély volt a családban.

Fáradságot nem ismerő ambícióval dolgozott. Körzeti rendelő híján otthon fogadta betegeit. Kevés éjszaka telt el úgy, hogy fel ne költözték volna ellátást kérő betegek. Ezért soha nem zúgolódott. Szerényen nyilatkozott egyszer, hogy minden este nyugodtan hajítja álmra fejét, mert mulasztás miatt egy ember sem vesztette életét. Életének jelentős részében háziorvosi rendszerben dolgozott. Voltak családok, ahol 40 évig kezelte a család tagjait, s nem csak betegség esetén tért be hozzájuk. Az orvos - család kapcsolat rendszeres és bensőséges volt. Ennek előnyét a mai viszonyainkban is kutatják.

„A szegények orvosa” címmel újságcikk is megjelent róla, mert orvosi rendelője nyitva állt minden rászoruló előtt. Munkabírást mutatja, hogy fekvő beteg csak életének utolsó két évében volt. Kevesen tudják, hogy 50 éven keresztül viselte cukorbetegségét.

1943-44 telén néhány hónapig katonai szolgálatot teljesített a debreceni hadikórházban tisztiorvosként. A frontról érkező sebesültszállító vonatokat fogadta, s az ő irányításával helyezték el a hátszázgi kórházakban a sebesült katonákat. 1944-ben a front közeledtével a város orvosait vagy behívták katonai szolgálatra, vagy elmentek, vagy deportálták őket. A gettóba is bejárt kollégáihoz, betegeihez. 1944-45-ben egyedül látta el a városban az orvosi teendőket. Még a tisztiorvosi munka is ráhárult, s a hozzá forduló beteg szovjet katonákat is úgy fogadta, mint a lakosságot.

Sok csalódás is érte. Az első, amikor 1944-ben elvitték két lovát, holott ezzel járva mentette az emberek életét. Gyümölcsöskertje is odaveszett. Pedig a kertészkedés volt számára a kikapcsolódás. Orvosi munkája azonban töretlen maradt. Közéleti tevékenységében a Központi Rendelő Intézet létrehozásában való közreműködés a kiemelkedő, s a szarvasi Vöröskereszt elnöki tisztségéből fakadó munka is. Ezt 72 éves koráig látta el.

Arany diplomáját 1969-ben, gyémánt diplomáját pedig 1979-ben vette át. 1966-ban, 46 évi szolgálat után ment nyugdíjba, de több mint 60 évig gyógyított. 1977-ben vesztette el feleségét, aki pár napi betegség után szívrohamban hunyt el. Rövid, egymás utáni tüdőgyulladásra megviselte egészségét, de erős, szívós természete csak pár napig döntötte ágyának. Halála előtt néhány nappal még bekopogtak hozzá, beteghez hívták. A válasz az volt, hogy ő is beteg, most nem tud másokon segíteni. 1981. november 5-én hunyt el. Életében 5 unokája és 3 dédunokája volt.

Ifj. Perényi Béla (1953-1988)

Itt a Zrínyi Gimnáziumban folytatta középiskolai tanulmányait. Első csapata, a családi szimpátiát követve, a Ferencváros lett. Flesch János és Polgár István oktatói munkájának, és Béla szorgalmának köszönhetően, egy év alatt mesterjelölti címet szerzett.

1972-ben Budapest ifjúsági bajnokságán már első, az országos felnőtt középöntőn megszerezte a sakkmeisteri címet. A gratulációkat a tőle megszokott szerénységgel fogadta, mondván, hogy „játékomon még sok a csiszolni való”. 1973-ban már országos ifjúsági bajnok, majd bevonulása után 1975 őszéig a Tapolcai Honvéd SE OB I-es csapatában az első táblán szerepelt. Leszerelése után visszatért a Ferencvárosba, de 1976-ban már a Budapesti Honvéd csapatához került, nyolc évig játszott itt, általában a III-V. tábla valamelyikén. Csapatával többször megnyerték a magyar bajnokságot. Ezután 1984-88 között a Szolnoki Mezőgép éljátékosa volt.

Ha élne, ez évben tinnepelné 40. születésnapját, a tragikus körülmények között elhunyt kiváló sakkozó, Perényi Béla. Ez alkalomból emlékezünk rá, a kétszeres egyéni magyar bajnokra, akinek reményteljes pályafutása Szarvasról indult el.

Perényi Béla 1953. október 20-án született Budapesten. A sakkkal hét éves korában kezdett ismerkedni, amikor már Szarvason élt. Jó oktatója volt édesapja, dr. Perényi Béla személyében, aki maga is aktív versenyző volt, és 1947-ben megszerezte a Szarvas bajnoka címet. A városi úttörő, majd ifjúsági bajnokság megnyerése után, 16 éves korában, Békés megye felnőtt bajnokságán második, egy évvel később harmadik lett, és szerzett I. osztályú minősítést.

Szarvas sakkcsapatának ifjúsági játékosaként a megyei bajnokságban veretlenül szerepelt, és segítette csapatát az eredményes szerepléshez.

Az 1970-es esztendő fordulópont volt életében: Budapestre került. Édesapja féltő gonddal engedte el a fővárosba.

Anyai fájdalom

Sok egyéni versenyen is részt vett idehaza és külföldön. Egészséges, bátor támadó játékaival mindenütt nagy sikert aratott. Mindig „két királyig” játszott, sohasem elégedett meg a döntetlennel, s ez a versenyzői magatartása különösen értékes volt. Ugyanakkor állandóan kutató, újító, kísérletező sakkozó volt. A világhírű sakkfolyóirat az „Informátor” 1978. évi nemzetközi rangsorolásában, a megnyitásméleti újításával az első helyezést érte el, s ez a szakmai berkekben nagy elismerést jelentett.

A magyar egyéni bajnokság döntőjébe ötször került be, és 1985-ben, majd 1988-ban mint győztes, Magyarország bajnoka lett.

A nemzetközi mesteri címet 1981-ben kapta meg, majd halála után, 1988. decemberében a „magyar nagymester” oklevelet. „Élő”-pontjainak száma a második bajnoki címe elnyerésével 2480 volt. Ezzel jogot szerzett a Szuperbajnokságon való indulásra is, de ez már sajnos nem sikerülhetett neki. 1988. november 13-án, amikor sakkozó társaival Szalonikiba, a Sakkolimpiára igyekeztek, egy felelőtlenül vezető autós hibájából életét vesztette.

Perényi Béla szerény, mindenki iránt barátságos modora és színes, kombinatív sakkjátéka miatt rendkívül népszerű volt. Fél év sem telt el tragikus halála után, barátai emléktalálót rendeztek tiszteletére Budapesten.

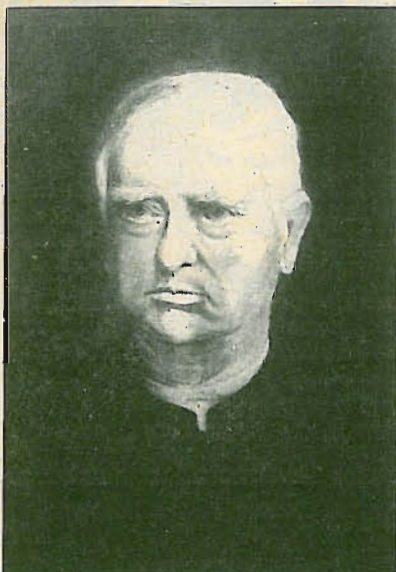
Szarvason 1992 augusztusában rendezték meg az első Perényi Béla Emlékversenyt, amelyen közel száz sakkozó indult. A jövőben, az évenkénti verseny szponzorálására, Béla édesanyja alapítványt hozott létre, amelyhez magánszemélyek és vállalatok támogatására is számít.

Hamvai Szarvason a római katolikus temetőben nyugszanak. Sírkövén édesapja, dr. Perényi Béla által tervezett sakkbástya áll és emlékeztet egyéniségére. Barátai és ismerősei kegyelettel őrzik emlékét.

Dr. Valent Júlia

Koren István

1805-1893

Száz évvel ezelőtt, 1893-ban hunyt el gimnáziumunk hírneves botanikus tanára, a szlovák (bibliai szláv) nyelv oktatója, Koren István. Sokan tudják róla, hogy Petőfi Sándor aszódi nevelője volt, de az alábbi, szlovák nyelven megjelent írását bizonyára kevesen ismerik. Úgy érzem, illő megemlékezni róla, megidévezve a majd száz éve megjelent írását Petőfi Sándorról.

Koren István 1805-ben született Domonyban. Édesapja Koren Márton földműves, édesanyja Trnovszky Borbála. Felesége Neumann Júlia - Nádor Jenő, gimnáziumunk egyik igazgatója, rokona volt. Koren sógora, Neumann Károly Petőfi iskolatársa volt nemcsak Aszódon, hanem Selmecenbányán is, erről tanúskodik Petőfi verse Neumann Károly emlékkönyvében, melyben barátjának nevezi őt (Selmec, 1841. ápr. 17.)

Hat gyermekkel áldotta meg őket az ég, de feleségét és egyik tanító fiát, Istvánt korán elvesztette. Így hát háza - mint egy-

kor Aszódon - „valóságos nevelőintézet” volt.² Tanítványai ragaszkodó szeretettel vették körül. A gimnázium 1878/79-es évi értesítőjében ez olvasható: „A főiskola ez évi jutalmak kapcsán némi eszmétársulással fogva helyén látom említeni a június 20-án este inkább családi jelleggel megtartott félszázados tanárjubiläumot, melyet Koren István országos nevű veterán tanárunk örömeire nagys. Osztrólczy Geyza, mint ki annak 50 év előtt gimnáziumi növendéke volt, tanítványi hálajelül rendezett, anyagot szellemmel fűszerezvén összegyűjtven ünneplött és ünneplő köreiből Korennak, melyben levő egy-két régi tanítványát és rokonait úgyszint minden jelenlegi karátársát, mindannyi tisztelőt. Ha már magában véve 50 éves tanárjubiläum a ritkaságok közé tartozik, majdnem egyetlen a maga nemében, hogy az 50 éves tanárnak oltárt az 50 éves tanítványi kegyelet emeljen. Legyen tehát nyoma az eseménynek is évkönyvünkben.”

Talán feltűnik valakinek, hogy a hivatalos elismerés elmaradt. Miért? Valószínűnek tartom, hogy ennek oka: az ekkorra már betiltott Matica Slovenská alapító tagja volt Koren István 1963-ban.

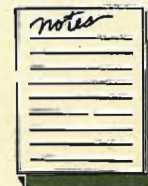
Szlovákórára nemcsak nemzetiségi tanulók jártak, voltak magyar ajkú tanítványai is,⁴ - szinte hagyomány volt iskolánkban, hogy a diákok szívesen tanulták egymás nyelvét - az ő kedvéért szlovák órákra járó tanulók kiejtését lankadatlan figyelemmel és türelemmel javígtatta, hiszen a magyar ajkúak számára a szlovák nyelv mássalhangzó torlódásos szavai nagy nehézséget jelentettek. Amikor támadták nem titkolt szlováksága miatt, volt tanítványa és kollégája, Zsilinszky Mihály, a későbbi minisztériumi államtitkár vette védelmébe idős tanárát. Másik hírneves tanítványa, dr. Ján Kvacala, neves Comenius-kutató, egyetemi tanár, levelezett vele és egyik írásában meg is emlékezett róla.⁵ Úgy tartják számon, hogy Koren az elsők között volt, aki az egyoldalú memorizálás, a verbális módszer helyett - mely sajnos, ma is fellelhető - az elemzést és az önálló tanulást vezette be a nyelvtanításban is.

Szerény, legszívesebben a háttérben maradó, áldozatkész ember lehetett. Az erőszakos modor távol állt tőle. A színmagyar környezetben cseperedett tizenkét éves Petőfit sem erőltette szlovák nyelvre, tisztelte a személyiség autonómiáját már a gyermekemberben is. Ezért látogatta meg Petőfi 1843-ban már mint hírneves költő, nem feledve az Aszódon töltött három évet, míg Selmecen egy évet sem bírt ki.

Koren István a szarvasi temetőben nyugszik. Sírfeliratán olvashatjuk, hogy a „közjót szolgálta”. Valóban, élete szolgálat volt népe felemelkedésének ügyéért.

Jegyzetek:

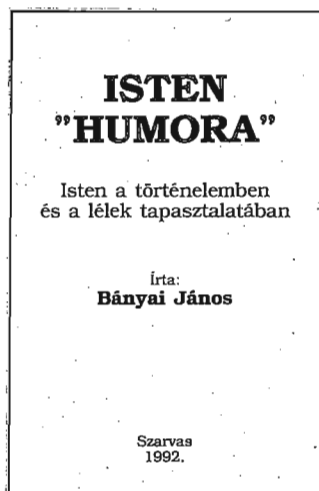
1. a./ Benka Gyula: A békési ág. hitv. ev. egyházmegye tulajdonát képező s az általa fentartott szarvasi főgymnasium története 1802-1895
- b./ Nádor Jenő: A szarvasi ág. hitv. ev. Vajda Péter gimnázium története, 1934
- c./ A szarvasi Vajda Péter gimnázium jubileumi évkönyve, 1834-1984
- d./ Arcképek Szarvas múltjából, Szarvas, 1983
- e./ Pesti Hírlap, 1897, 107-110. old.
- f./ Dom is škola, IV. rocník, 1888. s. 321-324. (Otthon és iskola, IV. évf.)
- g./ Slovenské Pohl'ady, 17. 1897. Turc. Sv. Martin (Szlovák Szemle, Túrőcszentmárton)
2. Lásd: Nádor Jenő
3. A Békési ágost. hitv. ev. egyházmegyétől fentartott és igazgatott Szarvasi Főiskola évi jelentése, 1878/79. Igazgató: Tatay István (62. old.)
4. Dr. Mária Ondrušková: L'udovychovná cinnost slovenskych ucitel'ov-národných buditel'ov na území terajšieho Maďarska v 18.-19. storocí, Pedagogika, 32,c.5.s.385. (A szlovák nemzetébresztő tanítók népnevelő munkája a mai Magyarország területén a XVIII.-XIX. században)
5. Dr. Ján Kvacala: Pamät' Štefana Korena, Slovenské pohl'ady, 16. 1896.s.541-563. (Emlékezés Koren Istvánra)

SZEMLE

Dr. Bányai János

Isten humora

Találkoztam már olyan kijelentéssel, hogy az Isten hatalmas; hallottam már kegyetlen, mindenható Istenről.

Hiszek az Isten igazságosságában, megbocsátásában, végtelen szeretetében.

De, hogy az Istennek humora volna - hát ez vicc.

Ismét egy mehökkentő témával jelentkezik Bányai János legújabb füzetében, melynek az „Isten humora” címet adta. Eddig megjelent és kezembe került műveiben - Régi Isten bizonyítékok - Új fizika; Alapvető hittan; Isteni pedagógia - igyekszik észrevételezni az anyagban a szellemet; a végesben a végtelent; a látszólagos logikátlanágban a logikát. Bevallom, ezek nem könnyű művek. Az olvasónak legálább olyan töprengő és érzékeny lélekkel

kell közeledni a témához, ahogyan azt a szerző teszi. Aki egyaránt Istent látja a parányiban és végtelenben, a rútban és a lenyűgözően szépen.

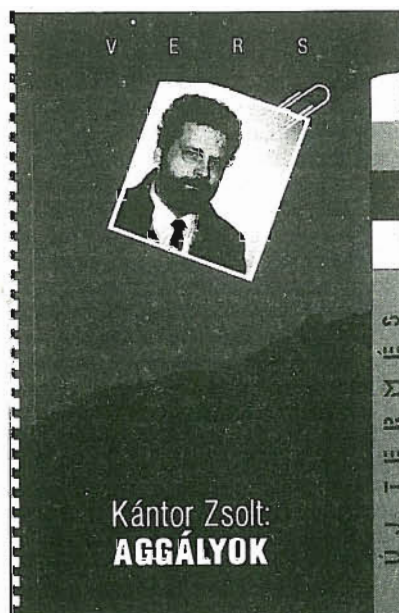
Emberi sorsokon keresztül fedeztet fel velünk az Isten humorát. Van-e tökéletesebb moliére-i színjáték, mint ahogy a kegyetlen keresztényüldöző Saulból hittérítő Szent Pál lesz; vagy ahogy a zsarnok, kevély IV. Henriket megalázza Canossa váránál.

De átugorva több évszázadot, a XIX. sz. gőgös természettudósa, Comte - megsejtve valamit a világmindenség titkaiból - kijelentette: a tudomány egyszer kiszorítja a vallást. Istennek a csattanós poénja: a modern idők legnagyobb tudósa, Einstein kijelenti: „Hiszek a személyes Istenben”. Az pedig egyenesen kacagtató, ahogyan a Kommunista Párt főtitkára megbuktatta a szovjet birodalmat. Ha hiszünk Jézus kijelentésében: „én veletek vagyok mindennap a világ végéig” -, akkor természetes, hogy a „pálfordulások” mögött Isten rejtőzik - véli a szerző.

Ez a mű - az előzőkhez képest - kimondottan olvasmányos. Sok mindent megtudhat belőle az életrajzok iránt érdeklődő. Szórakoztató annak, aki a szentek kegyelmeiben gazdag élete után kutat. De legfőképpen lebilincselő azok számára, akik a sorok mögött misztikus dolgokat képesek felfedezni.

Lelkes György

Kántor Zsolt: Aggályok

A mai kor embere, köztük a költő is hihetetlen sok félelemmel kell, hogy együtt éljen. Fél a gazdagság mögött meghúzódó szegénységtől, fél a fogyasztói társadalom okozta környezeti rombolástól, fél a közeli körben lévő háború áttérjedésétől. A lélektan tudósai szerint a félelem három lényeges almagatartást ébreszt az emberekben: elfojtást, agresszivitást, leépülést, megbolondulást és menekülést a varázslatokhoz. A varázslathoz és a csodához, a mágiához és a kultuszhoz való vonzódás hozza létre a hiedelemvilágot. Kínjaink közepette nem segíthet más csak az Úr. A költő hiedelmeit versekben fogalmazza meg, így hál'istennek elmenekülhetünk a félelmek elől a művészetbe.

A költő, alig túl a krisztusi koron, az összművészet erejével akar hatni. Ebben a kötetben azokat az aggályait éli meg, amelyek költői hevülete szerint a kozmosz részét képezik. Az Ő világegyetemének végtelen dimenziói vannak és azokat csak meg lehetősön bonyolult, imagináriusi beállítottsággal lehet megragadni. Azt is mond-

hatnánk profánul: aki ezt nem érzi, annak hiába magyarázom. Ahogy századunk utolsó harmadára megbomlott a régi rend, úgy a vers sem akar rímelni, sőt a költő szándékosan elkerüli az összecsengő hangzókat a versvégeken. Az irodalmi alkotás ezzel is a megismerhetetlen, a megismételhetetlen festőiséggel fut versenyt a világ árnyalatainak analizálásában. Naponta megéli a groteszk életérzést és válik jellemzővé a művészeti ábrázolásmódnak. Kántor Zsoltnál is így van: nem kínál sem vigaszt, sem reményt. Megelégszik a modern emberi lét alapkérdéseinek felmutatásával: nem hiszi, hogy azért van, mert el kell magyaráznia az olvasónak, miként éljen. Kézzelfoghatóan önti versebe azt, amit mi mindannyian szenvedünk, félünk, hogy szuggesztív módon világítsa meg a csodát, amely előtt tanácstalanul állunk.

Ez az életérzés út át a kötet lírai megoldásain. Személyisége minden aspektusát felmutatja ebben a kötetben. A félelmek elől való menekülés olyan reflexiókat csal ki lelki videokazettájáról, amelyek gyermekkortól az első szerelmen át az élet lényegi viszonyait taglalják. Nem a döbbenetes, hirtelen megvilágosodást vetjük elő gondo-

latai, hanem boldogan hagyatkozhatunk a költő gondolatgöngyölegeire. Arcát a csillagok fényébe mártó ihletettségben önéletrajzi pillanatok sorozatát foglalja össze. A modern szerepkörös költőiséget nem alkalmazza ugyan, de lírai motívumainak egy része ebbe a kévébe is köthető. Számára az érzelem: MINDEN. A rendet keresi és földkerekségen, de önmagában képtelen rendezni a dolgokat. Illetve, ha egyik-másik viszonylatban sikerül is kapcsolatait rendezni, mindig egy újabb tűnik fel helyette. Egy biztos pont azonban mégis található nála, legfontosabb; Istenhez fűződő kapcsolata: „....nevemet arannyal írta be, csillaggal jelölt meg az Isten....”. „Bocsásd meg bűnemet és műveimet...”, „....istent imájával teremti meg, aki vétezik, arra az egyetlen pillanatra teremődik meg, amíg megbocsát.”

Nincs még abban az életkorban, hogy a felnőttkori bölcsesség birtokában, legalábbis amit annak nevezünk és hiszünk, de meglátásait a költői őszinteség hitelesíti. Nem volt hányattat a sorsa, nem kényszerült szerepváltásokra, bár volt tanító, hivatalnok, s közel fél évtizede a Tevan Kiadó szerkesztője. Könnyűszerrel „összehozhatta” volna e kötetet saját irodalmi műhelyében, de ő sokkal etikusabb és elkötelezettebb ennél. Az irodalomban is vannak fratlan törvények és tudatos oeuvre-építés: A Magvető Kiadónál látott napvilágot kötete. Eszménye a paradicsomi éden szabadsága, valóságfilozófiája és a kierkegaardi és heideggeri emberkép. Verssorokba öntött meditációiban azt a belső csendet keresi, amely egyre ritkább - ha egyáltalán még van - a mai ember életében. Az aggályok és félelmek sokirányú nekiveselkedései közepette alkotókedve egy-egy témánál mégis, újra és újra önkínzó tűzben ég. Abszolúte nem befolyásolják csak a tiszta hitű művészetetükai és esztétikai szempontjai. Ez a krédó nem más, mint a kezdet és a halál egyéni átélésének mivoltát megfogalmazni. Valódi költő egyébként is a szenvedélyét és a tehetségét adja állandó jelenvaló tulajdonságként. Kántor Zsolt vissza akarja adni a versnek alapvető ősi feladatát: felidézni azt a kort, amelyben a vers (a zene) a földöntúlvál való kommunikáció és a végtelenről való elmélkedés eszköze volt.

Komponálás nem ellentétek társítása, hanem érzelmi és drámai idill melankóliája. Ezt absztrakt víziók felvázolásával építi gondolatfolyammá; amikor már-már belefeledkezni elképzelt világába, egy meghökkenő applikációval józanít ki bennünket. „A mívész gondolat: lázadás. Vár a mocsár. Jókat tapickolsz, cuppogsz a (Gúny) körül. (Szégyenért).” Szinte zavarba ejtő az a kitárulkozás, amelynek köszönhetően minden egyes opuszában megtalálja a maga súlyát, szívét, s ideális helyét. Elevenen ragyognak fel a leírt szavak szépségei. Igazában önmagával van a legbensőségesebb és legelégedetlenebb viszonyban: „....végtelen van belül!! Örök szótlanság kapcsolat nélküli életeket csak a fájdalom tehet jóvá, kapcsok, bilincsek, hamvak között krepk kakasok...”

Az elmúlás, a halál együtt jelenik meg az erotikával. Bár nincs ciklusokra osztva kötet, mégis többször tér vissza ez a téma, ami ezek után leginkább megfigyelhető, az az építettségek, a következetes motívumhasználat. Nőies, díszes lírának tűnik első olvasásra (hallásra) az Aggályok kötet, de mélyenszántva az anyagban megmutatkozik Kántor Zsolt raszterekre bontott képein az egység és a töredékesség. Ami talán a legnagyobb erénye a kötetnek; az a válogatott szókinccs, amely mennyiségileg is meghaladja az elődök aktív szókészletét. Olyan kontextusba ágyazva jelennek meg köznapis szavak, amelyek ezáltal (a költői tehetség szerkesztése által) cizellált szépségben ragyognak. Amikor elkezdődik egy vers azt hisszük, vallomás készül, csak később jön a kijózanodás, az andalító versbeszédből a hideg korszakokra. A Magamból című versben így ír: „Csak egyes számú és mély hangrendű Dolgok ideje vár. Hiába frod az új versfűzetbe: A Hold rácsöppen a térdre, sóhajt a szomszár öl...”

Cs. Tóth János

Szarvasi Közérdekű Útmutató és Címtár

Szarvasi

Közérdekű
Útmutató

és

Címtár

Van-e Szarvason redónyszerelő, csónak-készítő vagy aranyozó kisiparos? Kik a tagjai a Szarvasi Önkormányzat bizottságainak? Milyen szobrok találhatók városunkban?

Mindez és sok egyéb közérdekű adat a Szarvasi Közérdekű Útmutató és Címtár című kiadványból tudható meg, melyet 1992. márciusában Szarvas Város Önkormányzata adott ki, s szerkesztői idős és ifjú Szenes János.

A kötet tartalmazza városunk rövid történetét, figyelemreméltó a szarvasi sajtótörténetet áttekintő rövid tanulmány, de olvashatunk a kötetben a „Magyarország közepé” védett és történelmi emlékparkká nyilvánításáról is.

Bemutatkoznak a szarvasi kutató intézetek, a Tessedik Sámuel Oktatási-Kutatási Központ, az Arborétum, valamint a Szarvasi Agrometeorológiai Observatórium.

Áttekintést ad a kötet a szarvasi pártokról, megismerkedhetünk néhány gazdasági

társasággal (Mulat-Milk Way, Unimilk, Integrál Gmk.), valamint Szarvas Város Barátainak Körével, az Önkéntes Tűzoltó Zenekarral és a Szarvasi Galamb- és Kisállattenyésztők Egyesületével.

Az Útmutatóból megismerhetők városunk idegenforgalmi nevezetességei, látnivalói. A kötet rövid kitekintést tartalmaz a környező településekre is (Békésszentandrás, Csabacsüd, Kardos, Örménykút).

Részletes tájékoztatást ad a Városházán működő hivatalokról. Érdeklődéssel forgattam a szarvasi kereskedők és iparosok névsorát, ahol az új nevek mellett régi szarvasi iparos dinasztiák képviselői is felbukkannak.

Rohanó tempóban változó korunkban még fokozottabb szerepe van a jóltájékozottságnak. Ilyen hasznos, hiánypótló munka utoljára 1930-ban (Szarvasi Útmutató és Naptár 1931. évre, kiadja a Szarvasi Közlöny Nyomda és Lapkiadó Vállalat), majd 1935-ben (Szarvasi Nagyközség Közérdekű Címtára és Útmutatója 1936, Müller Károlyné, Szarvas) jelent meg. Hasonló célú, s ma is figyelemreméltó kiadványként ide sorolható az 1947-ben megjelent Békésvármegye Útmutatója és Közérdekű Címtára (Kovácsy János, Gyula), mely mű részletes szarvasi adatokat is tartalmaz.

Az előző szerint a jövőben évente kívánják megjeleníteni a kiadványt (véleményem szerint realisabbnak látszik a 3-5 évenként való kiadás), s erre tekintettel az olvasóktól ötleteket kérnek. Engedjessék meg tehát néhány észrevétel és javaslat.

Szükségtelennek látszik a megkülönböztetés azon az alapon, hogy a kötet a Városházán működő hivatalokat részletesen, még az egyéb helyen lévőket csak a telefonkönyv szűk adataival ismerteti.

A hagyományoktól eltérő, s hiányt kelt a Polgármesteri Hivatal dolgozói felsorolásának mellőzése. Hasonlóképpen nincs adat a szarvasi ügyvédekéről, a bíróság és az egészségügyi dolgozóiról, a közjegyzőről, vagy a Szarvasi Rendőrkapitányság igazgatás-rendészeti tevékenységet végző ügyintézőiről. Nem tartalmazza a kiadvány az egyesületek adatait sem.

Óhatatlanul kívánczok az összehasonlítás a régebbi hasonló munkákkal, e tekintetben a kiadvány tartalmát a jövőben célszerű bővíteni. Szükségesnek látszik részletesebb adatokat közölni az egészségügyi és az oktatási intézményekről, a közlekedési lehetőségekről, a postáról, valamint a városban működő gazdálkodó szervezetekről és esetleg az alapítványokról (az adatok a nyilvános cégjegyzékben hozzáférhetők).

Szívesen olvastam volna a gomba módra szaporodó vendéglátó helyek jegyzékét is. A kötet szép tipográfiája és szedése a SZARVASPRINT H-T. Kft. munkáját dicséri, bár némileg ront a képen a kötethez csatolt kezdetleges technikájú belterületi térkép.

A kötet ára (200,-Ft) - figyelemmel arra, hogy a kétharmada hirdetés - kicsit soknak tűnik.

E hasznos és gyakorlati jellegű kiadványt mindenkinek jó szívvel ajánlhatom, sok fontos és kevésbé ismert információt nyújt az olvasónak, tájékoztatásával közérdekű adataival élénkítő, pezsdítő hatást gyakorolhat gazdaságunkra és közéletünkre egyaránt.

Dr. Molitorisz Pál

Szarvason történt 1992-ben

Január

- 14. - Vajda Júlia és Gfegor József áriaestet adott a Művelődési Központban.
- 17. - Dr. Kiss Gyula és dr. Pusztai Erzsébet képviselők tartottak előadást a könyvtárban az új társadalombiztosítási rendszerrel.
- 23. - A Szocialista Párt Szarvasi Szervezete fórumot rendezett. Vendégük Szekeres Imre az MSZP ügyvezető alelnöke.
- 25-26. - Galambkiállítás rendeztek a Szarvasi Kisállattenyésztők.
- A Lakitelek Alapítvány 30 ezer forint egyszeri támogatásban részesítette a Szarvasi Krónika Alapítványt.
- Bódi Jánosné lett ismét a Szarvas és Vidéke Áfész elnöke.
- A szlovák iskola több tanulója 1-3. helyezést ért el az országos szlovák nyelvű vetélkedő korcsoportjában.

Február

- 6. - Megalakult a Számítógépesek Társaságának Egyesülete.
- 11. - Kárpótlási Érdekegyeztető Fórum volt a városban.
- 14. - A város képviselőtestülete közmeghallgatást tartott az 1992-es városi költségvetés tervéről.
- 15. - Az Értelmiségi Klub vendége Vödörös Attila az Új Magyarország című napilap főszerkesztő-helyettese.
- 17. - Életbe lépett a helyi iparűzési adó.
- 25. - A Művelődési Központban fellépett a Tomkins énekegyüttes.
- 26. - Dr. Domonkos József tartott fórumot a fogyasztási szövetkezetek átalakulásáról.
- 28. - A helyesírási verseny országos döntőjében Borsos Gabriella a szakközépiskolások között I. helyezést ért el.
- Szarvas Város Barátainak Köre fennállásának 10. évfordulóját ünnepelte.

Március

- 11. - Bula Katalin az általános iskolások között megrendezett matematika - kémia versenyen a megyei 8. helyezést érte el.
- 13. - Kezdetét vette a Tessedik emlékévi. A megnyitón részt vett dr. Kónya Imre az MDF frakcióvezetője is.
- 27. - Vállalkozói fórum volt, melyen részt vettek: ifj. Marosán György, Pál László, dr. Vastagh Pál országgyűlési képviselők.
- 28. - A Szarvas és Vidéke Áfész megtartotta évadzáró közgyűlését.
- 31. - Silvio Sírén olasz zongoraművész adott hangversenyt.

Április

- 9. - A Liberális Klub vendégei voltak Bükky Dorottya és Magyar Bálint országgyűlési képviselők.
- 25. - Betörésvédelmi bemutató volt a Rendőrkapitányságon.
- Létrejött a Szarvasi Bűnmegelőzési és Önvédelmi Alapítvány.
- A nagycsaládosok Egyesületének vendége volt dr. Vandlík Erika gyermekpszichiáter.

Május

- 1. - Politikai fórum volt az Erzsébet ligetben. Résztvevők: Deutsch Tamás, dr. Eörsi Mátyás, dr. Vastagh Pál országgyűlési képviselők.
- 14. - Az Értelmiségi Klub vendége dr. Zsíros Géza országgyűlési képviselő.
- 15. - Egészségügyi nap keretében koleszterinszint mérésen, vérnyomásmérésen vehettek részt a város lakói.

- 20-21. - Szarvason tartózkodott a finn Lahti-i Magyarország Kör.
 29. - A gyermeknap alkalmából nemzetközi gyermekrajz kiállítás nyílt a 2. Sz. Általános Iskolában.
 - Felavatták a dr. Lohr Gyula emlékére alkotott domborművet az Egészségház falán.
 - A Tessedik emlékévé rendezvénysorozatában a városban járt Andrásfalvy Bertalan művelődési és kulturális miniszter.
 - Szarvason tartott fórumot Gál Zoltán frakcióvezető (MSZP) és Katona Béla (MSZP) frakcióvezető-helyettes.
 - Városunk vendége volt Tökés István kolozsvári teológiai professzor és neje.
 - Létrejött a „Tessedik Sámuel - hogy a gyermekek megszülessenek és felnőjenek” alapítvány.
 - A Szege-di Akadémiai Bizottság Elnöksége kihelyezett ülést tartott.

Június

6. - A Mozgáskorlátozottak Szarvasi Egyesülete küldöttgyűlést tartott.
 - A Battonyai Cigány Sportnapon a szarvasi versenyzők több számban elsőseget szereztek.
 10-11. - A HAKI-ban megrendezésre került a Halászlai Tudományos Tanácskozás.
 14. - A Tessedik emlékévé keretében egé-sznapos megemlékezés volt Szarvason. Vendégeink voltak dr. Hamati Béla püspök, Göncz Árpád köztársasági elnök.
 20. - Az Agrártudományi Egyetem Mezőgazdasági, Víz- és Környezetgazdálkodási Karának Tanácsa diplomaosztó ünnepséget rendezett.
 - A Szarvas és Vidéke Takarékszövetkezet küldöttgyűlést tartott.
 21. - Az Agrárszövetség nagygyűlést szervezett, melyen részt vett Nagy Tamás, az Agrárszövetség elnöke is.
 26-27-28. - A Magyarországi Szimpóziumok és Alkotótelepek Társasága országos találkozója került sor.
 - Palotás János a VOSZ elnöke tartott vállalkozói fórumot az Árpád Szálló dísztermében.
 - Megjelent a Szarvasi Krónika hatodik száma.
 - Szarvason járt Nagy Ferenc József, tárca nélküli miniszter.
 - Az 1991-92-es tanév Diákolimpiáján az 1. Sz. Általános Iskola kosárlabda csapata 3. helyezett lett.

Július

4. - Tanácskozást rendeztek a Holt-Körösök állapotáról.
 13. - Az Informatikai Kft megtartotta rendkívüli taggyűlését, s a Kft ügyvezető igazgatójává Sinkovics Mihályt nevezte ki.
 14. A Körös völgye értékeinek megőrzése és gazdasági fejlesztése címmel tartottak tanácskozást az Arborétumban a Körös-völgyi önkormányzatok képviselői. Vendégeik voltak Keresztes K. Sándor környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter, Vörös Vince, az országgyűlés elnöke és Nagy Ferenc József tárca nélküli miniszter.
 - Országos fafaragó tábor volt az Óvóképző Főiskolán.
 - Az SZDSZ szarvasi szervezete gyűlést tartott az SZDSZ Liberális Koalíciója tagszervezetei részére.

Augusztus

- 15-23. - Perényi Béla sakk emlékversenyt rendeztek az Árpád Szállóban.
 20. - Szent István napi megemlékezések voltak.
 27. - A Tessedik Sámuel Múzeumban megnyílt az Aradi Népművészek Kiállítása.
 - Szarvason rendezték meg az Európai Reménységek elnevezésű emléktornát.

Szeptember

14. - Xaver Varnus adott orgonahangversenyt az Ó-templomban.
 16.20. - Holland kereszténydemokraták jártak a városban.
 21-22-23. - Szlovák Nemzetiségi Találkozó volt.
 29. - A HAKI-ban Nyugdíjasok Napját rendeztek.

- Öt szarvasi nyugdíjas pedagógus vehette át arany- és gyémántdiplomáját a Békéscsabai Tanító-képző Főiskolán.

Október

5. - Közmeghallgatásra került sor Szarvas város közbiztonsága és más várospolitikai kérdések címmel.
 12-13. - Bolza Pál emlékülés volt az Arborétumban.
 21. - Irodalmi-zenei gálaműsorral zárult a Tessedik Emlékév.
 25. A Viharsarok Kupa I.T.F. Taekwon-Do viadalon a szarvasi csoport a 3. helyet szerezte meg.
 29. - Ezen a napon nyílt meg a DATE Egyetemi Karán Tamási Péter festőművész kiállítása.
 - Az Őszi BNV-n részt vett a Vas- és Fémipari Szövetkezet, a Szirén, az Arbocoop és a Miko Kft.
 - Roszik János vállalkozó Európai Mesterségekért néven alapítványt hozott létre.

November

- 8-15. - Szarvasi gimnazisták egy hetet tölthettek Finnországban.
 - A városban járt Kálmán Attila államtitkár.
 - A Művelődési Házban fellépett Failoni Donatella zongoraművész.
 - Pedagógiai Napok voltak az 1. Sz. Általános Iskola és a Brunsvik Teréz Óvóképző Főiskola szervezésében.
 - Gyóni Géza emlékkiállítás nyílt a Tessedik Sámuel Múzeumban.

December

3. - Dr. Kovács Pál az Országgyűlés Szociális, Egészségügyi és Családvédelmi Bizottságának alelnöke volt vendége a Nyugdíjas Klubnak.
 5. - Átadták a 2. Sz. Általános Iskola tornatermét. A megnyitón részt vett dr. Horváth Balázs tárca nélküli miniszter.
 - Az Integrál Gmk jubileumi estélyén részt vett dr. Kovács István a VOSZ új elnöke.
 23. - Karácsonyi gyermekműsor volt a katolikus templomban.
 - Bódi János háza elnyerte az „Év lakóháza 92” - Békés megyében díjat.

Szerkesztette: Petneházi Andrea

Szarvas a megyei és az országos sajtóban

A városról

- Csete Ilona: Egészségünk alapjai - tankönyv is lesz. BMH 1992/
 Dr. Simon Imre, a megyei közgyűlés elnöke Szarvason leleplezte és megkoszorúztatta Várhelyi György alkotását, a Petőfi domborművet. BMH 1992/63
 Cs.J.: Országos fásítási mozgalmat hirdettek Szarvason. BMH 1992/66
 -ria-: Tizenhárom ifjú matematikus. BMH 1992/69
 -F-: Új iskolatípus Szarvason. 1992/70
 Kis matematikusok. BMH 1992/101
 Kisgazdasági gépkiállítás és vásár. Szarvas. Magyar Mezőgazdaság 1992/18
 Andrásfalvy Szarvason. BMH 1992/104
 Kutas F.: Nagyok voltak a kicsik. BMH 1992/113
 Csete Ilona: Szarvasi sárgulás '92. BMH 1992/116

Repülőgép-összeszerelő üzem Szarvason? BMH 1992/117
 Csete Ilona: Egészségvédelmi nap Szarvason. BMH 1992/117
 A Phare-program Szarvason. BMH 1992/117
 Tessedikre emlékeznek. BMH 1992/139
 Csete Ilona: Hitet adott az itt élőknek. BMH 1992/140
 Tessedikre emlékeznek. BMH 1992/142
 Szenes János: Agrárszövetségi nagygyűlés. BMH 1992/147
 Kutas Ferenc: Nagy Ferenc József Szarvason. BMH 1992/149
 Nagykövetek a szarvasi táborniyitón. BMH 1992/156
 V.S.: Sárga- és görögdiinne bemutató Szarvason. Magyar Mezőgazdaság 1992/34
 A csontkovács. BMH 1992/117
 Nemzetiségi találkozó Szarvason. BMH 1992/218
 Kertbarátoknak. BMH 1992/222
 Papp János: SZDSZ-vezetők Szarvason. BMH 1992/229
 Egy év mérlege. BMH 1992/236
 Istentisztelet és iskolaalapítás. BMH 1992/257
 Papp János: Keresztény ipari iskola. BMH 1992/266
 Papp János: Kettős ünnep Szarvason. BMH 1992/258
 P.J.: Tornaterem-avatás Szarvason. BMH 1992/288
 Új gazda az Árpád Szállóban. BMH 1992/290
 Magánvágóhíd. BMH 1992/290

A város üzeméről

Ny.L.: Tej-helyzet Milky Way szemmel. BMH 1992/16
 Már csak lottónyeresemény kell. BMH 1992/34
 Cs.I.: Szüneteltetik a munkát. (Vas-Fémipari Sz.) BMH 1992/58
 Ne szólj szám, nem fáj fejem. (Polycorp) BMH 1992/64
 Nyeresség a SZIRÉN-ben. BMH 1992/111
 Rendőr kerestetik. BMH 1992/154
 Lovász Sándor: Külföldi részvényes inkognitóban a Gallicoopnál. BMH 1992/160
 Csábító angol ingek a Szirénből. BMH 1992/163
 Csete Ilona: A bűzös „bazár” bezárt. (Hatósági vágóhíd) BMH 1992/151
 Papp János: Félreállították a tsz-elnököket I. (Dózsa Tsz) BMH 1992/206
 Bálint Gyula György: Építészeti tanácsadó a szarvasi Arbocoopnál. BMH 1992/207
 Papp János: Félreállították a tsz-elnököket II. (Dózsa Tsz)
 Papp János: Szarvasbakik. (Dózsa Tsz) BMH 1992/211
 Kiss A. János: Hullajó (Inri BT.) 1992/223
 Pikó András: Úton (Inri BT.) Élet és Irodalom. 1992/41
 Békési tallózó. BMH 1992/246
 Papp János: Hazárdjáték a játékgárban (Plastolus) BMH 1992/254
 Ny.L.: SZÁT-i kérdés: Ki megy, ki marad? BMH 1992/292
 B.S.E.: A „rózsásiai” nincsenek rózsás hangulatban. BMH 1992/299

Közélet

Kutas Ferenc: Ne keressünk ellenséget! BMH 1992/6
 Dobruczky István: Megbecsült nyugdíjasok. BMH 1992/7
 Bánó Attila: Életünkben először. Új Magyarország 1992/41

Dr. Gion Gábor: Folytatódik az egészségnevelés program Békés megyében: Magyar Hírlap 1992/47
 Kutas Ferenc: A Szarvasi rendőrök a legeredményesebbek. BMH 1992/27
 Kiss A. János - Nyemcsok László - Szigeti Csaba: Börfejűekkel a szarvasi Vén Diófa raktárában I. BMH 1992/60.; II. BMH 1992/61
 Cs.I.: Véték a politikamentesség. BMH 1992/63
 Bódébontás a piacon. BMH 1992/64
 Csete Ili: A szomszédom megmondta... BMH 1992/64
 K.A.J.: Fekete János, mint fekete bárány. BMH 1992/66
 Ny.L.: Szépségválasztás a hölgykoszorúból. BMH 1992/68
 Nyemcsok L. - Szigeti Cs.: Bemutatkozik megyénk döntőbe jutott három lánya BMH 1992/69
 Az álmos táncos. BMH 1992/76
 Az elszegényedés nemre, bőrszínre való tekintet nélkül szedi áldozatait. BMH 1992/83
 Nyíri Dezső: Sírva vigadnak a kosaras lányok. 1992/82
 Béla Vali: Szemérmes szegénység szorításában. BMH 1992/81
 Kiss A.J.: „Türelem, nyugalom, emberség kell...” BMH 1992/88
 B.V.: Pórus járt határsértők. BMH 1992/90
 Börtönpassió. BMH 1992/91
 Béla Vali: Rablélek és lélekratság. BMH 1992/93
 A Vajda Péter Gimnázium és Szakközépiskola diákjai ballagnak. BMH 1992/102
 Vállalkozni, de miből? BMH 1992/102
 O.K. „Nie pre školu, ale pre zivot...” Ludové noviny 1992/109
 (I.e.) A svájci rendőrök meglepték a magyar kutyák. BMH 1992/115
 Cs.I.: Éljenek(?) a diplomások. BMH 1992/118
 Csete Ilona: Csabacsüdi tárgyalás a térség érdekében. BMH 1992/129
 Simonffy Ágnes: Önarckép. Festette Deme Zoltán országgyűlési képviselő. BMH 1992/139
 Dr. Gion Gábor: A „szarvasi” program folytatódik. Magyar Hírlap 1992/147
 Fuzikova Ildikó: Verni posolstvo S. Tešedika. Ludové noviny 1992/26
 Klimaj Pál: A szarvasi nyugdíjasklub életéről. 1992/142
 Szenes János: Szimpózium az Expo jegyében. BMH 1992/152
 Bővülő orvosi szolgáltatás. BMH 1992/153
 Nemes tölgyből sárkányos kapu. BMH 1992/153
 Mi újság Szigetvári Mátyás? BMH 1992/154
 Szenes János: A tornatermet az Atyaúristen sem bonthatja le? BMH 1992/180
 K.F.: Haldoklik a holtág? BMH 1992/159
 Vasas Ferenc dr.: Újra a Körösök holtágairól I. 1992/184.; II. 1992/185
 K.A.J.: - P.J.: Szabad Demokraták szombatja Szarvason. BMH 1992/188
 P.J.: Körösi Tükör. BMH 1992/190
 B. Sajti Emese: Szent István napi programok. BMH 1992/192
 Megújulás, békesség, örömműnep. BMH 1992/197
 Ránki Péter: Agrárügygyakorlatok. Népszabadság. 1992/207
 Kocsit hitelre. BMH 1992/211
 Sz.J.: Összedőlt az iskola. BMH 1992/218
 Papp János: Népeségmegtartás. BMH 1992/236
 Ünnepi előzetes. BMH 1992/251
 Kutas Ferenc: Kiáltás. BMH 1992/254
 Kiáltás Szarvason. BMH 1992/256

Mi legyen a Bolza kriptával? BMH 1992/259
 Autósbolt nyílt. BMH 1992/259
 Papp János: Hit, tudás, harmónia. BMH 1992/263
 Dr. Gion Gábor: Önálló tantárgy: az egészségnevelés. BMH 1992/273
 Gyermek szőlőtáncosok országos találkozója. BMH 1992/278
 P.J.: Tisztességtelen játék. BMH 1992/288
 Ajándék Mexikóból. BMH 1992/290
 A holtág üzemrendje. BMH 1992/292
 Dr. Gion Gábor: Terítéken az egészségügy. BMH 1992/299

Kultúra

Kutas Ferenc: Az összhang tökéletes. BMH 1992/33
 Aki fát ültet, az bízik a jövőben. BMH 1992/59
 Cs.I.: Jókedvű citeracipelés. BMH 1992/76
 Szenes János: A költészet eleganciája. BMH 1992/83
 Könyvbölcső: Kántor Zsolt: Aggályok c. verseskötetének ismertetése. Népszabadság 1992/87
 Kántor Zsolt: Bocsásd meg műveimet és bűneimet... BMH 1992/87
 Kutas Ferenc: Élete a zene, szabad idejében ír (Fassang János Pál) BMH 1992/87
 Cs. Tóth János: A költő nem nyújt vigaszt, reményt. BMH 1992/87
 Kutas Ferenc: Százharminc perc Melis György operaénekesével. BMH 1992/87
 Kántor Zsolt: Álom, kilyukadt. BMH 1992/87
 Kárpáti Tamás: A grófnő akvarelljei a Gellértben. Elite 1992/4
 Dr. Pilishegyi József: 250 éve született Tessedik Sámuel. BMH 1992/93
 Romány Pál: A szarvasi pap üzenete. Népszabadság 1992/93
 Cs. Tóth János: Eleven meditációk. (Kántor Zs.) Új Magyarország 1992/95
 Dusucki József dr.: Harruckern, minden jobbágynak atyja és oltalmazója. BMH 1992/98
 Újra megjelent a Szarvasi Krónika. BMH 1992/142
 -Kádár-: Tessedik megújította a magyar mezőgazdaságot. BMH 1992/163
 Taraba Mária - V. Góz Gabriella: A néptanító Tessedik Sámuel. Élet és Tudomány. 1992/32
 Kutas Ferenc: Beszélgetés Farkas Antal színművésszel. BMH 1992/205
 A BMH olvasóinak emlékkönyvébe Ruzicskay György bejegyzése. BMH 1992/246
 Kutas Ferenc: Magyar színház - Romániában. BMH 1992/246
 Ary Róza: Nagy sikerű Ruzicskay-kiállítás. BMH 1992/254
 Bede László: Őszi beszélgetés Ruzicskay György festőművésszel. BMH 1992/257
 Hangverseny. BMH 1992/259
 Kutas Ferenc: Öt perc Donatellával. BMH 1992/275
 Kántor Zsolt: Karácsony. BMH 1992/304

*Az anyagot gyűjtötte: Petrásné Gyurik Erzsébet
 Szerkesztette: Petneházi Andrea*

A Szarvasi Krónika Alapítvány alapító tagjai

Vállalatok, Intézmények

Alfarip GMK, Szarvas
 ÁFÉSZ, Szarvas
 Brunsvík Teréz Óvóképző Főiskola, Szarvas
 Bútoripari Rt., Szarvas
 DATE Mg. Víz- és Környezetgazdálkodási Kara, Szarvas
 INTEGRÁL GMK, Szarvas
 Kertészeti Egyetem Arborétuma, Szarvas
 MIKO KFT, Szarvas
 Öregdiákok Baráti Köre, Szarvas
 PLASTOLUS Műanyagfeldolgozó és Játékkészítő KTSZ, Szarvas
 Szarvas Város Barátainak Köre
 Szarvas Város Képviselőtestülete
 Szarvasi Krónika Szerkesztőbizottsága
 Vas- Fémipari Szövetkezet, Szarvas
 Városszépítő Bizottság, Szarvas

Magánszemélyek

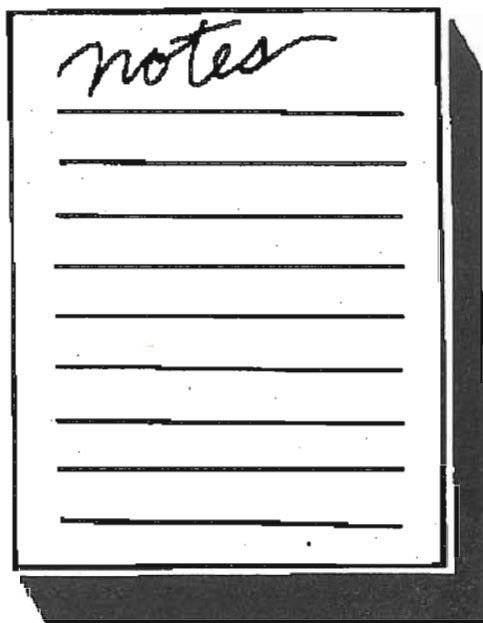
Dr. Búzás László főiskolai tanár, Szarvas
 Csonka Istvánné nyugdíjas, Felsőögd
 Dr. Dankó László érsek, Kalocsa
 Fazekas Géza egyetemi hallgató, Szarvas
 Ilowski, Anna ny. óvónő, Hobart (Tasmania)
 Dr. Janovszki János agrármérnök, Szarvas
 Kiszely Mihály üzemmérnök, Szarvas
 Dr. Kutas Ferenc középiskolai tanár, Szarvas
 László István középiskolai tanár, Szarvas
 Dr. Marjai Gyula agrármérnök, Szarvas
 Dr. Molitorisz Pál ügyész, Szarvas
 Oslári Evelyn Mariann egyetemi hallgató, Lautrach (Németország)
 Oslári Lajos elektromérnök, Lautrach (Németország)
 Dr. Sipos András okl. erdőmérnök, okl. agrármérnök, Szarvas
 Stafira Sándor agrármérnök, Szarvas

A Szarvasi Krónika 7. számának költségeihez hozzájárultak:

Dr. Demeter László polgármester
 SZARVASPRINT Kft.
 Szarvas, Kossuth u. 18.
 Tel/Fax.: (67) 11-084
 A nyomda termékei:
 - kis példányszámú könyvek, útikönyvek, meghívók, termékismertető, szerelési útmutatók, levelezőlapok, kereskedelmi és ügyviteli nyomtatványok.

A Szarvasi Krónika Alapítvány Kuratóriuma

Dr. Demeter László polgármester, a Kuratórium elnöke
Dr. Kutas Ferenc tanár, a Kuratórium ügyvezetője
Dr. Gyalog Sándor jegyző
Dr. Palov József múzeumigazgató
Sztrehovszki Zsuzsa ny. gimnáziumi tanár, könyvtáros

A címlapon Tessedik Sámuel A Paraszt ember Magyarországon (1784-1786) c. művének mellékletét képező falurendezési tervezetéhez készült címer látható. Tessedik reformgondolatainak szimbolikus foglalatok. Tartalmazza az akkori szarvasi parasztnép mezei foglalatosságait és az akkori szerszámokat. A felső latin idézet fordítása: „Imádkozzál, de dolgozzál is, s az Isten megsegít.” Az alsó felirat magyarul: „Az embert gyermekkorától kezdve kell hozzászoktatni a tanuláshoz: ilyenformán folyamatosan gyarapítja ismereteit, s nemesebbé és szelídebbé válik erkölce.” A borítók belső oldalain és a Krónika belső lapjain a Körösről készült fotók, valamint Várhelyi György kispasztikáinak fotói láthatók.

E számunk munkatársai

Dr. Búzás László ny. főigazgató-helyettes, tanszékvezető főiskolai tanár
Csabai Pál újságíró
Cs. Tóth János művészettörténész

Czipri Éva

Domán Edit, a Szarvasi Arborétum munkatársa
Dr. Goda Péter vízügyi igazgató
Dr. Györe Károly, a természettudományok doktora, ichtiológus
Hanzó Ildikó tanítónő
Hlivár György tsz.-nyugdíjas
Dr. Juhász Irén régész, tudományos főmunkatárs
Józsa Vilmos tudományos munkatárs
Kántor Zsolt kiadói lektor, szerkesztő
Dr. Kutas Ferenc középiskolai tanár
Lelkes György középiskolai tanár
Dr. Marjai Gyula kandidátus, ny. intézeti igazgató
Megyeri Mihály szakaszmérnök
Dr. Molitorisz Pál városi ügyész
Mótyán Éva gimnáziumi tanuló
Nyári Mihály főelőadó
Dr. Oláh János, a biológiai tudományok doktora, egyetemi tanár
Dr. Palov József kandidátus, múzeumigazgató
Dr. Perényi Béla ny. megyei ügyész
Petneházi Andrea tanítónő
Réthy Zsigmond természetkutató, muzeológus
Szabó Pál tudományos főmunkatárs
Dr. Szító András kandidátus, hidrobiológus
Dr. Valent Júlia ny. intézeti tanár
Váradai László intézeti igazgató
Várhelyi György szobrászművész

Fotó:

Tiszavári Sándor: érmék
Benkő László: Körös, Ruzicskay
Archív fotók

Technikai munkatárs:

Paraszt Jánosné; Petrásné Gyurik Erzsébet

Szakmai lektor:

Dr. Goda Péter vízügyi igazgató

A fotókon szereplő plakettek és szobrok Várhelyi György alkotásai

Tartalom

JELENI DÖBEN

Petneházi Andrea: Választási küzdelmek Szarvason (1988-1990)	5
Czipri Éva: Örök élet; Megszülettem (Versek)	15
Dr. Juhász Irén: Ásatás	16
Nyári Mihály: Lapátolás a Körösön	22
Kántor Zsolt: Erdő, préri, lexikon (Vers)	26
Domán Edit: A Szarvasi Arborétum növényei: A mocsári ciprus	27
Hanzó Ildikó: Pürtös akác (Vers)	29
Várhelyi György: Önarckép - prózában	30
Dr. Kutas Ferenc: A tett az, ami az életnek értelmet ad	
Beszélgetés Fasang Árpáddal	32

ÉLTETŐNK: A HOLT-KÖRÖS

Dr. Goda Péter: A Körösök vízrendszere	40
Dr. Palov József: A Szarvas - békésszentandrási Holt-Körös múltjáról és jelenéről	44
Dr. Marjai Gyula: A békésszentandrási vízlépcső	48
Mótyán Éva: A duzzasztómű építője voltam	52
Réthy Zsigmond: Madarak a Holt-Körös partján	53
Dr. Györe Károly: A Holt-Körös halállománya	57
Dr. Szitó András: A Holt-Körös élővilága (Algák és gerinctelen állatok)	60
Dr. Marjai Gyula: A vízgazdálkodással kapcsolatos kutatások az Öntözési Kutató Intézetben	76
Váradai László: A HAKI és a Körös-holtág	68
Józsa Vilmos - Dr. Oláh János - Szabó Pál:	
Tápanyagfelhalmozódás a kákafoki holtág üledékében	70
Megyeri Mihály: A PHARE-program létesítményei	75

MÚLTUNKAT IDÉZVE

Dr. Perényi Béla: Mozaikok a szarvasi víziélet első évszázadából (1844-1944)	80
Hlivár György: Egy paraszti sors	88
Dr. Molitorisz Pál: Arcképcsamok: Új önkormányzati képviselők 1990	94

IN MEMORIAM

Dr. Kutas Ferenc: Az álmok véget értek (Ruzicskay György (1897-1993)	98
Dr. Búzás László: Dr. Simon Béla (1893-1981)	100
Csabai Pál: Ifj. Perényi Béla	102
Dr. Valent Júlia: Koren István	104

SZEMLE

Dr. Bányai János: Isten humora (Lelkes György)	108
Kántor Zsolt: Aggályok (Cs. Tóth János)	109
Szarvasi Közérdekű Útmutató és Címtár (Dr. Molitorisz Pál)	111
Szarvason történt 1992-ben (Petneházi Andrea)	113
Szarvas a megyei és országos sajtóban (Petneházi Andrea)	115

Ára: 100,-Ft

Ady Endre

A perc-emberkék után

(Részlet)

...

*Most perc-emberkék dárídója tart,
De építésre készen a kövünk,
Nagyot végezni mégis mi jövőnk,
Nagyot és szépet, emberit s magyart.*

...

*E ricsaj majd dallá simul át,
Addig halottan avagy éberen
Pihenjen a szent láz s az értelem
Míg eltűnnek a mai figurák.*

...